

FOTO OLIVIER MIDDENDORP

De overlast blijft

Eindelijk gaat de Kamer knopen doorhakken over Schiphol. Maar in het regeringsvoorstel wordt de overlast zo berekend dat de bestaande omvang van Schiphol intact kan blijven.

IN HET NIEUWS 6-8

Indonesië
Ideetje: tol heffen in Straat van Malakka

BUITENLAND 16-17

Misbruik
Wat te doen? Praktijkboek geeft antwoord

BINNENLAND 12-13

Bruine borden
De snelweg is het grootste Franse museum

CULTUUR C5

Hantavirus
Iedereen vergaapt zich aan de Hondius

BINNENLAND 15

IN HET LAND
PAPENDRECHT
PETRA DE KONING

Het ei zit nog aan de muur van de asielopvang

Aan de muur van de asielopvang in Papendrecht, in winkelcentrum De Meent, kleef een kapotgegooid, opgedroogd ei. Het zit er al sinds woensdagavond 25 februari. De opvang, bedoeld voor jongeren die in hun eentje naar Nederland zijn gevlucht, was net opgegaan en door het beschermende folie heen kon je binnen twee meisjes zien zitten. Ineens werd er op de ramen gebonkt. Zo hard dat ze er beschadigd van raakten. Er werd met eieren gegooid, de meisjes zagen mannen staan die schreeuwden en hun middelvingers opstakten. Het was vóór de vernielingen in Loosdrecht, Apeldoorn, IJsselstein. De rel in Papendrecht haalde alleen RTV Papendrecht, RTV Dordrecht en de regionale site van het AD.

In Papendrecht, op zaterdag 13 december, was Geert Wilders begonnen met zijn 'azc-tour', om PVV'ers te helpen met de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen in maart. Bij kaaswinkel De Vershoek had hij de zorgen aangehoord van eigenaar Gerrit-Jan Verstoep, die zich „in de kou gezet” voelde door de gemeente: de achterdeur van zijn winkel was vlakbij de ingang van het oude Rabobankgebouw waar de asielzoekers kwamen wonen. Er was plek voor tachtig jongeren. De vrouw die daar al in 2024 een petitie tegen was begonnen, Nikita de Ruiter, liep met Wilders mee. De PVV deed voor het eerst mee in Papendrecht, zij werd lijsttrekker.

Als het COA er niet zo lang over had gedaan om een aannemer te vinden die het kantoorpand kon verbouwen, hadden de jongeren er allang gewoond. En waren ze er dus niet drie weken voor de verkiezingen ingetrokken. Een deel van hen kwam van een andere opvanglocatie in Papendrecht, met vijftig plekken. Die zou dichtgaan. Twee weken voor de verkiezingen bracht het COA daar toch weer een bus met 25 jongeren naartoe, tot verbijstering van zo'n beetje elke politieke partij in Papendrecht. Het was tijdelijk, maar snaptten de kiezers dat?

De PVV werd met zes zetels de grootste partij van Papendrecht. Op woensdag en vrijdag vorige week loop ik rond in Papendrecht om aan winkeliers te vragen hoe het gaat met de jongeren in de opvang. In café Jut & Jul drink ik koffie met PVV'er Nikita de Ruiter, ik bel met andere leden van de gemeenteraad. „Het is best rustig eigenlijk”, zegt De Ruiter. „Maar het is ook nog niet zulk mooi weer geweest. Dan blijven ze binnen.” Gerrit-Jan Verstoep van de Vershoek zegt: „Het valt mee.” Volgens Rob Bakker van herenmodezaak Baker & Baker is er wel overlast, maar alléén van „onze eigen Papendrechtse hangjongeren op fatbikes”. VVD-fractievoorzitter Dirk Stouthart zegt dat er „nog van alles kan gebeuren”. „Ze zitten er net.” Het winkelcentrum vindt hij „nog steeds geen ideale locatie”.

„We hebben overlast”, zegt een winkelier, „maar alleen van onze eigen Papendrechtse hangjongeren”

N et na de verkiezingen werd de PVV door veel partijen in Papendrecht uitgesloten, waardoor De Ruiter zich „klemgezet” voelde en de onderhandelingen over een nieuw college overliet aan de VVD. Zij wilde zelf graag met de VVD en de SGP. De VVD wilde met de PVV, maar niet met de SGP: de VVD wil dat de winkels open kunnen op zondag en koos voor Onafhankelijk Papendrecht erbij. Nikita de Ruiter is kandidaat-wethouder, zij zal over de asielopvang gaan. Die moet, zegt ze, „naar elders in Papendrecht”. Dat vindt ze „ook beter voor die jongens en meisjes zelf”. „Je hoort wel dat ze trauma's hebben en er zijn hier veel prikkels. Denk aan de kermis, Koningsdag.”

En de eieren?
„Ja, dat keur ik af.”

Petra de Koning doet elke dinsdag verslag over politiek (p.dekoning@nrc.nl)

BELASTING BOX 3

Op de valreep willen economen principieel debat over belasting op vermogen

Deze dinsdag begint de Eerste Kamer aan de behandeling van de wet die het belasten van vermogens moet regelen. Economen proberen de senatoren nog éénmaal te verleiden tot een principieel debat: belasten we vermogenswinst of toch liever vermogensaanwas?

Egbert Kalse
AMSTERDAM

Aan het eindeloze debat over het belasten van vermogens in Nederland wordt deze week een nieuw hoofdstuk toegevoegd. Ruim vier jaar na het roemruchte Kerstarrest, waarin de Hoge Raad een streep zette door de manier waarop vermogens in Nederland belast werden, is het nu aan de Eerste Kamer om zich te buigen over de toekomst van de vermogensbelasting in box 3. Deze dinsdag beginnen de senatoren met een urenlange 'deskundigenbijeenkomst' over de Wet Werkelijk Rendement Box 3, die in 2028 moet ingaan. De belangrijkste vraag die voorligt: welk systeem van vermogens belastingen is economisch gezien het beste: een vermogenswinstbelasting of een vermogensaanwasbelasting?

Die vraag werd op scherp gezet nadat de Tweede Kamer in februari al akkoord was gegaan met de wet. In die nieuwe wet vormt de vermogensaanwasbelasting de basis: huishoudens met vermogen in box 3 (aandelen, spaargeld, andere beleggingen) worden in principe geacht elk jaar belasting te betalen over de groei van dat vermogen. Vastgoed en aandelen in start-ups zijn daarvan uitgezonderd: voor die categorieën geldt een vermogenswinstbelasting, waarbij de waardestijgingen pas worden belast in het jaar waarop zij worden gerealiseerd (de facto: bij de verkoop van die beleggingen).

Want terwijl de Kamer akkoord ging met het nieuwe, hybride stelsel van vermogens belastingen, werd het kabinet in een motie ook opgeroepen vaart te maken met het 'doorontwikkelen' van de nieuwe wet. Geen wet met twee manieren van belastingen, maar een volwaardig stelsel gebaseerd op vermogenswinstbelasting, een route die ook al in het coalitieakkoord van D66, VVD en CDA was geformuleerd. Opmerkelijk: van de coalitiepartijen stemde alleen de VVD voor de motie, CDA en D66 waren tegen. Het toont hoe politiek gevoelig fiscale onderwerpen liggen.

Dinsdag komt daarom een keur van specialisten en belanghebbenden langs in de Eerste Kamer: vertegenwoordigers van VNO-NCW, de vastgoedsector, de branchevereniging van familiebedrijven en de tech-sector komen langs, alsmede belastingadviseurs en een handvol economen. En hoewel de Tweede Kamer dus al richting een vermogenswinstbelasting beweegt, gaat de senaat er alsnog een fundamenteel debat van maken.

Waar belangenverenigingen erop hameren dat een vermogenswinstbelasting beter en eerlijker zou zijn voor alle beleggers, benadrukken economen - ook die van het ministerie van Financiën zelf - juist dat een vermogensaanwasbelasting veruit superieur is. Volgens de economen doen de lobbyisten er alles aan om het debat over box 3 te vervuilen met „mythes en spookverhalen” die suggereren dat een vermogensaanwasbelasting het opbouwen van vermogen zou verhinderen. Een van de sprekers dinsdag is hoogleraar economie en overheidsfinanciën Bas Jacobs (Vrije Universiteit). Hij geldt als expert op het gebied van belastingen. In zijn bijdrage zet Jacobs uiteen waarom een belasting gericht op de aanwas van vermogen beter is dan eentje gericht op winst.

Strategisch uitstelgedrag

Een stelsel gebaseerd op vermogenswinstbelasting is om meerdere redenen oneerlijk, aldus Jacobs. Beleggers die relatief weinig vermogen hebben krijgen te maken met hogere effectieve tarieven en een vermogenswinstbelasting discrimineert be-

Ik denk dat politieke partijen, met name de VVD, zich bang hebben laten maken door de wereldwijde hetze die is ontketend door Musk, Bezos en anderen

Bas Jacobs hoogleraar VU

leggers die minder risico nemen door bijvoorbeeld te sparen of te beleggen in obligaties. Beleggers in aandelen en onroerend goed zien hun rendement pas veel later belast worden, omdat een groot deel van dat rendement ongerealiseerde waardestijgingen zijn van die aandelen of het onroerend goed. Bij een winstbelasting ontstaat een fiscale prikkel om de belasting op de waardestijgingen strategisch uit te stellen, omdat rendement kan worden behaald op de vermogensgroei die anders zou zijn wegbelast. Bij een vermogensaanwasbelasting worden alle soorten van beleggen gelijk behandeld en is er dus geen fiscale reden meer om winstrealisatie uit te stellen.

Tegenstanders wijzen erop dat bij een belasting op vermogensaanwas sommige beleggers in de problemen kunnen komen omdat hun beleggingen weliswaar in

Vorig jaar december bood Oxfam Novib de petitie 'Belast de Superrijken' aan bij de Tweede Kamercommissie Financiën. FOTO LAURENS VAN PUTTEN/ANP

waarde zijn toegenomen, maar zij geen middelen hebben om de belasting daarover te voldoen. Dat geldt bijvoorbeeld voor vastgoed, dat soms fors in waarde toeneemt. Als daarover belasting betaald moet worden, kunnen sommige beleggers in betalingsproblemen komen omdat hun vermogen vastzit in stenen. Datzelfde geldt voor beleggingen in start-ups. Mede daarom is in de huidige wet een uitzondering gemaakt voor deze illiquide vormen van vermogen.

'Problemen overdreven'

Jacobs vindt de uitzondering voor vastgoed „te billijken”, hoewel de problemen schromelijk overdreven worden, stelt hij. Dat bevestigde ook het ministerie van Financiën al in een eerdere vragenronde. Voor start-ups heeft Jacobs minder coulance: zij ondervinden geen hinder van een vermogensaanwasbelasting. Ook in het bestaande box-3-stelsel worden zij belast over 'papier' rendement en dat leidt zelden tot problemen. Een uitzondering leidt tot arbitrage omdat sommige bedrijven zullen proberen ook onder de uitzondering te vallen. Daarbij schaadt dit deelbelang het algemeen belang van een heldere, uitvoerbare manier van vermogens belastingen.

Want los van de hoge transitiekosten die een vermogenswinstbelasting met zich mee zou brengen (de schatkist loopt

bij de invoering van het stelsel aanvankelijk miljarden mis wegens uitstel van belasting op niet niet-gerealiseerde winsten), is een aanwasbelasting veel beter uitvoerbaar. Zowel voor de fiscus als voor partijen die informatie moeten aanleveren over beleggingen, zoals banken en andere financiële partijen. Ook is een vermogensaanwasbelasting juridisch houdbaar, stelt Jacobs, omdat ook de Hoge Raad al heeft vastgesteld dat vermogensaanwas tot het inkomen behoort.

De economische argumenten voor een vermogensaanwasbelasting stapelen zich dus op. De politiek nam echter alleen andere afslag door het kabinet aan te sporen snel met een voorstel voor een volledige vermogenswinstbelasting te komen. Als het allemaal zoveel helderder, eerlijker en minder verstorend is, waar komt dan toch die weerzin tegen een vermogensaanwasbelasting vandaan? Jacobs: „Ik denk dat politieke partijen, met name de VVD, zich bang hebben laten maken door de wereldwijde hetze die is ontketend door Musk, Bezos en anderen, door druk van tech- en andere bedrijvenlobby's - denk aan prins Constantijn en VNO-NCW - belangenbehartigers van beleggers en verschillende fiscalisten - denk ook aan de NOB. Allemaal hebben ze financiële belangen, soms zeer grote, om het wetsvoorstel te saboteren. De intimidatiepoging lijkt voorsnog geslaagd.”

Het woord is de komende weken en

maanden aan de leden van de Eerste Kamer. En juist op fiscaal gebied heeft de senaat een reputatie hoog te houden. Het zal niet voor het eerst zijn dan belastingwetten dankzij ingrijpen van de senatoren alsnog aangepast worden. Voor de Wet Werkelijk Rendement Box 3, waarin zowel een

winst- als een aanwasbelasting is opgenomen, zal het niet tot grote wijzigingen leiden. Die zal in 2028 naar verwachting gewoon van start gaan. De grote vraag is of de senatoren hun stempel durven te drukken op het stelsel zoals dat daarna wordt ontwikkeld.

OORLOG IN OEKRAÏNE

Oekraïne wil de oorlog naar Rusland brengen met drones tot in Moskou

Met de massale inzet van vernuftige drones brengt Oekraïne langzaam een kentering teweeg in de oorlog tegen Rusland.

Rob Schoof

AMSTERDAM

In het weekeinde waarin de Oekraïense krijgsmacht er voor het eerst in slaagde de massale Moskouse luchtverdediging te verzadigen, bracht president Volodymyr Zelensky in een toespraak nog een „significant resultaat” naar buiten: langs de frontlijnes waren in een etmaal méér Oekraïense „actieve operaties” geweest dan Russische.

In de ruim vier jaar sinds de grootschalige Russische invasie waren de Oekraïense strijdkrachten vrijwel uitsluitend in het defensief. Dit voorjaar is dat beeld aan het kantelen, constateren militaire analisten. „Er is veel gedaan dit jaar”, zei Zelensky zondagavond. „En de verschuiving van de balans in de acties op het slagveld is zichtbaar.”

Dat komt volgens Zelensky hard aan in het Kremlin, dat in februari 2022 zou zijn uitgegaan van een overval van hooguit een week op het buurland. Inmiddels duurt de ‘speciale militaire operatie’ al vier maanden langer dan de betrokkenheid van de Sovjet-Unie bij de Tweede Wereldoorlog.

Met de droneaanval in het weekeinde op Moskou toonde de Oekraïense Veiligheidsdienst dat de Russen zich ook in de zwaar beveiligde hoofdstad niet meer veilig kunnen wanen. Op videobeelden was te zien hoe Oekraïense drones, ondanks de overdadige Russische luchtafweer, letterlijk tussen de flatgebouwen door vlogen. Bij de aanval werden volgens Kyiv onder meer de olieraffinaderij van Moskou geraakt, twee brandstofpompstations en een fabriek voor halfgeleiders.

Langeafstandssancties

Dat de Oekraïners erin slaagden door de Russische luchtverdediging heen te dringen lijkt een wonder, gelet op de dichtheid van de Moskouse verdedigingsringen: volgens de Oekraïense website Military zijn in en rond de hoofdstad zeker 130 luchtverdedigingssystemen geïnstalleerd.

Zelensky schaarde de aanvallen zondag onder „onze langeafstandssancties tegen Rusland”. Daarmee doelt de president op de campagne tegen militaire doelen en de olie-industrie, de motor van president Poetins oorlogseconomie.

Oekraïne treft inmiddels bijna dagelijks olieraffinaderijen, brandstofdepots en pompstations, sommige op bijna tweeduizend kilometer afstand van de Oekraïense grens. De enorme landmassa die altijd in Ruslands voordeel werkte, is door deze tactiek verworven tot een groot nadeel, signaleren militaire analisten. Rusland heeft onvoldoende luchtafweer om al zijn belangrijke objecten te verdedigen.

De Oekraïense aanvallen op militaire en strategische economische doelen contrasteren met de „crimi-

Een bewoner verwijdert glasscherven in een appartement in Krasnogorsk in de regio Moskou, na een Oekraïense droneaanval afgelopen weekeinde. FOTO AFP

nele aanvallen” die de Russen al jaren uitvoeren op de Oekraïense bevolking, schreef de Amerikaanse oorlogshistoricus Phillips O’Brien zaterdag. Vorige week nog kwamen in twee dagen zeker 24 Oekraïense burgers om door Russische aanvallen met meer dan vijftienhonderd drones. Bij Oekraïense aanvallen op Rusland vallen ook wel burger-slachtoffers, maar zijn burgers niet het doelwit. Oekraïne maakt het onderscheid tussen civiele en militaire doelen zo zorgvuldig mogelijk, mede om Europese steun niet te verliezen.

Rusland heeft onvoldoende luchtafweer om al zijn belangrijke objecten te verdedigen

O’Brien denkt dat de Oekraïense strategie op den duur meer invloed heeft op de uitkomst van de oorlog dan de Russische aanvallen op burgers. „Die lijken het Oekraïense verzet niet te breken, eerder te versterken.” Tegelijkertijd zien analisten hoe de Russische economie steeds verder wordt verzwakt door de droneaanvallen op de Russische energiesector.

Dat lijkt merkbaar onder de Rus-

sische bevolking: uit een opiniepeiling bleek vorige week voor het eerst sinds 2022 dat respondenten meer aandacht hadden voor de Oekraïense aanvallen op Rusland dan voor de ontwikkelingen aan het front.

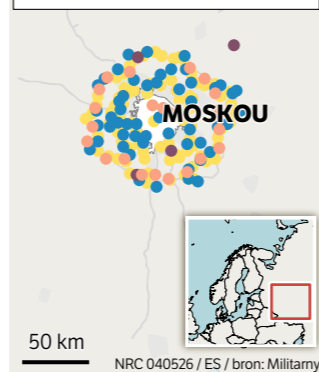
Maar ook op de slagvelden in Oekraïne lijken de rollen langzaam om te draaien. En ook daar gebeurt dat door de innovatieve Oekraïense wapenindustrie, die inmiddels miljoenen drones per jaar produceert – meer dan Rusland, en betere, volgens militaire analisten. Met die drones worden volgens Kyiv maandelijks ruim dertigduizend Russische militairen uitgeschakeld – gedood of ernstig verwond. De Russen zouden niet meer in staat zijn die verliezen volledig te compenseren, waardoor de bezettingsmacht in Oekraïne langzaam slinkt.

Daarnaast zijn er boven de frontlijnes zoveel drones in de lucht dat geen beweging onopgemerkt blijft. Omdat de Russen geen toegang meer hebben tot het Starlink-netwerk van Elon Musk, waardoor hun communicatiemogelijkheden sterk zijn verminderd, is hun opmars grotendeels tot stilstand gebracht.

Minstens zo opvallend zijn de ontwikkelingen achter de frontlijnes, waar de Russische aanvoer van troepen en materieel steeds

Luchtverdediging

- S300/S400 luchtverdediging
- Pantsir-S1, afweersysteem
- Radar-afweersysteem
- Torens en wallen voor afweer

meer in het gedrang lijkt te komen. Vorige week maakte het Oekraïense Eerste Azov Korps melding van dronepatrouilles en -aanvallen boven de bezette stad Marioepol, waar een bataljon van hetzelfde legerkorps in het voorjaar van 2022 lange tijd stand hield op het terrein van de Azovstal-staalfabrieken. Donderdag is het precies vier jaar geleden dat de Russen de stad innamen.

Volgens analisten van het Insti-

tute for the Study of War (ISW) maken de Oekraïense middellangeafstandsdrones (tot 160 kilometer) het mogelijk Russische aanvoerlijnen af te snijden achter de frontlijnes, waardoor de bevoorrading van de troepen in de knel komt. Volgens het instituut verminderen deze droneaanvallen niet alleen de Russische capaciteit voor offensieve operaties, maar ook „de mogelijkheden om zich te verdedigen tegen Oekraïense tegenaanvallen”. Het Azov Korps richt zich onder meer op de verbindingsweg tussen Marioepol en Berdjansk, ruim honderd kilometer ten zuiden van het front, en cruciaal voor de bezettingstroepen op de Krim en de regio’s Cherson, Zaporizja en Donetsk.

In een video toont ‘Azov’ beelden van aanvallen op doelen in de stad en langs de weg, waar militair materieel jarenlang ongestoord kon rondrijden. Nu worden vliegvelden, luchtafweerininstallaties, brandstofdepots, munitieopslagplaatsen, commandocentra en andere doelen in de regio bestookt, waardoor de Russen logistieke problemen krijgen bij hun militaire operaties. De Russen, zo stelde het Oekraïense ministerie van Defensie in een reactie op de Azov-berichten, „zullen nergens veilig zijn op onze bodem”.

comeniusleadership.nl

Advertentie

Liever wijs dan luid

Kijkend naar de wereld komt de vraag op wat wijs leiderschap nú van ons vraagt. Om ons heen winnen autoritaire leiders aan kracht. Luid claimen ze simpele oplossingen voor complexe vraagstukken. Tegenspraak en nuance worden hierbij als vertragende factoren ervaren. Ter versterking van het eigen gelijk spijten deze leiders met laatdunkende uitspraken onze samenleving die is gebaseerd op solidariteit, vrijheid en respect voor menselijke waardigheid. Willen we dit? Wat is hier de les? Wat staat ons nu te doen?

Verwonderen, omarmen en dan het goede doen

Jij en ik staan voor de grote uitdaging verbindingen te creëren voorbij verdeeldheid en polarisatie. In bestuur, bedrijf en organisatie. En misschien ook wel in onszelf. Met een balans tussen het eigene en het gemeenschappelijke. Samen met jou werkt Comenius aan leiderschap dat voorbij grenzen en vooroordelen kijkt, gebaseerd op ‘Bildung’ en verwondering en geworteld in waarden. Allemaal willen we immers leven in een land waar je de ander de vrijheid gunt die je zelf dierbaar is. Waarin zorgen voor elkaar – noaberschap en mienskip – vreugde geeft en betekenis. Waarin rechtspraak ook de kleinste stem recht doet. En democratie persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling mogelijk maakt en vrijmoedig leiderschap stimuleert. Omarmen dus en samen het goede doen.

Vrijmoedig bevragen

Samen met jou en andere executives verkent Comenius de ‘andere kant van de medaille’ en de samenhang der dingen. Beoogd is hiermee een versterking van ‘zijn en zelfvertrouwen’; grondtonen van wijs leiderschap.

Comenius inspireerde in de afgelopen dertig jaar menig leider tot verwondering en nieuwsgierigheid. Samen met de Socratische bevraging, de Aristotelische deugdethiek, reflectie en verbeeldingskracht vormen ze centrale elementen van de ‘Comeniaanse vrijplaats’: programma’s in binnen- en buitenland waarin ‘emerging’ en ervaren leiders elkaar vrijmoedig bevragen op en stimuleren tot wijs leiderschap. En dat blijven we doen, juist in tijden van harde woorden en polarisatie.

Vrijplaats: exploring wise leadership together

Jouw ervaring en wijsheid zijn belangrijke bouwstenen in deze vrijplaats. Daarom nodig ik jou en andere leiders uit toe te treden tot het internationale leiderschapsnetwerk van Comenius. Hier ontmoet je ondernemende mensen die verantwoordelijkheid durven nemen. Leiders met een open geest en een onderzoekende blik. Leiders die liever wijs zijn dan luid. Vrijdenkers die van elkaar willen leren en elkaar bevragen: exploring wise leadership together. Wees welkom in één van onze programma’s in Nederland, België, Duitsland, Engeland, Finland, Jordanië, Polen, Tsjechië, Tunesië of Turkije.

Zie de ander als mens

‘Onderzoek en analyseer. Omarm polarisatie als een stekelig instrument dat het eigen oordeel verrijkt. Luister zonder oordeel en met respect naar de ander. En zie die ander, als mens. Reik hem of haar de hand en vraag naar het argument bij een opvatting of overtuiging. Gebruik verbeeldingskracht om je in te leven in wat die ander beweegt. Neem dan een besluit.

Deze eeuwenoude wijsheden klonken tijdens mijn schooljaren, aan het Canisius College in Nijmegen. Lossen ze alles op? Zeker niet. Maar ze vormen wél de pijlers van een humane samenleving. Die hebben we met vallen en opstaan met elkaar opgebouwd; die geven we niet prijs. Wijs leiderschap is voor mij met vreugde streven naar het goede, op basis van zelfvertrouwen en innerlijke vrijheid. En dat is beslist niet altijd gemakkelijk.’

Pieter-Matthijs Gijsbers
Comenius leadership

Voor wie alles al denkt te weten
Scan de code voor
Comenius' Wijsheid in leiderschap

Exploring wise leadership together
comenius³⁰
JAAR

Akersloot, ten noorden van Schiphol.

VIJF VRAGEN OVER GELUIDSOVERLAST SCHIPHOL

Komt Schiphol eindelijk uit 'juridisch moeras' en wordt geluidsoverlast écht minder?

Een nieuw Luchthavenverkeerbesluit, waarover de Kamer dinsdag debatteert, verlost Schiphol van netelige juridische kwesties en biedt omwonenden meer bescherming, zegt het kabinet. Omwonenden spreken dit laatste fel tegen. Maar wat zeggen de feiten?

Door **Karlijn Kuijpers** en **Derk Stokmans** Fotografie **Olivier Middendorp**

AMSTERDAM

Eindelijk. Na zestien jaar waarin overtredingen van geluidsregels door Schiphol worden gedoogd zal de Tweede Kamer zich dinsdag buigen over een besluit dat volgens het kabinet omwonenden eindelijk beschermt tegen geluidshinder. De hele Kamer wil dat er een eind komt aan de nu al zestien jaar durende illegale operatie van Schiphol en de luchthaven vaste grond onder de voeten geven.

Volgens omwonenden legaliseert het besluit echter vooral de bestaande hoge geluidshinder en geeft het de luchthaven ook nog ruimte om verder te groeien. Inmiddels hebben 175.000 mensen rond Schiphol last van ernstige geluidshinder door het vliegverkeer.

Het belang en de complexiteit van

dit nieuwe Luchthavenverkeerbesluit zijn groot. Toch is er geen plenair debat: de Kamer behandelt het tijdens een commissiedebat en de Eerste en Tweede Kamer stemmen er niet over. Tweede Kamerleden worden geacht in korte tijd duizenden pagina's modellen, rekenvoorschriften en referentieanalyses te doorgronden. Dat terwijl bijvoorbeeld de leden van coalitiepartijen CDA en D66, wier keuzes doorslaggevend zullen zijn voor de uitkomst van het debat, pas enkele maanden in de Kamer zitten en het dossier dus pas sinds kort hebben kunnen bestuderen.

Al zestien jaar lang proberen opeenvolgende kabinetten een nieuw Luchthavenverkeerbesluit vast te stellen. Daarin wordt het gebruik van Schiphol en de bescherming van omwonenden en milieu tegen het luchtvaartverkeer geregeld. Maar alle pogingen tot nu toe zijn gestrand: geluidshinder tot aan-

vaardbare proporties terugdringen én voldoen aan stikstofregels is bijna onmogelijk zonder het aantal vluchten te beperken. En dat was lange tijd taboe.

Al die tijd opereerde Schiphol in wezen illegaal: overschrijding van de bestaande geluidsregels werd gedoogd zodat de luchthaven kon groeien. In 2022 leek daar een einde aan te komen. Toenmalig minister Mark Harbers (Infrastructuur en Waterstaat, VVD) concludeerde dat de geluidsoverlast voor omwonenden zo groot was geworden dat 'meer van hetzelfde' niet langer zou werken. Krimp van de luchthaven was in zijn ogen 'onvermijdelijk'. Maar ook hij kreeg dat niet voor elkaar.

Een jaar later zei toenmalig Schipholdirecteur Ruud Sondag dat de luchthaven in een 'juridisch moeras' terecht was gekomen. Zijn gelijk bleek toen de rechtbank Den Haag in 2024 concludeerde dat de bestaande regels bewoners niet beschermen tegen overlast van de luchthaven en dat het kabinet daar binnen een jaar iets aan moest doen. In 2025 vernietigde de Haagse rechtbank de net verleende natuurvergunning van Schiphol. En begin dit jaar vernietigde de Raad van State een vorige poging om een 'versneld' Luchthavenverkeerbesluit in te voeren.

Het nieuwe Luchthavenverkeerbesluit dat nu bij de Tweede Kamer ligt, is volgens minister Karremans het antwoord op al deze juridische tegenslagen. Het leidt tot 'krimp' van Schiphol, dat als 'eerste en enige luchthaven ter wereld' zal zorgen dat de geluidshinder afneemt. Ook zal het omwonenden 'eindelijk' rechtsbescherming geven tegen geluidsoverlast en Schiphol daardoor een stevige juridische basis bieden. Maar wat zeggen de feiten?

1 Gaat de luchthaven krimpen?

Ja, zegt het kabinet. In het nieuwe besluit worden jaarlijks maximaal 478.000 vluchten toegestaan. Maar dat als 'krimp' beschrijven klopt alleen als je het vergelijkt met de 500.000 vluchten die volgens het kabinet de afgelopen jaren waren 'toegestaan'. Alleen is dat aantal vluchten juist niet toegestaan, maar werd dat alleen mogelijk door de bestaande regels aan de kant te schuiven en overschrijdingen van de geluidsnormen te negeren.

Als Schiphol zich aan de wet zou houden, zou het naar schatting 420.000 vluchten mogen laten uitvoeren. Vergelijken met de wettelijke ruimte is het nieuwe maximum dus geen krimp, maar juist een groei van tienduizenden vluchten.

Ook ten opzichte van het huidige illegale gebruik betekent 478.000 vluchten geen krimp. De afgelopen vijf jaar is het aantal vluchten op Schiphol telkens lager geweest. De half miljoen vluchten waar het kabinet mee schermt, hebben in werkelijkheid nooit plaatsgevonden.

En hoewel het kabinet spreekt van

Al zestien jaar lang proberen de kabinetten een nieuw besluit over Schiphol vast te stellen

Reactie ministerie 'Niet meer van hetzelfde, er is wél sprake krimp'

Het ministerie ontkent met dit besluit 'meer van hetzelfde' te doen, herhaalt dat er wel degelijk sprake is van krimp en stelt met het nieuwe besluit te voldoen aan de 'eis van gelijkwaardige bescherming'.

Het ministerie benadrukt het aantal vluchten 'geen politiek besluit' is, maar de uitkomst van een uitgebreide procedure bij de Europese Commissie. Daarin mag alleen het aantal vluchten worden vermindert als andere maatregelen niet tot genoeg hinderreductie leiden.

Het ministerie zegt de aanbevelingen van de commissie-MER 'zo goed mogelijk' te zullen opvolgen, 'binnen de kaders van wat uitvoerbaar is'. Het ministerie zegt de 'handhaafbaarheid' van het besluit te hebben verbeterd na kritiek van de Inspectie Leefomgeving en Transport.

ten van rust hadden: de vliegfrequentie en piekdrukke spelen géén rol in de berekening van geluidshinder, terwijl dat volgens allerlei adviezen en onderzoeken juist belangrijke hinderfactoren zijn. Allemaal zaken die volgens de commissie-MER, een onafhankelijk overheidsadviseur die de wettelijke taak heeft milieustudies te beoordelen, 'onterecht' buiten de beoordeling van de geluidsbelasting zijn gelaten.

Voor het halen van de berekende afname in geluidshinder zet het kabinet zelfs voor een belangrijk deel in op een maatregel die in de praktijk méér hinder veroorzaakt: 'stillere' vliegtuigen. Volgens de geluidsmodellen mag je veel vaker vliegen als je 'stillere' vliegtuigen inzet. Maar die verstilling is 'nauwelijks of niet waarneembaar op de hoogte waarop de vliegtuigen passeren', schreef minister Harbers al in 2023. 'Elke geluidsreductie leidt tot een aanzienlijke volumestijging en daarmee gepaard gaande toename van hinder, terwijl de omwonenden niets merken van de gerealiseerde hinderafname.'

De manier waarop het kabinet de geluidsbelasting berekent, geeft de overlast van omwonenden dus niet goed weer. En hoewel experts en inspectie daarom al jaren pleiten voor aanpassing van de modellen, doet het ministerie dat niet.

Zelfs binnen de papieren werkelijkheid van het kabinet is het twijfelachtig of dit Luchthavenverkeerbesluit de beloofde afname van geluidsoverlast garandeert. Volgens de commissie-MER bevat het nieuwe besluit geen enkele waarborg dat de maatregelen om overlast te beperken ook uitgevoerd zullen worden. 'Daardoor kan met het [nieuwe besluit] de huidige hindersituatie blijven voortbestaan.'

3 Krijgen omwonenden nu bescherming tegen geluidsoverlast?

De rechtbank Den Haag droeg het kabinet begin 2024 op om omwonenden binnen een jaar 'praktische en effectieve rechtsbescherming' te geven.

Dat gaat nu met zo'n anderhalf jaar vertraging alsnog lukken, zegt het kabinet. Met het nieuwe besluit zullen na zestien jaar de geluidsgrenzen eindelijk weer gehandhaafd kunnen worden. Maar volgens de inspectie, die dat moet gaan doen, zijn de belangrijkste nieuwe geluidsregels 'niet handhaafbaar' en 'niet uitvoerbaar'.

Op meerdere plekken wordt met de nieuwe regels bovendien meer geluidsoverlast toegestaan dan nu. Bijvoorbeeld in Uithoorn, waar de wettelijke grenswaarden de afgelopen jaren telkens fors werden overschreden en waar volgens recent GGD-onderzoek inmiddels ruim een derde van de inwoners ernstige geluidsoverlast ervaart. Daar heeft het ministerie de

krimp, biedt het nieuwe besluit Schiphol juist ruimte om in de toekomst te groeien naar maximaal een half miljoen vluchten per jaar.

2 Neemt de geluidshinder af?

Ja, zegt het kabinet, met 20 procent. Dit is opnieuw een denkbeeldige afname, want die wordt vergeleken met de fictieve 500.000 vluchten.

Ook juridisch is de vergelijking niet zuiver, oordeelde de Raad van State begin dit jaar. De gedoogsituatie heeft 'geen betekenis' bij het bepalen of de geluidsoverlast afneemt, stelt de hoogste bestuursrechter. Voor die beoordeling moet de minister zich juist baseren op de wettelijke geluidsnormen - waarbinnen 'maar' zo'n 420.000 vluchten per jaar mogelijk zijn.

Daarnaast negeert het kabinet de klacht van omwonenden dat zij de afgelopen jaren nauwelijks nog momen-

Lees verder op pagina 8

» Vervolg van pagina 7

maximaal toegestane geluidsbelasting nu gewoon verhoogd, zodat Schiphol niet minder hoeft te gaan vliegen. Ook in de Amsterdamse wijk Buitenveldert is de grenswaarde verruimd. De 'bescherming' van omwonenden bestaat hier dus uit het legaliseren van wat eerder illegale geluidsoverschrijdingen waren.

Volgens de Luchtvaartwet mag de bescherming tegen geluidsoverlast niet verslechteren. Minister Karremans benadrukt dat hij aan die eis voldoet. Hij verwijst daarbij naar de zogenoemde 'gelijkwaardigheidscriteria', waarin een wettelijk toelaatbaar maximum van ernstig gehinderden en slaapverstoorde is vastgelegd. In het nieuwe besluit blijft het ministerie ruim onder die maxima.

Maar de rechtbank Den Haag noemde de bescherming van die criteria in 2024 al „een papieren werkelijkheid, die ver afstaat van de feitelijke situatie”. En ook volgens de commissie-MER zijn de criteria zo verouderd dat ze „niet meer voldoen” aan „het doel waarvoor ze bedacht zijn”. Uit meerdere onderzoeken bleek afgelopen jaren dat de geluidshinder was toegenomen, maar dit was „niet zichtbaar” in de gelijkwaardigheidscriteria.

Volgens de commissie moeten de criteria daarom worden aangepast. „Op dit moment gaat vanuit de gelijkwaardigheidscriteria namelijk geen enkele vorm van sturing uit die, gelet op de ernstige hinder en slaapverstoring, wel gewenst is.”

4 | Krijgt Schiphol nu een stevige juridische basis?

Ja, zo verzekert minister Karremans de Kamer. Maar uit adviezen en rechterlijke uitspraken rijst een ander beeld op.

De rechtbank Den Haag oordeelde in 2024 dat de staat onrechtmatig had gehandeld tegenover omwonenden, omdat „het belang van omwonenden stelselmatig ondergeschikt [is] geweest aan dat van de luchtvaart”. De rechter droeg de staat op om een eerlijke belangenafweging te maken tussen de belangen van de luchtvaart en die van omwonenden.

Maar het aantal van 478.000 vluchten per jaar dat het kabinet met dit besluit wil vastleggen, kwam juist tot stand na een intensieve lobby van de luchtvaartsector, beschreef NRC dit voorjaar. Ambtenaren vreesden desdijds dat de luchtvaartlobby zoveel ruimte kreeg dat aan de rechterlijke eis van een eerlijke belangenafweging niet kon worden voldaan. „Persoonlijk merk ik dat ik het lastig vind dat de sector nu zoveel ruimte en zeggenschap krijgt”, aptte een ambtenaar in de zomer van 2024 aan collega's. „Dat is ook risicovol in het onderbouwen van de *fair balance* [eerlijke belangenafweging] die we van de rechter moeten maken.”

Het milieueffectrapport (MER) dat volgens het ministerie laat zien dat de

Omgeving van Schiphol tussen Hoofddorp en Nieuw Venneep.

geluidshinder afneemt en rechtsbescherming toeneemt, is volgens de commissie-MER „niet afdoende” voor een „volwaardige belangenafweging”. Het rapport is volgens de commissie „slecht navolgbaar en moeilijk te controleren”, keuzes worden niet verantwoord en belangrijke beschikbare informatie en alternatieven (zoals het schrappen van nachtvluchten) worden genegeerd.

Het geeft volgens de commissie „veel ruimte aan de luchtvaart” en toont niet aan dat „de gezondheid van omwonenden goed genoeg beschermd” is. „Gezien de aard en omvang van de tekortkomingen”, adviseert de commissie om het rapport „volledig” te herzien.

Het zijn voor de minister pijnlijke teksten. Het nieuwe besluit was juist bedoeld als antwoord op de eis van de Haagse rechter dat de staat de belangen van omwonenden beter moest be-

schermen. Nu schrijft de commissie-MER dat dit niet is gelukt.

En zelfs als alle problemen met geluidsoverlast worden opgelost, laat dit Luchthavenverkeerbesluit nog een groot juridisch struikelblok staan. Schiphol heeft al jaren geen natuurvergunning omdat het te veel stikstof uitstoot. Volgens de commissie-MER is „niet gemotiveerd” of Schiphol met dit nieuwe besluit die uitstoot voldoende compenseert.

5 | En nu?

„Meer van hetzelfde”, schreef toenmalig minister Harbers in 2023, zou niet werken. Toch is dat wat dit kabinet volgens omwonenden en de kritische advisezen nu doet. Weer is in het bestaande stelsel van gelijkwaardigheidscriteria, geluidsgrenzen en stillere vliegtuigen zodanig gerekend dat de bestaande omgeving van Schiphol intact kan blijven.

Krimp was volgens oud-minister Harbers 'onvermijdelijk' maar ook hij kreeg dat niet voor elkaar

PREMIER JETTEN

Waar is onze minister-president, nu het asieldebat escaleert?

De druk op de premier neemt toe om meer stelling te nemen in het asieldebat, vooral na geweld bij opvanglocaties en uitspraken van Kamerleden.

Steven Derix

DEN HAAG

Burgemeester Ton Heerts van Apeldoorn was duidelijk, afgelopen zondag in praatprogramma *Buitenhof*: de ongeregelde heden rond de asielopvang in diverse gemeenten vragen om directe betrokkenheid van de minister-president. „Wij hebben een jaar geleden al gezegd dat dit chefsache is en dat vinden wij nog steeds”, zei Ton Heerts.

Intussen stond 'chef' Rob Jetten (D66) op de Afsluitdijk met de Indiase premier Narendra Modi. „India heeft grote interesse getoond in onze expertise op het gebied van watermanagement”, twitterde Jetten. „We hopen onze samenwerking op dit gebied te verdiepen.”

Terwijl de protesten rond de tijdelijke opvang van asielzoekers in Loosdrecht volledig uit de hand liepen, was de premier op rondreis door het Caribische deel van het Koninkrijk. Toen dinsdag de politie ingreep nadat demonstranten onder meer met fakkels hadden gegooid, onderhield Jetten contact met Nederland, maar overwoog niet de reis af te breken. „Als het echt nodig was geweest, was ik ook direct deze kant op gekomen”, zei Jetten tijdens een persmoment rond Modi's bezoek.

Jetten ontving na terugkomst in Nederland op vrijdag meteen een selectie politiemedewerkers, brandweermensen, vrijwilligers en medewerkers van het COA op het Catshuis. Ze vertelden over wat ze in Loosdrecht hadden meegemaakt. Op X noemde Jetten daarna het geweld tegen hulpverleners en politie „volstrekt ontoelaatbaar”, evenals dat asielzoekers angst wordt aangejaagd.

Crisis Venezuela, oorlog in Iran

De timing van de reis naar Caribisch Nederland was ongelukkig, maar de premier moeilijk aan te rekenen. Dat geldt ook voor de vele andere internationale ontmoetingen die Jetten had sinds het kabinet op 23 februari op het bordes van Huis ten Bosch stond. Onder voorganger Dick Schoof heeft Nederland ingeboet aan invloed in de internationale arena, onder meer op belangrijke dossiers als de Oekraïne-oorlog. En Jetten kreeg daarbovenop te maken met een crisis rond Venezuela en oorlog in het Midden-Oosten, met grote gevolgen voor de olieprijs en de werelddeconomie. Niet echt verwonderlijk dus dat Jettens agenda volloopt met internationale conferenties en telefoongesprekken met andere regeringsleiders.

Intussen wakkerden uiterst rechtse Kamerleden de maatschappelijke veenbrand rond asiel aan. Zowel Lidewij de Vos (FVD), Mona Keijzer (Groep-lid Keijzer) als Gidi Markuszower (DNA) gaf acte de présence in Loosdrecht om het pro-

Premier Jetten met gezaghebber Johnson op Saba (boven) en premier Pisas op Curaçao (midden). Onder: bij vertrek uit Curaçao. FOTO'S SEM VAN DER WAL/ANP

test te steunen. In een interview met mediaplatform *Left Laser* liet Markuszower zich deze week bovendien ontvallen dat Palestijnse vluchtelingen die naar Nederland willen komen met „maximaal geweld” moeten worden tegengehouden. Zowel op het Binnenhof als daarbuiten leidde die uitspraak tot grote verontwaardiging. The Rights Forum, een mensenrechtenorganisatie die zich inzet voor de Palestijnen, deed aangifte van het aanzetten van geweld.

Critici binnen Jettens eigen partij vinden dat de premier scherper stelling moet nemen in het steeds hardere asieldebat. Een honderdtal D66'ers stuurden op initiatief van Duane van Diest, de voormalige politiek assistent van Sigrid Kaag (D66), een kritische brief aan hun partijleider. „Wij misten in jouw reactie [...] een normstelling”, schrijven ze. Volgens de D66'ers moeten Kamerleden als Markuszower „aangesproken” worden. „Het land snakt naar leiderschap. Je hebt de belangrijkste microfoon van het land.”

Hij noemde geweld tegen hulpverleners en politie en het angst aanjagen van asielzoekers 'volstrekt ontoelaatbaar'.

Welke handtekeningen verder onder brief staan, is niet duidelijk. Jetten heeft laten weten in gesprek te gaan met de initiatiefnemers.

Harde woorden

Op maandagavond spreekt Jetten ook met een vertegenwoordiging van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten over hoe de onrust rond de asielopvang kan worden ingedamd. En afgelopen zondag al noemde de premier Markuszowers uitspraak over „maximaal geweld” tegen Palestijnse asielzoekers „totaal ongepast en onbegrijpelijk”. Volgens Jetten maken de uitspraken verdere samenwerking tussen het kabinet en Markuszower moeilijk zonder „reflecties” van diens kant.

Markuszower betuigde maandag politici - zoals radicaal-rechtse spijt - wel vaker naderhand nuanceren. Zijn uitspraak over Palestijnse asielzoekers was „onhandig geformuleerd”, schreef hij op X. De fractie van PRO wil niettemin een speeddebat - met premier Jetten - over het extreem-rechtse geweld.

Als dat doorgaat, zal Jetten zich moeten uitlaten over de eis van zowel de D66'ers als PRO om elke vorm van samenwerking met Markuszower uit te sluiten - en dat is onhandig voor het minderheidskabinet. Intussen gaat het internationale werk door: op woensdag ontvangt Jetten Maia Sandu, de president van Moldavië.

Leerlingen Emir (rechts) en Mohamad krijgen les van Lisbeth Leenknecht in de Taalklas op het Kempenhorst College in Oirschot. FOTO'S JOHN VAN HAMOND

ONDERWIJS

Inclusief onderwijs? 'Heel mooi in de ideale wereld'

Nog geen 20 procent van de leraren is positief over de gedachte dat alle kinderen uit het regulier en het speciaal onderwijs vanaf 2035 naar dezelfde scholen kunnen gaan.

Een leerling van het Kempenhorst College krijgt taalondersteuning.

Claudia Kammer
AMSTERDAM

Alle kinderen zouden samen naar school moeten kunnen, in de buurt van hun huis, ongeacht of ze extra zorg of ondersteuning nodig hebben. Dat is het ideaal waar Nederland zich de afgelopen decennia, met de ondertekening van een aantal internationale verdragen, aan gecommitteerd heeft. Alle Nederlandse scholen zouden in 2035 die overgang gemaakt moeten hebben.

Maar op de werkvloer stuit dat op scepsis: ruim de helft van de leerkrachten staat negatief tegenover inclusief onderwijs. Een kwart heeft geen uitgesproken mening; nog geen 20 procent is positief. Sterker, bijna 70 procent vindt dat méér leerlingen terecht moeten kunnen in het speciaal onderwijs.

Dit alles blijkt uit een enquête onder ruim 6.600 leraren en 2.400 anderen in het onderwijs, zoals klassenassistenten, zorgcoördinatoren en schoolleiders. De peiling, verspreid door de bonden AOb, CNV en FvOv, wordt deze week aangeboden aan de Tweede Kamer. De bonden willen zo aandacht vragen voor het perspectief van het onderwijspersoneel, dat volgens hen onvoldoende wordt meegewogen.

Leerlingen die gespecialiseerde zorg of ondersteuning nodig hebben, bijvoorbeeld omdat ze slechthorend zijn, een verstandelijke beperking hebben of autisme, kunnen nu nog naar aparte scholen. In het speciaal basisonderwijs (sbo) zitten ruim 38.000 leerlingen, naar het speciaal onderwijs (so) en het voortgezet speciaal onderwijs (vso) gaan in totaal 75.000 leerlingen.

De enquête laat zien dat leerkrachten grote problemen verwachten als deze gespecialiseerde scholen in 2035 zouden worden opgeheven en al deze leerlingen op reguliere scholen moeten worden opgenomen. Ze houden rekening met minder rust in de klas en een hogere werkdruk. Tegelijkertijd voorzien de leerkrachten dat het welzijn van leerlingen afneemt, evenals hun leerprestaties. Ook vrezen ze een toename van het aantal thuiszitters.

Schoolleiders staan over het algemeen positiever tegenover verdere integratie van speciaal en regulier onderwijs, maar ook bij hen is het draagvlak voor volledig inclusief onderwijs klein.

'Storend gedrag'

NRC sprak naar aanleiding van de enquête met leerkrachten over inclusief onderwijs. En over hun eigen ervaringen, want sinds het passend onderwijs in 2014 werd ingevoerd, is het beleid er al op gericht om minder kinderen naar het speciaal onderwijs te laten gaan. Het kabinet-Jetten schrijft in het coalitieakkoord dat het blijft inzetten op passend onderwijs, met inclusief onderwijs „waar dat mogelijk is” en speciaal onderwijs „voor wie dat nodig is”.

Ninon Kreutzer is docent Nederlands op het Vakcollege Helmond. Ze ziet dat steeds meer leerlingen die extra zorg of ondersteuning behoeven in reguliere klassen blijven. „Sommige leerlingen vertonen storend gedrag. Dat ontwricht het onderwijs”, zegt ze. „Ook voelen andere leerlingen zich niet altijd veilig.” Volgens haar zijn niet alleen anderen, maar ook de leerlingen zelf de dupe. „Ze krijgen niet de ondersteuning die ze nodig hebben. Daar lijden ze echt onder. Ik zie kinderen uitvallen.”

Dat overkomt ook meer- en hoogbegaafde leerlingen, zegt Simone Fomenko, leerkracht op basisschool Sint Bernardus in Epe. „Hun blik op de we-

reld is vaak anders, waardoor ze soms weinig aansluiting hebben in een reguliere klas”, zegt ze. „Op het moment dat ze in een setting komen met gelijkgestemden, zie je ze opleven.” Haar bestuur heeft geld vrijgemaakt voor aangepast onderwijs voor deze groep. Fomenko geeft dat onderwijs op drie scholen en staat daarnaast een dag in de week voor een reguliere groep 6/7.

Niet elke school heeft deze mogelijkheid, benadrukt ze. Passend onderwijs is ingevoerd, terwijl tegelijkertijd is bezuinigd op ondersteuning en begeleiding. „Met minder menskracht en minder geld werden betere resultaten verwacht, dat is niet realistisch.” Scholen werden daardoor steeds afhankelijker van diagnoses om hulp te kunnen organiseren. „Een label is vaak de enige manier om nog ondersteuning te krijgen.”

Badkamer

Lisbeth Leenknecht, remedial teacher op het Kempenhorst College in Oirschot, een vmbo-schoon, ziet dat steeds meer leerlingen buiten de klas hulp nodig hebben, ook zonder formele diagnose. Bijvoorbeeld kinderen van vluchtelingen en arbeidsmigranten, die extra taallessen nodig hebben. Maar het budget is niet meegegroeiend. Leenknechts werk is verschoven van individuele leerlingen intensief begeleiden naar lesgeven aan kleine groepjes. „Soms heb je wel het gevoel dat je niet helemaal de hulp kunt bieden die een leerling nodig heeft”, zegt ze.

Uit de enquête blijkt dat de meeste leraren zich vanuit de lerarenopleiding

niet goed voorbereid voelen op passend onderwijs. De benodigde kennis ontwikkelen ze ook niet altijd in de praktijk: nog geen 40 procent voelt zich voldoende in staat passend onderwijs vorm te geven. Op inclusief onderwijs, waarbij er geen speciaal onderwijs meer zou bestaan en alle leerlingen naar het reguliere onderwijs gaan, voelen leerkrachten zich nog minder goed voorbereid.

Niet realistisch

„Het klinkt heel mooi, in de ideale wereld, dat alle kinderen naar dezelfde school gaan. Maar zo werkt het niet”, zegt Kreutzer. „Het geven van een goede les is al een complexe bezigheid. Dat leraren tegelijkertijd allerlei begeleidingstaken moeten uitvoeren, is gewoon niet realistisch. Je zou het ook raar vinden als iemand tegelijk je badkamer schildert, de wastafel aansluit en de tegels zet.”

Volgens Fomenko kunnen leerkrachten wel „de basis” bieden, maar vraagt de begeleiding van leerlingen die extra zorg of ondersteuning nodig hebben specialistische kennis. „Dan moet je als leerkracht de tijd, ruimte en faciliteiten krijgen om je daarin te ontwikkelen. Die is er vaak niet. Je kunt niet voor je klas weg, want er is geen vervanging.”

Uit de enquête blijkt dat minder dan 1 procent van de deelnemers denkt dat inclusief onderwijs per 2035 kan worden ingevoerd. Bijna 40 procent acht dat volledig onhaalbaar, een even groot deel denkt dat het hooguit in beperkte mate kan worden ingevoerd.

„Hoe verder van de werkvloer af, hoe

idealistischer de blik op inclusief onderwijs lijkt”, zegt Willemijn Sas, leerkracht in groep 7 op basisschool De Troubadour in Rosmalen. „Het is een ideaalbeeld dat in een ivoren toren bezacht wordt.”

Ze denkt dat scholen nu al veel kunnen doen om leerlingen die extra zorg of ondersteuning nodig hebben binnen het reguliere onderwijs te houden. „Veel rust en regelmaat, gewoon goed onderwijs, dat kan preventief werken.” Maar er zit een grens aan de draagkracht van het onderwijs, zegt ze. „We moeten op zoveel borden tegelijk schakelen. We hebben een enorm leraren- en schoolleiderstekort. Ik vraag me af of dat in de beleidskamers altijd helder is.”

Ook Leenknecht twijfelt over de uitvoerbaarheid. Ze begeleidde eerder leerlingen met autisme en dyslexie in het speciaal onderwijs. „Dat is een-opeen en heel intensief. Als ik aan die leerlingen denk, vraag ik me af: hoe moet ik dat straks in hemelsnaam doen?”

Ieder kind telt mee

Het idee achter inclusief onderwijs, dat ieder kind meetelt en dat kinderen van elkaar kunnen leren, steunt Leenknecht. „Maar het moet wel kunnen. Voor sommige leerlingen werkt een kleinere setting met meer ondersteuning beter.” Ze heeft de rust gezien in het speciaal onderwijs. Ook voor het zelfvertrouwen van sommige kinderen is dat een betere plek, denkt ze. „Ze zijn daar niet de uitzondering.”

In de enquête werd gevraagd naar de ideale vorm van inclusief onderwijs.

Een derde van de deelnemers geeft de voorkeur aan één schoolgebouw, waarin leerlingen met speciale onderwijsbehoeften in eigen klassen onderwijs volgen. Waar mogelijk volgen ze gezamenlijke schoolactiviteiten en pauzeren ze samen. Een kwart van de deelnemers ziet meer in het verbeteren van de ondersteuning op reguliere scholen, met behoud van aparte scholen voor speciaal onderwijs. „Je moet niet denken: we laten alle kinderen met al hun begeleidingsbehoeften naar een reguliere school gaan en dan kijken we wel hoe het loopt”, zegt Kreutzer. „Je moet het omdraaien. De focus zou gericht moeten zijn op: hoe richt ik een school zó in dat zo veel mogelijk kinderen zich daar zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen?”

Volgens Christijn Snippe, leerkracht aan hoogbegaafden in groep 7 en 8 op basisschool De Triangel in Gouda, moet de regel zijn dat ieder kind in de eigen buurt naar school kan. „Ik vind het onzinnig dat een leerling met een speciale onderwijsbehoefte in een busje naar een school ver van huis moet”, zegt hij. „Je zou voor de heftige casussen een klein klasje kunnen inrichten, met goede begeleiding. En als je merkt dat de aanpak daar werkt, dan kan het kind weer naar een reguliere klas. Dat kan gewoon binnen één school.”

Voor modellen waarin het speciaal onderwijs geheel verdwijnt, is nauwelijks steun onder de geënquêteerden. Ook Snippe denkt dat er altijd een groep zal zijn voor wie speciaal onderwijs nodig is. „Soms is dat precies wat een kind nodig heeft.”

Advertentie

nrc webwinkel

Het grote Michelin reisboek Frankrijk

- › Een modern en overzichtelijk inspiratieboek ter ere van 100 jaar Michelin
- › Meer dan 400 pagina's aan inspiratie en met meer dan 1.200 foto's en illustraties
- › Samengesteld door de vertrouwde en gepassioneerde Michelinauteurs
- › Van erfgoed tot gastronomie, en van feesten tot ambachten

Sinds 1926 doet de Michelin Reisgids het hart van reizigers sneller slaan. Om zijn honderdste verjaardag te vieren neemt Michelin je mee op reis door Frankrijk. Van regio naar regio, langs de grote klassiekers én de best bewaarde geheime plekjes. Dankzij de talloze foto's en illustraties is dit boek heerlijk om door te bladeren en bij weg te dromen, maar tegelijk een betrouwbare partner om je Frankrijkreis perfect voor te bereiden.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/reisboek

Bas Blokker

AMSTERDAM

Niet zo lang geleden waren Iva Bicanic en Lidewijde van Lier bij een bijeenkomst op een school, voor slachtoffers en betrokkenen van een grote zedenzaak. Bicanic, hoogleraar seksueel misbruik van kinderen aan de Universiteit Utrecht en directeur kennisontwikkeling van het Centrum Seksueel Geweld (CSG), gaf daar een proeve van wat leerkrachten en ouders tegen kinderen zouden kunnen zeggen over de zaak.

Ze hield het simpel, zegt ze nu. Iets in de trant van: „Weet je nog dat meester die en die bij ons op school werkte? Hij werkt niet meer bij ons op school. En dat komt omdat die meester aan kinderen heeft gezeten. En omdat hij blootfoto's heeft van kinderen op zijn computer. En daarna kun je zeggen: dat mag niet van de politie. En daarom is de meester nu bij de politie.”

Van Lier, projectleider aanpak online seksuele misdrijven bij de politie, zag dat politie en Openbaar Ministerie het vooraf griezellig vonden, dat „mini-college” van Bicanic. Zou ze dingen gaan zeggen die het lopende onderzoek naar de verdachte konden doorkruisen? Zouden de emoties van de ouders niet te hoog oplopen? „Haar kennis en adviezen bleken de ouders juist houvast te bieden en te kalmeren”, zegt Van Lier.

SEKSUEEL MISBRUIK

Wat betrokkenen bij misbruikzaken kunnen doen: een praktijkboek

Zaken rond grootschalig seksueel misbruik nemen toe en worden complexer. Dat heeft drie instanties ertoe gebracht een praktijkboek uit te brengen met aanbevelingen voor professionals, hulpverleners en betrokkenen.

Als zaken van grootschalig seksueel misbruik naar buiten komen, kunnen verschillende betrokken partijen tegenstrijdige belangen hebben. Politie en justitie zijn vaak terughoudend met het delen van informatie, terwijl de burgemeester van de gemeente, de directeur van de school of de voorzitter van de betrokken sportclub vooral hun bezorgde burgers, ouders en andere betrokkenen willen informeren. Ook voor hulpverleners is het belangrijk dat ze betrokkenen houvast kunnen bieden, bijvoorbeeld door ouders mee te geven hoe ze over zoiets gevoelig met hun (heel jonge) kinderen praten.

Vandaar dat Van Lier namens de politie, Bicanic vanuit het CSG, en Elizabeth Mol, senior beleidsadviseur bij Slachtofferhulp Nederland, de handen ineen sloegen. Onder leiding van Annelot Weusten (ook van het CSG) en mede op basis van de ervaring en kennis van artsen, officieren van justitie, hulpverleners en advocaten maakten ze het *Praktijkboek grootschalige (online) seksueel misbruikzaken met risico op maatschappelijke onrust*. Het is richtlijn, hulpboek en naslagwerk tegelijk, 272 pagina's lang, zowel voor professionals die een rol hebben bij de afwikkeling van zulke zaken, als voor degenen die erdoor worden overvallen.

Het boek wordt maandag gepresenteerd aan burgemeester Ronald Schneider van Barendrecht, waar in 2024 een

Slachtofferhulp Nederland zag hoe het aantal zaken van grootschalig misbruik, en dan vooral online misbruik, de afgelopen jaren toenam. De organisatie zegt in haar jongste campagne dat er '101 redenen zijn om te bellen'. FOTO BRANCO DE LANG/ANP

doe alsof u kalm bent”), tips voor hulp aan de mensen in de naaste omgeving van een verdachte („U heeft hier niet om gevraagd en u kon dit niet voorkomen. U draagt geen schuld”) en voor de omgang met de verdachte („Wanneer een verdachte als mens wordt benaderd en niet volledig wordt uitgesloten, verhoogt dat de kans op herstel en vermindert het de kans op terugval”). De auteurs onderstrepen dat het boek geen handleiding is. „Er is geen blauwdruk voor zulke situaties”, zegt Van Lier. „Dat is juist goed, want dat dwingt de professionals om naar elkaar te luisteren.”

De meeste mensen die in aanraking komen met een zaak van grootschalig seksueel misbruik, maken zoiets één keer in hun leven mee. Grote kans dat ze niet weten wat ze moeten doen. „Een schoolleider die hoort dat zo'n zaak op zijn school speelt, kan direct gaan handelen. Uit paniek. Of omdat hij denkt dat de ouders dat van hem verwachten”, zegt Mol. „Dat kan de werkzaamheden van de politie doorkruisen. Of de zorgvuldige aanpak van hulpverleners. Dit boek moet eigenlijk naar alle bestuurskoepels van het onderwijs in Nederland en naar alle sportclubs.”

Bicanic: „De eerste aanbeveling in dit boek luidt: krijg je het vermoeden van een grootschalige zaak, bel dan de politie. De politie zal ervoor zorgen dat Slachtofferhulp Nederland en het CSG allemaal bij elkaar komen, om er samen met jou voor te zorgen dat we dit tot een goed einde brengen.”

Dat de verschillende instellingen samen aan het boek hebben gewerkt, is ook omdat ze allemaal zien hoe snel het probleem toeneemt. De laatste zes jaar zijn er bij het CSG elk jaar 15 procent meer slachtoffers van seksueel misbruik bijgekomen, zegt Bicanic. „Op dit moment zijn er jaarlijks twintigduizend mensen die hulp vragen.”

Bicanic zegt dat ze soms het gevoel heeft dat de samenleving door de snelle opeenvolging van zaken van grootschalig seksueel misbruik die „bijna gewoon lijkt te gaan vinden, een soort apathie”. Vooral de opkomst van online misbruik heeft dat effect, denkt ze. „Het is moeilijk de gemiddelde burger ervan te doordringen dat je ook online kunt worden misbruikt”, zegt Van Lier. „En dat het iedereen kan overkomen.”

Toenemende aantallen slachtoffers

Het lastige bij online misbruik is dat het zich niet afspeelt op één plek of binnen één gemeente, maar over de hele wereld. Dat heeft gevolgen voor de aandacht en de verwerking. Soms is in die zaken het aantal slachtoffers zo groot dat niet ieder persoon individueel wordt geïdentificeerd. Dat betekent dat zij soms niet hun rechten als slachtoffer kunnen krijgen, zegt Mol: gehoord worden in een rechtszaak, in aanmerking komen voor een schadevergoeding of zorg en hulpverlening. „Onze zorg is dat slachtoffers op een gegeven moment niet meer hun recht krijgen binnen het strafrecht. Terwijl recht en erkenning juist belangrijke stappen zijn naar herstel.”

De almaar toenemende aantallen, de vier vrouwen beginnen er steeds weer over. Dat is wat Bicanic het meest is bijgebleven van de bijeenkomst onlangs op die school. „Dat er twee shifts waren van telkens tweehonderd mensen die op de een of andere manier indirect slachtoffer waren geworden. Vierhonderd slachtoffers. En één enkele persoon heeft dat veroorzaakt.”

Van Lier spreekt van een „epidemie”. „Je kunt het haast niet meer aan. En we zullen het probleem helaas nooit helemaal oplossen. Maar dit boek kan wel helpen de samenwerking te verbeteren en zo slachtoffers en andere betrokkenen beter te ondersteunen.”

Anique Slijters en Ronald van der Horst. FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN/ANP

RECHTSPRAAK

Taghi krijgt toch twee nieuwe advocaten

Al vaak wilden advocaten Ridouan Taghi niet meer verdedigen. Nu blijken Ronald van der Horst en Anique Slijters toch bereid om Taghi in zijn hoger beroep bij te staan.

Jan Meeus

BADHOEVEDORP

Het gerucht deed al de ronde vóór de zitting in de extra bevestigde rechtbank op Schiphol was begonnen: eindelijk heeft zich een advocaat voor Ridouan Taghi gemeld. Maar in de advocatenkamer maakte de raadsman over wie het leek te gaan, korte metten met dat gerucht.

Sjoerd van Berge Henegouwen, die Taghi na de arrestatie van diens advocaat Inez Weski in 2023 al even bijstond en nog steeds zaken bij het Europese hof voor hem doet, ontkende direct dat hij de verdachte bijstaat in het hoger beroep van het Marengo-proces.

Toen Van Berge Henegouwen het woord kreeg, leek het aanvankelijk niet alsof hij met een oplossing in z'n achterzak naar Schiphol was gekomen. Waar de voorzitter wees op de verantwoordelijkheid van de advocatuur voor het goed functioneren van de rechtsstaat, wees Van Berge Henegouwen naar de rechtbank en het hof zelf.

Toen hij in 2023 samen met twee collega's de verdediging van Taghi overnam, betoogde Van Berge Henegouwen, kreeg hij van de rechtbank te horen dat ze zich moesten gedragen naar „de stand van de procedure”. Tijd om het dossier te lezen ontbrak, aldus de strafpleiter. Daarom hebben ze toen de verdediging neergelegd.

Toen datzelfde trio zich, na de levenslange veroordeling van Taghi in februari 2024, meldde bij het hof voor het hoger beroep, was weinig veranderd. Tijd om het inmiddels

negentigduizend pagina's tellende dossier te lezen, ontbrak wederom volgens Van Berge Henegouwen. „Dat moesten we maar doen tussen de getuigenverhooren en de andere geplande zittingen door.”

En dat, zo stelde Van Berge Henegouwen, is geen gepaste inhoudelijke voorbereiding voor een strafzaak als Marengo. „Wij moesten een dansje doen zonder dat we de maat van de muziek kenden.” Om die reden legden ze opnieuw de verdediging neer. Gebrek aan voorbereidingstijd is de belangrijkste reden dat advocaten geen zin hebben om Taghi te verdedigen, zo hield Van Berge Henegouwen het hof voor.

Panklare oplossing

Na al deze kritiek kwam Van Berge Henegouwen met een naar eigen zeggen „panklare oplossing”. De ervaren strafpleiters Ronald van der Horst en Anique Slijters zouden Taghi kunnen verdedigen. Ze zijn daartoe bereid en Taghi is welwillend.

De voorzitter liet zich alle kritiek niet zomaar aanleunen. Hij zei dat alle ruimte bestond voor een inhoudelijke verdediging - ondanks de vastgestelde agenda van het hof: „Wij hebben altijd gezegd dat er tijd was voor extra getuigenverhooren of andere onderzoekswensen.”

Als Van der Horst en Slijters daadwerkelijk Taghi gaan verdedigen, heeft dat gevolgen voor het verloop van het hoger beroep. Volgens de planning wordt de inhoudelijke behandeling dit najaar afgerond. Voor die tijd zullen de nieuwe advocaten hun voorbereiding echter niet kunnen afbreiden.

En dat betekent dat het hof moet kiezen: afsplitsen of uitstellen. Afsplitsen betekent dat nieuwe rechters de zaak van Taghi gaan behandelen, met alle vertraging van dien. Het hof kan óók besluiten de zaak zelf te doen, maar dat zou vertraging betekenen voor de andere verdachten. Voor hen duurt het dan mogelijk een jaar langer, tot 2028, voordat wordt gevonnis. Welk belang zwaarder weegt, bepaalt het hof.

CORTAZU

T-shirt & short voor een actieve zomer

Ultiem licht en comfortabel

- › Lichtgewicht en compacte ontwerpen
- › Ademend en sneldrogend
- › Ideaal tijdens reizen en outdoor activiteiten

Ontdek de ultieme combinatie van comfort, functionaliteit en stijl met de superlichte active short en het allround T-shirt van Cortazu. De short is gemaakt van gerecycled nylon en spandex, met een waterafstotende PFC-vrije coating, vier handige zakken, verstelbare tailleband en opvouwbaar in zijn eigen zak - ideaal voor hikes, reizen of relaxen. Het ademende en sneldrogende T-shirt is voorzien van Polygiene StayFresh™-technologie die geurtjes tegengaat, zodat jij je fris en zelfverzekerd voelt, de hele dag door.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/cortazu

Verkiezingsbord van de laatste gemeenteraadsverkiezingen (18 maart). FOTO ERIC BRINKHORST

WET POLITIEKE PARTIJEN

Raad van State: uitsluiting van politieke partijen zonder leden gaat 'te ver'

De Raad van State is kritisch over het voorstel om politieke partijen zonder leden uit te sluiten.

Famke Seine

DEN HAAG

Het uitsluiten van politieke partijen bij verkiezingen vanwege een gebrek aan interne partijdemocratie is een „te vergaande beperking“. Dat blijkt uit het advies dat maandag is gepubliceerd door de Raad van State over het voorstel van D66-Kamerlid Joost Sneller en GroenLinks-PvdA-Kamerlid Mikal Tseggai. Zij willen met het voorstel alle partijen verplichten leden te hebben. Een partij als de PVV, die behalve partijleider Geert Wilders geen leden heeft, zou hierdoor worden uitgesloten van de verkiezingen.

De regels voor politieke partijen zijn nu beperkt. Zij schrijven alleen voor dat een partij een vereniging moet zijn. Er is al jaren een Wet op de politieke partijen in de maak, naar aanleiding van de staatscommissie parlementair stelsel onder leiding van Johan Remkes. Volgens D66 en GroenLinks-PvdA zou deze wet ook moeten regelen wanneer een partij verboden zou kunnen worden.

Volgens de Raad van State is er wel „constitutieel ruimte“ om de interne organisatie van politieke partijen wettelijk te regelen. Tegelijkertijd benadrukt het ook dat een grote mate van vrijheid voor partijen essentieel is voor een goede werking van de democratie. Voor het beperken van de deelname van politieke partijen is een

stevige onderbouwing nodig.

Dat hebben de Kamerleden volgens de Raad van State nog „onvoldoende gemotiveerd“. Bovendien is het volgens de Raad nog niet duidelijk aan welke regels politieke partijen moeten voldoen.

Zo ook over het voorstel van D66 en GroenLinks-PvdA om verkiezingsdeelname van politici met een blanco lijst te verbieden, want zij kunnen de Wet op de politieke partijen omzeilen.

Ook is het volgens het adviesorgaan nog onduidelijk hoe uitvoerbaar het voorstel is, omdat veel normen nog onvoldoende zijn uitgewerkt. De Nederlandse autoriteit politieke partijen (Napp) zou volgens de Raad van State in een

De onderbouwing is nog 'onvoldoende gemotiveerd'

„kwetsbare positie“ belanden. Deze nog op te richten autoriteit zou naast de Kiesraad, een onafhankelijk adviesorgaan dat toeziet op eerlijke, transparante verkiezingen, ook een taak krijgen.

Ingewikkelde situatie

Zo kunnen partijen op papier wel aan de wettelijke vereisten hebben voldaan, maar het niet in de praktijk hebben uitgevoerd. Uit het voorstel van D66 en GroenLinks-PvdA is volgens de Raad van State nog onduidelijk hoever de Napp hierin mag gaan. Het kan tot een ingewikkelde situatie leiden: een uitgesloten partij stapt na het besluit van de Napp naar de bestuursrechter, maar de Kiesraad moet de officiële verkiezingsuit-

slag intussen al vaststellen.

De Raad van State stelt mede daarom voor om de interne partijdemocratie wettelijk vast te leggen zonder het voorgestelde verbod van Sneller en Tseggai. De vraag is alleen of de regels dan wel zin hebben, schrijft de Raad van State. Deze kunnen „makkelijk worden ontweken of genegeerd“ door partijen. Maar, zo schrijft het adviesorgaan, het invoeren van de regels kan ook een goede aanleiding zijn om „een maatschappelijke en politieke dialoog“ te blijven voeren over interne partijdemocratie.

'Lege huls'

Kamerlid Sneller is „blij“ dat de Raad van State ruimte ziet in de Grondwet om meer te regelen en strenger te reguleren met betrekking tot interne partijdemocratie. Maar volgens Sneller blijken normen zonder handhaving „te vaak een lege huls“. „De norm van interne partijdemocratie is volgens mij helder en breed gedragen in de praktijk, bijna alle partijen houden zich hieraan. We zien vaker dat partijen aan de randen van de democratie zich niets aantrekken als er geen consequenties zijn“, aldus Sneller. Ze zullen daarom verder werken aan het amendement.

De vraag is of de wetswijziging na het kritisch advies van de Raad van State nog op voldoende steun van de Tweede Kamer kan rekenen. D66, GroenLinks-PvdA, CDA, ChristenUnie, PvdD en Volt stemden in 2024 al voor een soortgelijke motie van Sneller, maar behaalden hiermee niet een Kamermeerderheid. Met de steun van SP en DenKof de VVD zou er op dit moment wel een meerderheid zijn.

REPORTAGE EXPEDITIESCHIP

De hele wereld kijkt toe terwijl de Hondius aanmeert in Rotterdam

De Hondius, waarop het hantavirus uitbrak, heeft maandag de Rotterdamse haven bereikt. Terwijl journalisten van over de hele wereld zich verdrongen op een rondvaartboot, bereidden havenautoriteiten en gezondheidsdiensten zich voor op de quarantaine van de bemanning.

Stephan Pronk

ROTTERDAM

Diep in het Rotterdamse havengebied vaart de Zilvermeeuw, een rondvaartboot met een groep van gezondheidsexperts en honderd journalisten, richting de kade. Cameraploegen van over de hele wereld richten de lenzen vanaf het bovenste dek op de monding van de Nieuwe Waterweg. Daar doemen halverwege de ochtend de contouren op van de Hondius, het geplaagde cruiseschip waarop de dodelijke Andesvariant van het hantavirus uitbrak.

Drie weken nadat het schip wereldnieuws werd, vaart de Hondius onder begeleiding van patrouillevaartuigen van het havenbedrijf en de zeehavenpolitie de haven binnen. Bestemming is de Calandsteiger in Europoort, waar een reeks portakabins de bemanningsleden opwacht voor een wekenlange quarantaine.

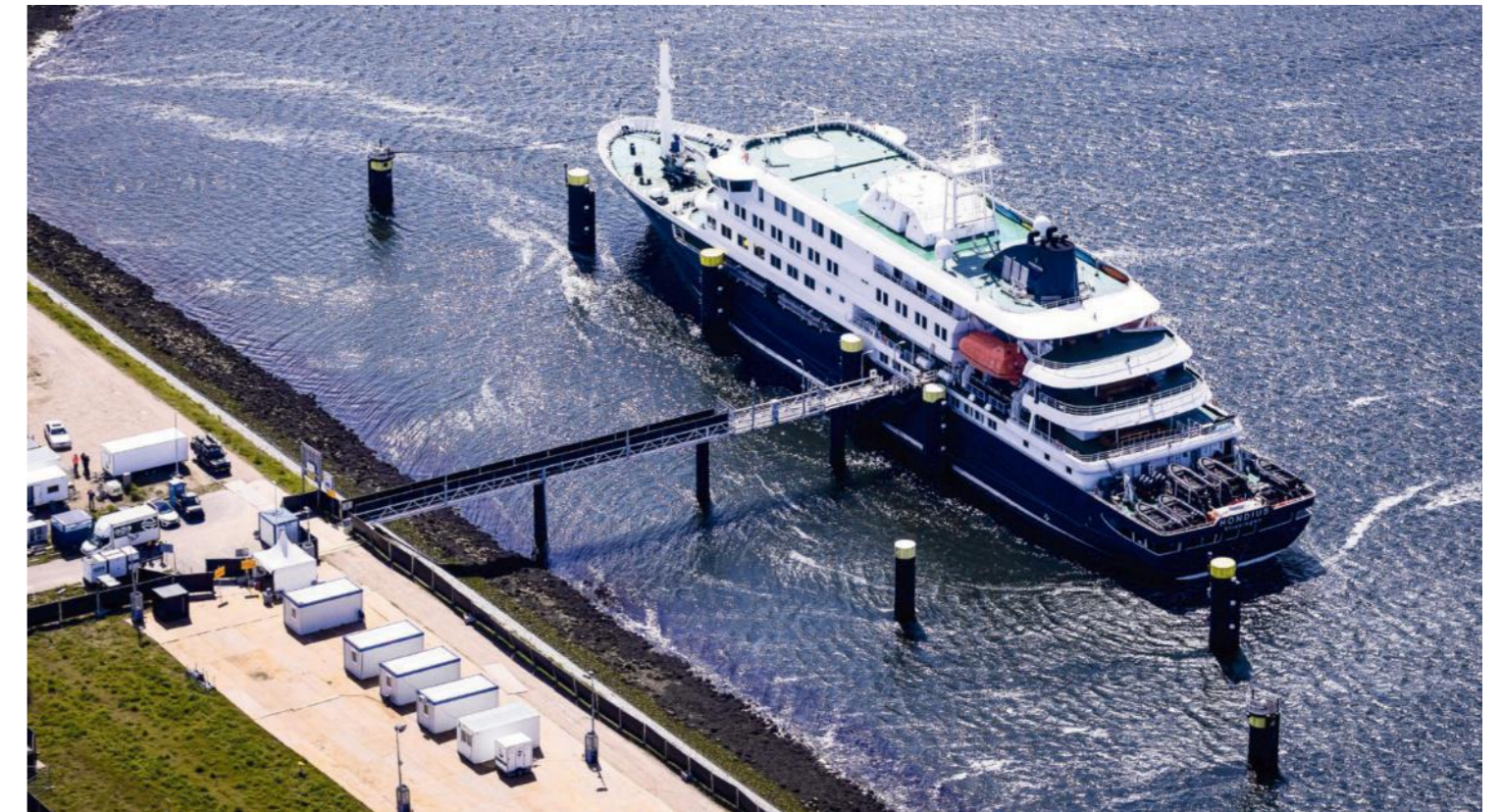
Drie opvarenden van het cruiseschip, dat in april met een berg vogelaars vanuit Argentinië vertrok voor een tocht langs een reeks afgelegen eilanden, met Kaapverdië als eindbestemming, overleden als gevolg van het virus. Tot op heden zijn elf besmettingen vastgesteld.

Ruim een week geleden loste het cruiseschip een kleine 150 passagiers op Tenerife. Daarna voer de Hondius, dat de Nederlandse vlag draagt, door naar Rotterdam. Met aan boord nog 25 bemanningsleden, een arts en een verpleegkundige. Ook het lichaam van een van de overledenen, een vrouw uit Duitsland, is nog op het schip.

Kaapverdië en Tenerife

Voor havenmeester René de Vries is het een uitzonderlijke operatie. Op het dek van de Zilvermeeuw zegt de man dat hij wel gewend is dat schepen die in problemen verkeren de Rotterdamse haven aandoen - vooral vanaf de Noordzee. „Maar een schip dat bij Antarctica in de problemen is, dat had ik niet zien aankomen.“ Toch was het besluit snel genomen toen een medewerker enkele weken geleden het kantoor van De Vries binnenliep en vertelde dat de Hondius naar Rotterdam wilde komen. Kaapverdië weigerde het cruiseschip. Ook Tenerife, waar de Hondius vanwege aanhoudende harde wind een tussenstop maakte, zat niet te wachten op het cruise-expeditieschip.

„Als wij dit als grootste haven van Europa niet kunnen“, zegt De Vries, „kan niemand dat. En een schip in nood laten we niet op zee. We zijn een gastvrije haven.“ Niet dat de havenmeester veel keus had. Rotterdam is een zogeheten A-locatie voor schepen in nood, zoals Schiphol dat is voor vliegtuigen. „We kunnen moeilijk nee zeg-

Boven: Luchtfoto van het cruiseschip Hondius bij aankomst in de haven van Rotterdam. Onder: de Hondius wordt geïnspecteerd. FOTO'S ROBIN VAN LONKHUIJSEN/ ANP, NICOLAS TUCAT/ AFP

gen, maar hebben ook met volle overtuiging ja gezegd.“

Een halfuur na aankomst bij het vaste land bereikt de Hondius, voorbij de Maeslantkering en de olieterminals van de Europoort, de aangewezen aanlegplek. Op het dek staan twee bemanningsleden met mondkapjes, eentje in een witte overall. De locatie is afgezet met zwarte schermen. Een drone stuurt videobeelden live door naar het World Port Center op de Wilhelminapier in Rotterdam, waar een crisisteam monitort hoe het schip aanmeert. Op de wal staat medisch personeel klaar om de bemanning op te vangen.

Yvonne van Duijnhoven, directeur van GGD Rotterdam-Rijnmond, verzekert dat de komst van het schip weinig risico's met zich meebrengt voor de omgeving. „We zorgen dat het virus niet van het schip afgaat.“

In Rotterdam deed de komst van het schip weinig stof opwaaien. Raadvragen bleven uit, in de

stad leken inwoners zich niet druk te maken. Ook de GGD werd naar eigen zeggen „niet platgebeld door verontruste bewoners“. En „dat is een goed teken“.

Wanneer het schip eenmaal aan wal ligt, kunnen de bemanningsleden worden opvangen. Een onderzoeksteam gaat aan boord en geeft de opvarenden een medische

Een reeks portakabins wacht de bemanningsleden op voor een wekenlange quarantaine

screening. Ze worden vervolgens naar een testlocatie gebracht om bloedmonsters af te nemen. Vanaf die locatie worden de opvarenden in busjes naar de afgelopen weekend gereedgemaakte portakabins gereden. Het grootste deel van de bemanning komt van de Filipijn-

nen. Dat ze niet terugvliegen naar hun thuisland, is op advies van de Wereldgezondheidsorganisatie, zegt Van Duijnhoven. „De opvang is daar misschien nog wel te regelen, maar de zorg is onvoldoende. Bij klachten moeten ze meteen naar een academisch ziekenhuis. Dat is daar niet gegarandeerd.“

Van Spanje tot China

Bij de portakabins staan tuinstoeltjes, om buiten te kunnen zitten. Er is internet geregeld via Starlink, het satellietstelsel van Elon Musk, zodat de bemanningsleden kunnen videobellen met het thuisfront en in contact kunnen blijven met de GGD.

De in Vlissingen gevestigde rederij Oceanwide Expeditions is zelf verantwoordelijk voor de desinfectie van het schip. Daarvoor huurt het een gespecialiseerd bedrijf in, dat onder strikte voorwaarden de Hondius gaat reinigen. Matrassen en beddinen worden vernietigd, hutten en relingen krijgen een

grondige schoonmaakbeurt.

Aan de stuurboordzijde van de rondvaartboot krijgt de wereldpers daar weinig van mee. Enige tijd na aankomst maakt de Zilvermeeuw rechtsomkeert en verdringen journalisten - rond de honderd - elkaar langs de reling. De verslaggevers komen uit landen als China, Rusland, Spanje, Italië, Frankrijk en Duitsland.

Tjalling Leenstra, Centrumhoofd Landelijke Coördinatie Infectieziektebestrijding bij het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, ziet het vanaf een afstandje aan. Hij begrijpt de belangstelling voor het rampscenario dat de cruise trof wel.

Tegelijkertijd, zegt hij, hoort hij ook mensen reppen over een nieuwe pandemie. Maar die vergelijking gaat niet op, vindt Leenstra. „Dit is een virus waarvan we weten hoe we het moeten indammen.“ Hij noemt het „goed“ dat er aandacht is. „Maar er wordt ook gehypt. En de vraag is of dat helpt.“

Vijf jaar geleden begonnen we vanaf nul.

Van nul naar 651.255 klanten.
Van nul naar 45 markten wereldwijd.
En dit is nog maar het begin.

ZEEKR

Zeekr 7GT Energieverbruik (gecombineerd): 19,8-16,6 kWh/100km; Zeekr 7X Energieverbruik (gecombineerd): 19,9-17,7 kWh/100km; Zeekr X (gecombineerd): 17,3-16,4 kWh/100 km; Zeekr 001 (gecombineerd): 18,5-17,3 kWh/100 km (alle WLTP); CO₂-uitstoot (gecombineerd): 0 g. De elektrische actieradius wordt beïnvloed door factoren als rijstijl en wegomstandigheden.

Ontdek meer

ZEERECHT

Alleen al het opperen van tol in de Straat van Malakka leidt tot grote onrust

Een Indonesische minister oppert tolheffing in de Straat van Malakka. Een van de belangrijkste vaarroutes ter wereld. Een zeer omstreden stap. Heeft de blokkade van de Straat van Hormuz een doos van Pandora geopend?

Saskia Konniger

JAKARTA

De blokkade van de Straat van Hormuz leidt niet alleen wereldwijd tot olietekorten en hoge prijzen, de strijd om de doorvaart in de Golfregio zorgt ook rond Indonesië voor spanningen. De Indonesische minister van Financiën Purbaya Yudhi Sadewa opperde onlangs op een symposium om tol te heffen in de Straat van Malakka, naar het voorbeeld van Iran, dat geld vraagt voor de doorvaart in de Straat van Hormuz - een zeer omstreden stap. De minister van Financiën zag grote voordelen. „Als we opbrengsten verdelen tussen Indonesië, Singapore en Maleisië, kan dat mooi wat opleveren, niet-waar?”

Hoewel de suggestie niet serieus was bedoeld en snel werd ingetrokken, ging er een schok door de regio. Buurlanden Singapore en Maleisië, ook gelegen aan de Straat van Malakka, reageerden geschrokken. „We hebben aan China en de VS laten weten dat wij ons houden aan het internationaal zeerecht”, verklaarde de Singaporese minister van Buitenlandse Zaken. Beide landen hebben veel belang bij een vrije doorvaart door de zeestraat.

De onrust, die eind april ontstond, ging echter niet zomaar weg. In een poging de diplomatieke schade te beperken, voelde de Indonesische minister van Buitenlandse Zaken Sugiono zich genoodzaakt om de suggestie van zijn collega te ontcrachten. „Indonesië onderschrijft de vrijheid van navigatie en zal geen tof heffen”, zei hij bij meerdere gelegenheden.

Belangrijke doorvaart

Die vrijheid van navigatie is vastgelegd in het VN-Zeerechtverdrag (bekend als UNCLOS) uit 1982. „Het verdrag is de uitkomst van onderhandelingen tussen grote maritieme naties en kleinere kuststaten”, legt de Nederlandse politoloog Friso Dubbelboer, kenner van het verdrag, telefonisch uit. Volgens dit verdrag hebben alle naties recht op onbelemmerde, vrije doorvaart. Niet alle landen hebben het UNCLOS-verdrag getekend, waaronder de VS. „De VS be-roepen zich wel op het verdrag als het

hen uitkomt”, zegt Dubbelboer.

De blokkade van de Straat van Hormuz, zowel door Iran als door de VS, is in strijd met het verdrag. Dubbelboer: „Ik zou niet zeggen dat het internationale zeerecht nu wankelt. Er zijn nog steeds veel landen die aan dit verdrag willen vasthouden. Maar ik geloof wel dat deze blokkade een doos van Pandora heeft geopend.”

En dan gaat het snel over de Straat van Malakka, een van de belangrijkste vaarroutes ter wereld. Bijna een kwart van alle wereldhandel, waaronder een kwart van alle auto's en 55 procent van alle olie uit zee, wordt door deze zee-straat vervoerd. De doorgang is negenhonderd kilometer lang en op het nauwste punt nog geen drie kilometer breed. Ideaal voor piraten, die er van oudsher actief zijn. Sinds 2007 werken Singapore, Maleisië en Indonesië samen om de vrije doorvaart te garanderen en piraterij te bestrijden.

Singapore en Maleisië hebben moderne havens die zijn verbonden aan de doorgang. De Indonesische haven in Batam, die ook aan de Straat ligt, is veel minder ontwikkeld. Indonesië deelt hierdoor wel kosten, maar profiteert er stuk minder van de zeestraat. Sommige experts zien in de suggestie van de Indonesische minister van Financiën een proefballon om deze ongelijkheid glad te strijken en extra inkomsten te genereren.

Tolheffing in de Straat van Malakka staat echter op gespannen voet met het verdrag. De zeestraat is geen kanaal, maar een natuurlijke waterweg. Het zee-rechtverdrag bepaalt dat een land kostenvergoeding mag vragen voor een aangelegde doorvaartroute. Voor een natuurlijke waterweg mag dat niet, behalve als er een duidelijke dienst tegenover staat.

Een nieuwe conflictzone?

De oorlog tussen de VS, Israël en Iran, de oliecrisis en de geopolitieke machtsverschuivingen hebben de landen in Zuidoost-Azië op scherp gezet. Al sinds de Koude Oorlog laveren de meeste daarvan tussen de twee grootmachten China en de VS, die beide zoveel mogelijk controle over de zee-routes in de regio willen. Bekend is de strijd om dominantie in de Zuid-Chinese Zee. China

Een containerschip vaart de Straat van Malakka in. Bijna een kwart van alle wereldhandel, wordt door deze zee-straat vervoerd. FOTO HENNING GLOYSTEIN/REUTERS

De zee-straat is een natuurlijke waterweg, waarvoor geen vergoeding gevraagd mag worden

maakt aanspraak op de hele zee. Onterecht, stelde een internationaal arbitrage-tribunaal in Den Haag in 2016. Sinds de uitspraak heeft China zijn militaire aanwezigheid in de regio opgeschroefd. Om zoveel mogelijk invloed in de regio te behouden hebben ook de VS hun militaire aanwezigheid uitgebreid.

Wordt de Straat van Malakka een nieuw conflictgebied? Alle experts zijn het eens dat het afdwingen van tolbetaling voor Indonesië militair onhaalbaar is, en diplomatiek zeer onverstandig. Als middelgrote macht heeft Indonesië juist belang bij handhaving van het internationaal recht, schrijven deskundigen.

De uitspraak van de Indonesische minister van Financiën komt in een tijd waarin de neutrale positie van Indonesië ten opzichte van China en de VS onzeker is geworden. President Prabowo lag, met name in diplomatieke en religieuze kringen van Indonesië al enkele keren onder vuur, omdat hij zich voor het karretje van de VS zou laten spannen. In januari sloot hij zich aan bij Trumps controversiële Vredesraad. Ook is er onduidelijkheid over een militaire overeenkomst uit februari tussen de VS en Indonesië. Prabowo zou

Trump hiermee vrije toegang tot het Indonesische luchtruim hebben gegeven. Het ministerie van Defensie haastte zich te zeggen dat de papieren nog niet zijn getekend.

De doorvaart kan bij het eventueel oplopen van de spanningen tussen China en de VS relatief makkelijk ge-

blokkeerd worden door de VS. Dubbelboer ziet dat niet snel gebeuren: „Zowel de VS als China hebben er baat bij dat de Straat van Malakka open blijft. Maar als Trump de Straat van Malakka zou afsluiten, dan moet je je realiseren dat dat een oorlogsdaad is. Dan zou een handelsoorlog escaleren naar een echte oorlog.”

Gebrek aan diplomatiek inzicht

Hoewel de meeste analisten waarschuwen dat Indonesië moet uitkijken om zich niet in de eigen vingers te snijden, kreeg de suggestie van tolheffing in de Indonesische politiek toch enige bijval. Het hoofd van het nationale agentschap voor Maritieme Veiligheid schaarde zich achter de minister. „De Straat van Malakka is een enorme maritieme toeweg die we niet benutten”, zei hij. Hij meldde dat hij al een voorstel voor heffing bij de president had ingediend. Ook de gouverneur van de Riau-eilanden, nabij de Straat van Malakka, zou wel tol willen heffen om met die inkomsten bijvoorbeeld het opruimen van olie-lekken te betalen.

Zijn gebrek aan diplomatiek inzicht leverde de minister echter vooral hoop op. „Génant”, schrijft de Indonesische krant *The Jakarta Post*, die in een

Het voorstel komt in een tijd waarin de neutrale positie van Indonesië ten opzichte van China en de VS onzeker is

hoofdreactioneel commentaar waarschuwt voor de gevolgen. Als Indonesië tol zou eisen, verzwakt het land het internationaal zeerecht en versterkt het het recht van de sterkste. „Hoe kun je andere landen, bijvoorbeeld China, wijzen op het internationaal recht als je het zelf schendt?”, vraagt de krant.

Andere Zuidoost-Aziatische landen kijken ondertussen met hernieuwde belangstelling naar de regionale waterwegen en logistieke mogelijkheden. In april haalde Thailand een oud plan van stal. Het land bekijkt opnieuw de mogelijkheden om een landbrug te bouwen over de landengte Kra. Via een rechte verbinding, deels spoor, deels asfalt, van negentig kilometer dwars door het schiereiland, kunnen treinen en trucks van haven tot haven rijden. De route verbindt de Andamanse Zee met de Golf van Thailand, omzeilt zo de Straat van Malakka en biedt een kortere route van de Grote naar de Indische Oceaan. In het verleden droomde Thailand over een kanaal, maar dat idee is vanwege infrastructurele moeilijkheden en de hoge kosten afgeschoten. Hoewel de meeste experts van mening zijn dat ook een landbrug onhaalbaar is, gaat Thailand de mogelijkheden onderzoeken.

FRANKRIJK

Canal+ boos om actie tegen eigenaar

De topman van Canal+ wil niet meer samenwerken met filmprofessionals die de radicaal-rechtse eigenaar bekritisieren.

Iris Verhulsdonk

AMSTERDAM

Het Franse filmproductiebedrijf Canal+ zal niet meer samenwerken met filmprofessionals die een petitie ondertekenden die kritisch is op radicaal-rechtse eigenaar en multi-miljonair Vincent Bolloré. Dat zei Maxime Saada, topman van Canal+, afgelopen zondag op het filmfestival van Cannes. „Ik zal zelf niet langer samenwerken met - en wil ook niet dat Canal+ nog samenwerkt met mensen die die petitie hebben ondertekend.”

Zeshonderd acteurs en regisseurs ondertekenden de brief, onder wie actrice Juliette Binoche en regisseur Arthur Harari, medeschrijver van de Oscarwinnende film *Anatomy of a Fall* (2023). De petitie roept op om te mobiliseren tegen de groeiende invloed van radicaal-rechts op de filmindustrie en levert stevige kritiek op Bolloré. In Cannes werd volgens *Le Monde* tijdens een aantal vertoningen gejoeld toen het logo van Canal+ in beeld kwam.

Een belangrijk deel van die kritiek gaat over het belang dat Canal+ afgelopen november nam in de bioscoopgroep UGC, met de bedoeling het bedrijf in 2028 over te nemen. Dat zou betekenen dat Bolloré controle heeft over de gehele keten van film: van financiering tot vertoning. In de brief staat dat door de groeiende radicaal-rechtse invloed de Franse filmproductiewereld het risico loopt tot „niet alleen de standaardisering van films, maar een fascistische overname van de collectieve verbeelding.”

Canal+ is naast het grootste filmproductiebedrijf ook een belangrijke televisiezender in Frankrijk. In december verschijnt Bolloré voor de rechter op verdenking van corruptie tijdens verkiezingen in de Afrikaanse landen Togo en Guinee, waar hij als voorzitter van het familiebedrijf Groupe Bolloré twee presidentskandidaten zou hebben geholpen met verkiezingscampagnes.

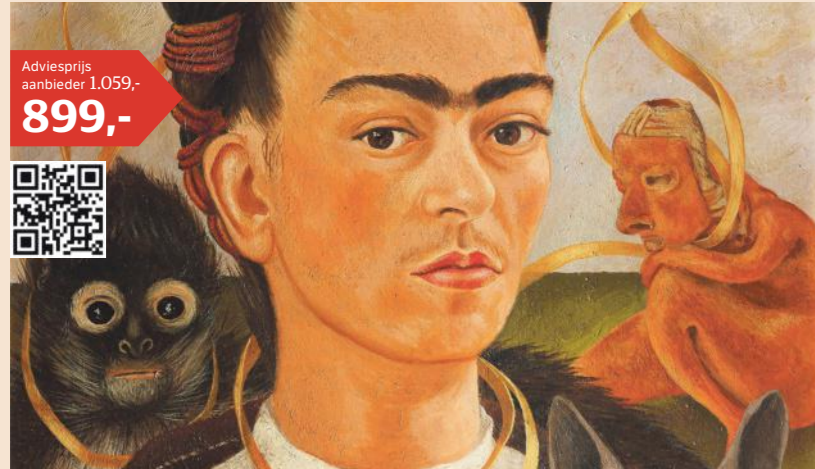
Protest tegen Vincent Bolloré, de radicaal-rechtse eigenaar van Canal+, op 1 mei in Parijs. FOTO AFP

Meer dan kennis

Voor wie niet alleen wil weten, maar ook wil begrijpen.
Van meesterwerken tot menselijk gedrag.

Start vanaf
september

Jaaropleiding Moderne kunst

Van Courbet tot Yves Klein: stromingen, kunstenaars en controversiële werken. Stap voor stap opent de wereld van moderne kunst zich voor jou.

- > 32 hoorcolleges
- > Start in oktober 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Filosofie

Ontdek hoe 2.500 jaar filosofie jou handvatten geeft voor je levensvragen – van klassieke denkers tot hedendaagse inzichten.

- > 34 hoorcolleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

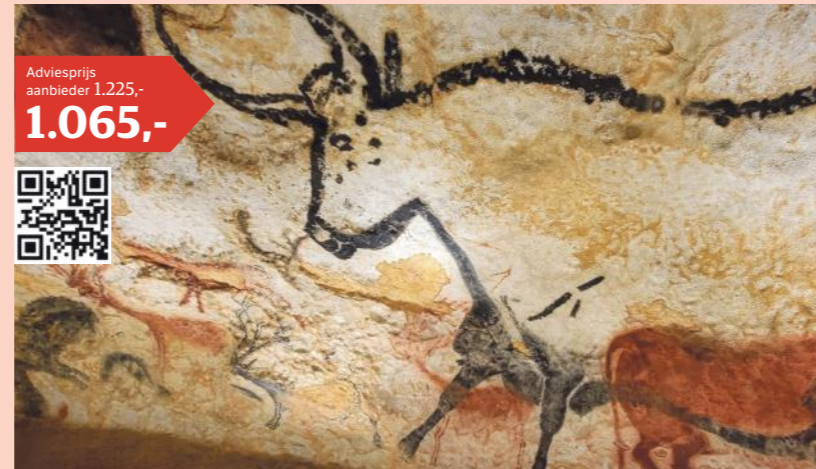
Jaaropleiding Psychologie

Wie zijn wij echt: ons brein, ons gedrag, of iets meer? Ontdek het in de jaaropleiding

- > 40 colleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

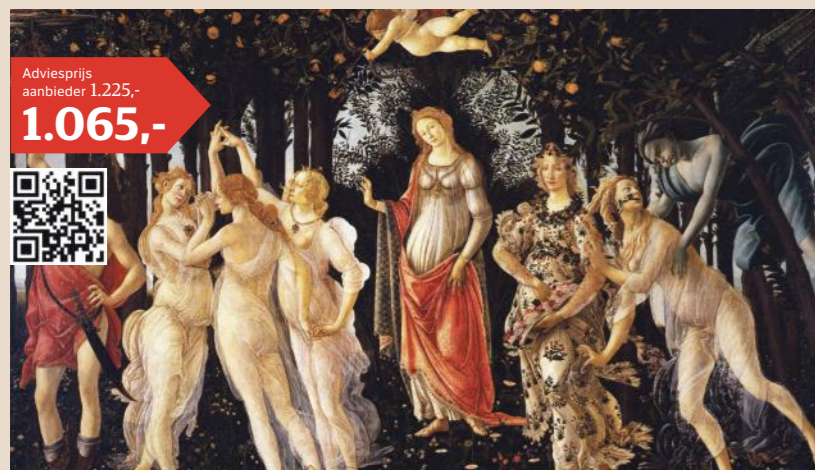
Jaaropleiding Geschiedenis

Reis door 10.000 jaar geschiedenis en ontdek hoe ideeën, uitvindingen en revoluties de wereld vormden – leer niet alleen wat er gebeurde, maar vooral waarom!

- > 40 hoorcolleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Kunstgeschiedenis

Altijd al kunstgeschiedenis willen begrijpen? Ontdek 5.000 jaar westerse kunst in 40 inspirerende colleges.

- > 40 colleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Architectuur

Duik in de wereld van architectuur en zie hoe geschiedenis, kunst en innovatie samenkomen.

- > 32 hoorcolleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

SPANJE

Premier Sánchez lijdt voor de vierde keer op rij verlies bij regionale verkiezingen

In Andalusië verloren de socialisten van de Spaanse premier Sanchez. Maar ook de conservatieve Volkspartij verloor zetels.

Veerle Schyns

AMSTERDAM

De uitslag van de regionale verkiezing in Andalusië op zondag is uitgelopen op een teleurstelling voor de twee grootste partijen in Spanje. De socialistische PSOE van premier Pedro Sánchez zakte verder weg naar 28 van de 109 zetels, een historisch slecht resultaat in de regio met het grootste inwonertal van Spanje (8,6 miljoen van de bijna 50 miljoen inwoners).

Het is de vierde regionale verkiezing in vijf maanden waarbij de PSOE fors verliest (na Extremadura, Aragón, en Castilië en León), en de laatste voor de parlementsverkiezingen, die volgend jaar op de agenda staan. Als troost werpen landelijke politici vaak tegen dat elke regio zijn electorale eigenaardigheden kent en dat de uitslag daarom weinig voorspelt voor landelijke verkiezingen, maar deze trend moet haast wel zorgen baren.

Tij keren baatte niet

Extra pijnlijk voor de partij van Sánchez is dat de regio sinds het begin van de Spaanse democratie eind jaren zeventig juist overtuigend socialistisch stemde. Pas in 2018 werd de PSOE er voor het eerst door (centrum)rechtse partijen buiten de regering gehouden. Vier jaar later verstevigde de conservatieve Volkspartij (PP) haar greep op de regio door er zelfs een absolute meerderheid te behalen.

Sánchez stuurde de Sevillaanse vicepremier en zijn minister van Financiën María Jesús Montero eerder dit jaar naar Andalusië om het tij te keren, maar dat mocht niet baten. Hoe populair Sánchez op het

De Andaluische partijleider van de PP, Juan Moreno, viert zondagavond de verkiezingsuitslag in Sevilla. FOTO RAUL CARO / EPA

internationale toneel ook is, zijn PSOE verloor zondag nog twee zetels ten opzichte van de vorige verkiezing.

Maar ook bij de PP, op nationaal niveau de grootste oppositiepartij, ging de vlag niet uit. De partij werd weliswaar de grootste, maar verloor haar absolute meerderheid, waar de Andaluische partijleider Juan Moreno zich tijdens zijn campagne zo voor had ingezet. Bij iedere bijeenkomst pleitte hij voor een „stabile meerderheid”, zodat hij zou kunnen regeren zonder de „chaos” die een coalitiepartner zou brengen.

Volgens de peilingen kon hij op die meerderheid rekenen, maar nu eerder dit jaar naar Andalusië om het tij te keren, maar dat mocht niet baten. Hoe populair Sánchez op het

Daarmee is Moreno, die al acht jaar president is van de Zuid-Spaanse regio en zichzelf schaart in de gematigde vleugel van de partij, voor een meerderheid toch aangewezene op de radicaal-rechtse partij Vox.

Hoewel de groei van Vox enigszins lijkt te stagneren – van 14 naar 15 zetels – heeft Vox in Andalusië nu wel een sleutelpositie in handen, die de partij onder meer zegt te willen gebruiken om Spanjaarden voorrang op immigranten te geven bij de verdeling van huizen en andere voorzieningen. Eenzelfde soort dynamiek tekende zich de afgelopen weken af in de andere regio's waar recent verkiezingen plaatsvonden: in Extremadura en Aragón hebben de twee

partijen al coalities gevormd, in Castilië en León lopen de onderhandelingen nog.

De regionale samenwerking tussen de PP en Vox kent een onstuwig verleden, omdat Vox zich in de zomer van 2024 terugtrok uit alle regionale coalities vanwege een conflict over de opvang van minderjarige migranten per regio (de Spaanse 'spreidingswet').

'Spijker in de doodskist'

De PP had daarom gehoopt de afhandelbaarheid van de radicaal-rechtse partij tijdens deze regionale verkiezingen van zich af te schudden, maar is daar in geen van de regio's in geslaagd. De Spaanse krant *El País* omschrijft het als „de laatste spijker in de doodskist van

een verkiezingscyclus waarvan de PP had verwacht dat die zichzelf zou versterken en die haar uiteindelijk heeft verzwakt”.

De echte winnaar van de Andaluische verkiezingen kwam uit onverwachte hoek. De links-nationalistische partij Adelante Andalucía wist haar zetelaantal te verviervoudigen van twee naar acht. Anders dan in Extremadura, Aragón en Castilië en León is het linkse blok in Andalusië daardoor wel gegroeid. En dat is iets waar de PSOE hoop uit put in de aanloop naar de parlementsverkiezingen, schrijft *El País*. De stemmen van dit soort partijen, die niet meedoen aan landelijke verkiezingen, zouden het tij nog kunnen doen keren, al blijven de zorgen voorlopig groot.

AMNESTY INTERNATIONAL

'Vorig jaar hoogste aantal doodstraffen in 44 jaar'

In totaal werden in 2025 2.706 mensen geëxecuteerd. Vooral in Iran nam het aantal executies sterk toe.

Tjarda van der Spek

AMSTERDAM

Wereldwijd werden vorig jaar de meeste executies uitgevoerd sinds 1981. Dat meldt Amnesty International, dat de cijfers sindsdien bijhoudt, in een jaarlijks rapport. In

zeventien landen werden in totaal 2.706 mensen geëxecuteerd, een stijging van 78 procent ten opzichte van 2024. Volgens Amnesty is die stijging vooral het gevolg van „een klein aantal regeringen dat de doodstraf actief blijft inzetten om angst te zaaien”.

Vooral in Iran nam het aantal executies sterk toe. Daar werden volgens Amnesty minstens 2.159 mensen ter dood gebracht: ruim twee keer zoveel als het jaar daarvoor. Ook Saoedi-Arabië paste de doodstraf „op grote schaal” toe. Daar werden mensen met name ter dood veroordeeld voor drugsgere-

lateerde misdrijven. In totaal werden daar 356 mensen geëxecuteerd.

Bijna de helft van alle doodstraffen had te maken met drugsgerelateerde misdrijven. Amnesty benadrukt dat cijfers van China buiten beschouwing zijn gelaten omdat die staatsgeheim zijn. De aantallen lopen daar „waarschijnlijk in de duizenden, wat China de grootste beul ter wereld maakt”.

De „alarmerende stijging” in het gebruik van de doodstraf is volgens secretaris-generaal van Amnesty International Agnès Callamard vooral te wijten „aan een kleine,

geïsoleerde groep landen die koste wat het kost bereid is executies uit te voeren”. Dit zou voornamelijk gedaan worden door China, Iran, Noord-Korea, Koeweit, Singapore, Saoedi-Arabië, Jemen en de Verenigde Staten.

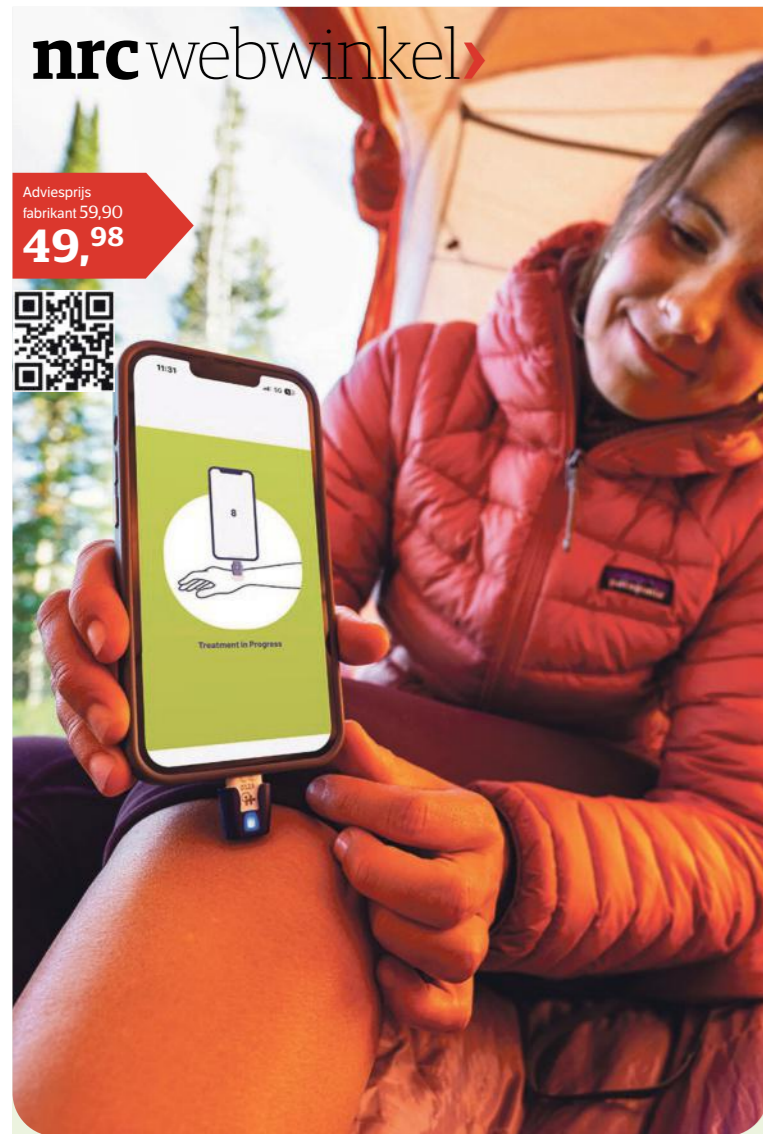
„Deze schaaamteloze minderheid van landen gebruikt de doodstraf als wapen om angst aan te jagen, afwijkende meningen de kop in te drukken en de macht te tonen die ze hebben over kansarme mensen en gemarginaliseerde gemeenschappen”, aldus Callamard.

Amnesty noemt daarnaast nieuwe Israëlische wetgeving die

de doodstraf voor Palestijnen die veroordeeld zijn voor terrorisme mogelijk moet maken. Ook landen als Burkina Faso, Nigeria, Peru, Tsjad en Myanmar namen stappen om de doodstraf uit te breiden of deden dat al.

De meest gebruikte executiemethoden waren fusillieren en ophanen. De Verenigde Staten waren het enige land waar executies met stikstofgas werden uitgevoerd. Daar lag het aantal executies op het hoogste niveau sinds 2009.

Meer dan de helft van alle landen in de wereld heeft de doodstraf inmiddels afgeschaft.

nrc webwinkel

Adriessprijs
fabrikant 59,90
49,98

HEAT IT® Dé oplossing tegen jeuk en pijn bij insectenbeten

- Veilig en betrouwbaar. Ook speciale kindermodus
- Werkt met een simpele app op je smartphone
- Solide & compact, altijd bij de hand

Verlicht jeuk en pijn snel met *heat it*®: een chemievrije methode die de huid kort verwarmt tot 52 °C. Met 12 standen geschikt voor het hele gezin.

Plug in via je smartphone, open de app en behandel direct de beet – vaak merk je binnen seconden al verlichting. Gemaakt in Duitsland en wereldwijd al 1,6 miljoen keer verkocht. Deze aanbieding bevat 2 x *heat it*®, handig voor onderweg of als zomers cadeau.

Gebruikers beoordelen *heat it*® gemiddeld met een 4,8 uit 5 sterren.

Per set van 2 stuks

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/insect

De uitgestrekte woestijn bij Najaf, in het zuidwesten van Irak. FOTO KARAR ESSA/ANADOLU AGENCY VIA GETTY IMAGES

OORLOG TEGEN IRAN

Irak in verlegenheid door illegale Israëlische bases: wisten ze er écht niks van?

Israël heeft heimelijk twee bases in de Iraakse woestijn opgezet. Dit nieuws is pijnlijk voor Irak.

Derk Walters
AMSTERDAM

Speciale eenheden in de Iraakse woestijn, zonder dat de plaatselijke autoriteiten het doorhadden: opnieuw heeft Israël een brutale oorlogshandeling uitgevoerd op andermans grondgebied. Na een eerdere primeur van *The Wall Street Journal* onthulde *The New York Times* zondag dat Israëlische militairen een Iraakse herder hebben doodgeschoten nadat hij bij toeval op een van de twee legerkampen gestuit was.

Op de clandestiene legerbases huisvestte Israël speciale eenheden, zorgverleners en ondersteunende diensten voor de luchtaanvallen op Iran. Zo konden vliegtuigen daar bijtanken en waren er reddingsploegen voor eventuele vermiste piloten gestationeerd.

Volgens de twee Amerikaanse kranten begon Israël twee jaar geleden al met het opzetten van de bases. Ze zouden ook gebruikt zijn tijdens de Twaalfdaagse Oorlog met Iran, in juni vorig jaar.

De geheime legerkampen passen in een patroon waarin Israël ten behoeve van zijn eigen militaire activiteiten het soevereine grondgebied van andere staten schendt. Het land neemt geregeld grondgebied van buurlanden in en voert militaire acties uit in andere landen om bedreigingen de kop in te drukken. Berucht is onder meer de pieper- en walkietalkaananval op Hezbollah, waarbij

in 2024 duizenden vijandelijke strijders in Libanon gewond raakten. Irak zelf was al eens het doelwit van de Israëlische krijgsmacht: in 1981 vernietigden Israëlische F-16's de nucleaire reactor Osirak.

De bases in de Iraakse woestijn verklaren mede hoe Israël er de afgelopen maanden in geslaagd is om duizenden bommen te gooien op Iran, dat ruim duizend kilometer verderop ligt. De kampen liggen in het schaars bevolkte zuidwesten van Irak, op zo'n achthonderd kilometer van Tel Aviv en negenhonderd van Teheran. Om bij te tanken hoefden Israëlische vliegtuigen dus niet eerst terug naar het moederland.

Israëlische militairen doodden een Iraakse herder nadat hij bij toeval op een legerkamp stuitte

Israël heeft het bestaan van de kampen niet toegegeven. Wel zei stafchef Eyal Zamir eerder al dat misleiding een belangrijk onderdeel is van de militaire tactiek.

Operationeel voordeel

Met het opzetten van legerkampen zo ver van huis, in een vijandige staat, tonen de Israëliërs dat operationeel voordeel voor hen zwaarder weegt dan diplomatieke gevoeligheid. En gevoelig ligt het. In maart dit jaar waren enkele Iraakse soldaten poolshoogte gaan nemen nadat een herder gewag had gemaakt van ongewone militaire activiteit in de woestijn, inclusief helikoptervluchten. Tijdens die verkenning werden ze aangevallen door een toen nog on-

bekende tegenstander, waarbij één Iraakse soldaat omkwam.

Irak beklagde zich vervolgens bij de VN over schending van zijn soevereiniteit, nog zonder te weten wie er achter de aanval zat. Later bleek het een Israëlisch kampement te zijn. De Amerikanen wisten ervan, maar zeiden niets tegen hun bondgenoot Irak en hielpen de Israëliërs bovendien om verborgen te blijven door de Iraakse verkenningstroepen te bombarderen.

The New York Times citeert de Iraakse parlementariër Waad al-Kadu, die stelt dat de Israëlische acties getuigen van een „flagrante minachting voor de Iraakse soevereiniteit, de regering en de strijdkrachten, evenals voor de waardigheid van het Iraakse volk”. Al-Kadu is ook kritisch op zijn eigen regering, die niet in staat is effectief de soevereiniteit over het Iraakse grondgebied uit te oefenen. „De houding van onze veiligheidsdiensten is beschamend.”

Een grote vraag blijft hoe Israël twee jaar lang ongezien een basis in een vijandig land heeft kunnen gebruiken, ook al is het in de woestijn. Wist de Iraakse regering, die het bestaan van de kampen niet erkend heeft, ervan? En zo ja: zegt ze dan niks uit schaamte, of om tactische redenen?

Irak bevindt zich volgens analisten in een lastige positie tussen de VS, Israël en Iran. Waar het land met de VS een bondgenootschap heeft, geldt Israël in elk geval bij de Iraakse bevolking als vijand.

En Bagdad helpt Washington met het signaleren en ontwapenen van pro-Iraanse milities. Dat wekt de woede van buurland Iran; als tegenreactie op de Amerikaans-Israëlische aanval heeft Teheran onder meer Irak aangevallen.

FILIPPIJNEN

Machtsstrijd bereikt kookpunt met afzettingsprocedure Sara Duterte

De afzettingsprocedure van vicepresident Sara Duterte is in gang gezet. Een dynastie-vete leidde tot schoten in de senaat.

Saskia Konniger

JAKARTA

De angst voor een nieuw vuurgevecht in het Filipijnse senaatsgebouw zat er maandag goed in. In heel Manila was politiek op de been om aanhangers en tegenstanders van vicepresident Sara Duterte (47) in toom te houden. Vorige week besloot een meerderheid van het Huis van Afgevaardigden Duterte af te zetten. Maandag was het aan de senaat om te oordelen of de afzettingsprocedure door moest gaan.

Mensen keken in spanning toe en zagen de senatoren in roodfluwelen toga's de zaal betreden, de kleding die gedragen moet worden in een afzettingsproces. De zaak gaat door, besloot een meerderheid van de senaat. Duterte heeft tien dagen om te reageren op de aanklacht. Daarna volgen hoorzittingen.

Sara Duterte wordt verdacht van fraude, corruptie en het inhuren van een huurmoordenaar om president Ferdinand Marcos jr (68), zijn vrouw en zijn neef, politicus Martin Romualdez, om te brengen. Daar dreigde ze in 2024 zelf openlijk mee. Het is de tweede poging van het Huis van Afgevaardigden, dat op de hand is van Marcos, om haar af te zetten. Vorig jaar is afzetting door het Hooggerechtshof ongeldig verklaard vanwege vormfouten.

De rechtszaak is onderdeel van een bittere strijd tussen de families Duterte en Marcos. De Filippijnen hebben sinds de val van de beruchte dictator Ferdinand Marcos senior in 1986 een democratisch systeem. Maar rustig is het er niet geworden. De politiek staat continu onder druk door gewelddadige vetes tussen clans, corruptie en machtsmisbruik.

Het presidentschap van Marcos junior begon in 2022 met een politiek gelegenheidshuwelijk tussen de twee families. Ferdinand Marcos won de verkiezingen met Sara Duterte als zijn vicepresident. Ze vormden een duo dat vrede moest brengen. Maar de zoetgevoisde Ferdinand junior, rijkeluiskind, zoon van Marcos senior, en de dochter van de grofgebeekte oud-president Rodrigo Duterte (81) uit de zuidelijke stad Davao kregen al snel ruzie.

Na de breuk met Sara Duterte liet Marcos haar vader Rodrigo Duterte vorig jaar uitleveren aan het Internationaal Strafhof (ICC) in Den Haag. Dat verdenkt de oud-president van misdaden tegen de menselijkheid, gepleegd tijdens zijn 'war on drugs'. De uitlevering werd verwelkomd door de familieleden van de duizenden drugshandelaren en verslaafden die tussen

Vice-president Sara Duterte begin 2025 tijdens een toespraak in het parlement in de Filippijnse hoofdstad Manila. FOTO REUTERS/ELOISA LOPEZ

2016 en 2022 door de politie werden geëxecuteerd.

Rechterhand in war on drugs

Of het tot afzetting van Sara Duterte komt door de senaat is onzeker. Vlak na de stemming in het Huis van Afgevaardigden over het in gang zetten van de procedure koos de senaat een nieuwe voorzitter. Pro-Duterte senatoren vervingen de Marcos-gezinde Tito Sotto door de Duterte-getrouwe Alan Cayetano, waardoor dertien van de vierentwintig senatoren nu Duterte-aanhangers zijn.

Opvallende afwezigheid maandag was senator Ronald 'Bato' dela

Rosa (64). De oud-politichef was in de 'war on drugs' de rechterhand van Rodrigo Duterte. Hij spoorde mensen aan verslaafden en drugs-handelaren te doden en hun huizen in brand te steken. Het ICC verdenkt hem van de moord op tweëndertig mensen. De senator had zich sinds november, toen het Strafhof een arrestatiebevel tegen hem had opgesteld, niet meer in het openbaar vertoond.

Vorige week dook hij ineens op en gaf de doorslaggevende stem voor de onverwachte leiderschapswisseling in de senaat. Omdat Dela Rosa vreesde gearresteerd en uitgeleverd te worden, verschanste hij

zich na de stemming in het gebouw, onder bescherming van de kersverse senaatsvoorzitter Cayetano. Dela Rosa deed live vanuit het senaatsgebouw een emotionele oproep om hem niet uit te leveren aan „buitenlanders”. Ook riep hij de hulp in van zijn „vrienden in uniform”, zijn oude politiematen. Kort erna klonken schoten en ontstond chaos in het gebouw.

De oliecrisis leidt nu tot voedseltekorten en stroomstoringen

Volgens het hoofd van de nationale opsporingsdienst waren zijn mannen in het gebouw aanwezig, maar was er geen sprake van een inval. Duterte-loyalisten zouden zelf hun wapens hebben getrokken om chaos te creëren, waardoor Dela Rosa de gelegenheid kreeg om te ontkomen.

Dela Rosa heeft het Hooggerechtshof gevraagd zijn uitlevering aan het ICC te blokkeren, omdat de Filippijnen sinds 2019 het Strafhof niet erkennen. Ondanks dat dit argument in de zaak van Rodrigo Duterte niet legitiem is verklaard, heeft het Hooggerechtshof de zaak in beraad genomen en de regering tot woensdag tijd gegeven om te reageren.

Volgens de laatste berichten is

Dela Rosa opnieuw ondergedoken. Marcos staat onder druk om hem te arresteren. Ook maandag toonden demonstranten borden met foto's van Dela Rosa met getekende neptropen op zijn gezicht. Honderden activisten en slachtoffers gingen in Manila de straat op. Ze eisen afzetting van Sara Duterte en uitlevering van Dela Rosa.

Marcos heeft laten weten dat hij de uitspraak van het Hooggerechtshof afwacht. Uitlevering zal onder Duterte-aanhangers veel woede opleveren. Door de uitlevering van Rodrigo Duterte heeft Marcos al aan populariteit ingeboet.

Geen meerderheid

Voor een succesvolle afzetting van Sara Duterte moeten ten minste twee derde van de senatoren instemmen. Die meerderheid is er waarschijnlijk niet. Als afzetting wordt voorkomen, ligt de weg naar het presidentschap voor haar open. Ze heeft zich al kandidaat gesteld voor de presidentsverkiezingen in 2028. Ze is populair omdat ze veiligheid belooft en maakt mogelijk een goede kans. Dat is ook voor de loyale Dela Rosa goed nieuws.

President Marcos staat niet alleen door deze kwestie onder druk. Naast grootschalige corruptie treft de oliecrisis de bevolking hard. Er dreigen voedseltekorten en grote delen van de Filippijnen kampen met stroomstoringen.

Demonstranten eisen de afzetting van Sara Duterte en haar aanhouding om wier uitlevering is gevraagd door het ICC. FOTO ANP/EPA

De kooks- en gasfabriek 2 op het terrein van de staalfabriek van Tata Steel Nederland. FOTO JEFFREY GROENEWEG/ANP

STAALFABRIEK

Vervuilde kooks- en gasfabrieken van Tata moeten nu snel dicht

De omgevingsdienst dreigt met intrekking van de vergunningen. Tata vraagt tijd om niet in grote problemen te komen.

Daan van Lent

AMSTERDAM

De duimschroeven worden bij Tata Steel in IJmuiden steeds verder aangedraaid. De staalproducent dreigt de vergunningen voor twee kooks- en gasfabrieken kwijt te raken. Het kondigt zelf aan een veel snellere sluiting te onderzoeken van de twee fabrieken.

Vrijdagavond brachten de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (als de toezichthouder) en de provincie Noord-Holland (als vergunningverlener) elk in eigen persberichten naar buiten dat al op 23 april een brief naar het bedrijf is gestuurd. Daarin kondigt de omgevingsdienst aan dat de intrekking van de vergunningen van deze twee fabrieken wordt voorbereid vanwege structurele overschrijdingen van milieunormen door de uitstoot van stoffen die schadelijk zijn voor de gezondheid van omwonenden en het milieu.

Omgevingsdienst en provincie benadrukken dat de kooks- en gasfabrieken niet direct worden stilgelegd. De omgevingsdienst onderzoekt wat daarvoor een redelijke termijn is. Tata Steel Nederland stuurde dezelfde avond nog een persbericht over het eigen onderzoek naar eerder dan geplande sluiting, maar benadrukte daarin ook dat de brief van de omgevings-

dienst leidt tot onzekerheid voor het hele bedrijf.

Het was het moederbedrijf in India die al deze berichtgeving op gang bracht. Bij de jaarcijfers over het gebroken boekjaar 2025-2026 publiceerde Tata Steel Limited vrijdag ook een 'continuïteitswaarschuwing' dat voortzetting van de activiteiten in IJmuiden aan twijfels onderhevig zijn als gevolg van deze brief.

Minimaal twaalf maanden

In een gesprek met beleggingsanalisten op zaterdag benadrukten algemeen directeur Thachat Viswanath Narendran en financieel directeur Koushik Chatterjee dat de accountant op deze waarschuwing had aangedrongen, omdat de omgevingsdienst in zijn brief geen enkele termijn heeft aangegeven waarop de kooks- en gasfabrieken dicht moeten. Als de omgevingsdienst dat wel had gedaan, was er volgens hen geen probleem geweest vanwege eigen plannen om beide kooks- en gasfabrieken te sluiten. Zij zeiden dat Tata minimaal twaalf maanden nodig zal hebben om dat op een veilige manier te kunnen doen en productieprocessen anders in te richten.

De omgevingsdienst benadrukt desgevraagd dat een zo snel mogelijke sluiting het uitgangspunt is, maar dat een ontvlechting op veilige en milieuverantwoorde wijze

van andere Tata-fabrieken in IJmuiden technisch complex is.

Als gevolg van de onrust over de Nederlandse dochter daalde de beurskoers van het Indiase moederbedrijf maandag met ruim 3 procent, ondanks de hogere omzet en winst die het bedrijf vrijdag had gerapporteerd. Tata Steel Nederland leed vorig jaar een nettoverlies van 206 miljoen euro, hoewel de operationele winst meer dan verdubbelde naar 268 miljoen euro. Het verlies in Nederland kwam onder meer door hoge reorganisatielasten van 94 miljoen euro.

Voortijdige sluiting kan gehele productieproces stil laten leggen

Van kooks- en gasfabriek 2 was bekend dat die in de huidige vergoeringsplannen van Tata Steel in 2030 dicht zal gaan. Hans van den Berg, directeur Tata Steel Nederland, zei begin april in een interview met *de Volkskrant* al dat sluiting van de andere kooks- en gasfabriek ook werd overwogen.

De kooks- en gasfabrieken staan al drie jaar onder verscherpt toezicht van de omgevingsdienst vanwege herhaalde overtredingen van de milieunormen. Sinds eind 2024

legt de dienst lasten onder dwangsommen op. Voor de ene fabriek is de maximale dwangsom van ruim 17 miljoen euro al bereikt, voor de tweede kooks- en gasfabriek is tot dusverre 3,2 miljoen euro aan dwangsommen geïnd.

De omgevingsdienst treedt op, omdat de uitstoot van 'zeer zorgwekkende stoffen' op een structureel te hoog niveau ligt. Daarbij gaat het onder meer om PAK's, benzeen en zware metalen als lood, nikkel en zink.

In de kooks- en gasfabrieken worden kooks geproduceerd door steenkool te verhitten. De kooks zijn nodig om in hoogovens het ijzererts te kunnen verhitten en verwerken tot ruw ijzer. Narendran en Chatterjee benadrukten zaterdag dat die kooks in de toekomst ook kunnen worden geïmporteerd uit bijvoorbeeld India. De productiekosten zouden in IJmuiden nauwelijks hoeven stijgen, omdat hogere kosten voor transport voor een aanzienlijk deel kunnen worden gecompenseerd doordat de Nederlandse dochter minder kwijt zal zijn aan CO₂-emissiehandelrechten.

Een groter probleem is dat de kooks- en gasfabrieken ook voor andere doeleinden zijn verbonden met andere delen van het productieproces, onder andere voor de levering van warmte. Door voortijdige sluiting zou het gehele productieproces stil kunnen komen te liggen.

De mogelijke intrekking van de vergunningen door de omgevingsdienst heeft in principe niets te maken met Tata's voornemens om de CO₂-uitstoot te verminderen en de staalproductie dus minder klimaat-schadelijk te maken. Voor die plannen om in een nieuwe elektrische vlamboogoven schroot om te smelten tot nieuw staal, zijn geen kooks nodig.

Gesprekken overheid

Op dit moment lopen nog gesprekken met de Nederlandse overheid over dit vergoeringsplan. In een intentieverklaring kwamen de partijen eerder dit jaar overeen dat de overheid tot 2 miljard euro ter beschikking zou stellen, terwijl het bedrijf er zelf tot 4 miljard in zou steken. Later dit jaar zou een definitieve overeenkomst gesloten moeten worden.

Of de aankondiging van de omgevingsdienst die gesprekken doorkruisen, is nog niet helder. Narendran en Chatterjee benadrukten zaterdag dat er eerst duidelijkheid zal moeten komen over de regelgeving in Nederland. Zij bekritiseerden de milieunormen, die strenger zouden zijn dan in de rest van Europa, en laakten de onzekerheid die dat creëert. „Dit zal eerst opgelost moeten worden, voor er beslissingen over grote investeringen genomen kunnen worden”, zei Chatterjee.

LUCHTVAART

Ryanair vreest hogere kerosineprijs

De Ierse maatschappij Ryanair boekt recordwinst maar rekent op hogere kosten door dure kerosine en nieuwe Boeings.

Jan Benjamin

AMSTERDAM

Ryanair houdt komend jaar rekening met aanzienlijk hogere kosten door de explosief gestegen kerosineprijs en de lang verwachte aanschaf van nieuwe vliegtuigen. Door het conflict in het Midden-Oosten is de mondiale prijs voor brandstof opgelopen tot meer dan 150 dollar per vat, ten opzichte van zo'n 75 dollar per vat vóór de oorlog. En dat terwijl de Straat van Hormuz nog altijd dicht is. Voor het komende boekjaar heeft de Ierse budgetmaatschappij zijn behoefte aan brandstof weliswaar voor 80 procent afgedekt met verzekeringen (voor 67 dollar per vat). Maar de resterende 20 procent staat volledig bloot aan de marktprijs.

Dat meldde Ryanair maandag bij de presentatie van de jaarcijfers over het gebroken boekjaar 2025/2026. Ook de sterk stijgende

Europese milieueffingen - van 1,1 miljard in boekjaar 2026 naar 1,4 miljard in het lopende jaar - en hogere loonkosten door nieuwe cao's doen de kosten stijgen.

Lufthansa, Air France-KLM en IAG (British Airways, Iberia) hebben hun brandstofbehoefte al eerder afgedekt tegen lagere tarieven dan de huidige.

Ryanair waarschuwde maandag dat de kosten in het nieuwe boekjaar met 4 tot 6 procent zullen stijgen. Bestuursvoorzitter Michael O'Leary, nooit verlegen om opvallende uitspraken, raadt reizigers aan om dan maar vroeg te boeken. „Met hogere brandstofprijzen verwachten we dat de tarieven later in het jaar zullen oplopen.”

De recordwinst die Ryanair bekendmaakte staat in schril contrast met de zorgelijke vooruitblik. In het afgelopen boekjaar (april 2025-maart 2026) steeg de winst na belasting met 40 procent naar een record van 2,26 miljard euro (voor bijzondere posten). De omzet groeide naar 15,54 miljard euro, door 10 procent hogere tarieven en 4 procent meer passagiers.

Gemeten in vervoerde reizigers is Ryanair veruit de grootste luchtvaartmaatschappij in Europa; afgelopen boekjaar namen 208,4 mil-

Toestel van Ryanair op Eindhoven Airport. FOTO GETTY IMAGES

joen reizigers een Ryanair-vlucht. Lufthansa Group vervoerde het afgelopen jaar 135 miljoen passagiers, IAG (British Airways, Iberia) 121,6 miljoen, Air France-KLM in totaal 102,8 miljoen en budgetmaatschappij easyJet ongeveer 105 miljoen. Ryanair wil groeien naar 300 miljoen passagiers in 2034.

In het afgelopen boekjaar stegen Ryanairs operationele kosten 6 procent. Dat zal het komend jaar zoals gezegd fors meer zijn. Niet alleen door de dure kerosine, maar

ook door de vernieuwing van de vloot. De luchtvaartmaatschappij heeft 150 Boeing 737 MAX 10-toestellen definitief besteld - met een optie op nog eens 150 stuks - die tussen 2027 en 2034 geleverd moeten worden. De totale order heeft een cataloguswaarde van ruim 40 miljard dollar (exclusief kortingen). Omdat Boeing in dollars afreken, kunnen valutastommelingen deze mega-investering nog miljoenen duurder maken.

De MAX-10 biedt 20 procent

meer zitplaatsen dan zijn voorgangers (228 stoelen) en verbruikt daardoor 20 procent minder brandstof per passagier. Dat scheelt op de langere termijn in de kosten. Ryanair wacht al lang op de nieuwe toestellen. De 737 MAX-10 moet nog steeds worden gecertificeerd door de Amerikaanse luchtvaartautoriteit FAA. Boeing verwacht dat dit - na veel uitstel - deze zomer eindelijk zal gebeuren.

Ryanair meldde maandag verder dat het bedrijf vrijwel rond is met topman Michael O'Leary over een contractverlenging. Hij zou dan tot april 2032 blijven; zijn huidige contract loopt af in 2028. Als onderdeel van de nieuwe overeenkomst krijgt O'Leary een optie op de aankoop van 10 miljoen aandelen, vastgesteld op de koers van vóór de recente koersdaling vanwege de oorlog in het Midden-Oosten. O'Leary moet de komende jaren dan wel zorgen voor fors hogere winst en een sterk gestegen koers, „ambitieuze doelstellingen halen”, aldus de luchtvaartmaatschappij. Ook in zijn huidige contract staan dergelijke doelen (over winst en koers). Die haalde O'Leary in mei 2025. In 2028, bij het einde van zijn huidige contract, kan hij daarom circa 100 miljoen euro incasseren.

nrc webwinkel

Adviesprijs fabrikant 671,90

549,-

BOSCH

Robotmaaier + grastrimmer

- Complete set: robotmaaier + accu, lader, messen en trimmer*
- Direct maaien zonder installatie
- SmartVision: draadloos maaien zonder gedoe
- Lichtgewicht grastrimmer voor strak en comfortabel trimmen

De Bosch VISIMOW18V-100 of 200 robotmaaier maakt gazononderhoud eenvoudig met een snelle start via drie knopdrukken. Hij is geschikt voor gazons tot 100 m² of 200 m² en gebruikt SmartVision, ultrasone en botsingssensoren om gras te herkennen en obstakels te vermijden zonder begrenzingsdraden of antennes. De semi-autonome maaier werkt op een 18V-accu en kan meerdere zones maaien. Met instelbare maaiahogte (20-60 mm), willekeurig maaipatroon en SpotMow-functie zorgt hij voor volledige dekking. Compact en draagbaar, ideaal voor kleine tuinen of als extra robotmaaier. Daarnaast ontvang je in deze unieke set ook de grastrimmer van Bosch op accu. Zo heb je in een mum van tijd het hele gazon en de kanten gemaaid.

* Robotmaaier en grastrimmer werken op dezelfde accu.

Nieuwste model robotmaaier: voor gazons tot 200 m²

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/grasmaaien

Tweede doos voor de halve prijs!

Het voorjaar is het seizoen van verfijning: lichtere gerechten, frisse smaken en meer momenten om een goede fles te openen. Met onze actie tweede doos halve prijs stel je moeiteloos een veelzijdige selectie samen. Van elegante witte wijnen tot verfijnd rood en rosé. Dit is hét moment om te profiteren. Zo heb je altijd de juiste wijn op voorraad, zonder concessies te doen aan kwaliteit. Wij geven je alvast een paar tips.

2e doos halve prijs

2022 | Elzas
Léon Grimm Riesling
Grand Cru Ollwiller

- Krachtige, minerale Riesling met finesse
- 100% riesling
- Lekker bij gamba's met gember, milde curry's, Munster, kip met rieslingroomsaus

2024 | Ribera del Duero DO
Valcozar Tempranillo
Ribera del Duero

- "De 'Margaux' van Ribera del Duero"
- 100% tempranillo
- Perfect bij stoofvlees of manchego, maar net zo goed bij allebei

2e doos halve prijs

Decanter 95

2024 | Pays d'Oc
Rêve des Roches Merlot

- Volle, zachte merlot uit topjaar
- 100% merlot
- Lekker bij de borrel, een blokje kaas of gegrild vlees

2e doos halve prijs

2024 | Pays d'Oc
La Jasse Chardonnay
Réserve

- Klassieke Bourgondische stijl
- 100% chardonnay
- Lekker bij gerookte zalm op toast, kip in roomsaus, in boter gebakken vis

Onze wijnen worden gratis thuisbezorgd vanaf €100

*minimale afname: 6 flessen, geldig tot en met 2 juni 2026, zolang de voorraad strekt en onder voorbehoud van eventuele druk- of zetfouten. Bekijk ons volledige wijnaanbod op nrcwebwinkel.nl/wijn

ALS HET MAAR VERANDERT

Het klimaattheater mist verbeeldingskracht

Klimaatbeleid zit gevangen in een dominant perspectief op economie, technologie en bestuur. Het wordt tijd om anders naar de toekomst te kijken.

ILLUSTRATIE MART VELDHOUS

Eens in de maand schrijft **Paul Luttkhuis** over de politiek van klimaatverandering.

Klimaatbeleid lijkt op een toneelvoorstelling die verloopt volgens een vast script. De wetenschapper kijkt in zijn glazen bol en legt uit wat de wereld te wachten staat. Vaak zijn dat waarschuwingen dat het er niet best uitziet en dat het de hoogste tijd wordt voor maatregelen. De politicus voert die met tegenzin uit, maar hij beweert dat hij niet anders kan omdat de wetenschap het voorschrijft. De politicus vreest de toorn van de burger. Dat is de toeschouwer die ook een actieve rol heeft en die zich niet zomaar allerlei vrijheden, comfort en luxe laat afnemen.

Belangrijke bijrollen zijn er voor de milieuvan-activist, die boos roept dat er veel te weinig gebeurt, en voor de ceo van de multinational die graag zijn steentje bijdraagt, als zijn concurrentiepositie maar niet in gevaar komt. Er zijn ook figuranten. Zoals de ingenieur, die het klimaatprobleem met een simpele oplossing te lijf wil gaan. En de querulant, die al dat gepraat over opwarming totale onzin vindt. Dan is er nog de journalist, de recensent van de voorstelling, die zelden meer dan twee ballen uitdeelt omdat hij het script zwak vindt en de ontknoping niet overtuigend.

Zo gaat het al zo'n dertig jaar, zonder dat het klimaat er veel mee opschiet. En intussen groeit bij mensen de angst dat ze de greep op hun leven verliezen door al dat milieubeleid, dat ze er sociaaleconomisch alleen maar op achteruitgaan, dat ze van alles moeten inleveren en zo langzamerhand leven „op het randje van de ellende“.

Dat laatste citaat komt van hoogleraar Maarten Hajer van de Urban Futures Studio aan de Universiteit Utrecht, waar onderzoek wordt gedaan naar duurzame, democratische toekomstbeelden en wat er nodig is om die te realiseren. Samen met universitair docent Jeroen Oomen probeert hij met het vorig jaar bij Oxford University Press gepubliceerde boek *Captured Futures: Rethinking the Drama of Environmental Politics* de klimaatwereld op te schudden. Het boek leest als een aanklacht tegen het gebrek aan verbeeldingskracht bij alle partijen die een rol spelen in dit klimaattheater.

„We moeten voorkomen dat de wereld in el-

kaar stort. Dat is de boodschap van de milieupolitiek“, zegt Oomen in een videogesprek. „Ooit ging die boodschap gepaard met de belofte van een betere, sociaalecologisch rechtvaardige wereld.“ Maar die heeft volgens Oomen nooit geleid tot een echte eerlijke verdeling van de lasten.

De toekomst ligt open

Hajer en Oomen betogen in *Captured Futures* dat de toekomst gevangen zit in dominante economische, technologische en bestuurlijke denkbeelden. Daardoor is het bijna onmogelijk om die toekomst open en vrij tegemoet te treden. De verbeelding wordt verduisterd door aannames over haalbaarheid en wenselijkheid. Die komen vaak van machtige bedrijven, politieke partijen en internationale organisaties. En bijna altijd zijn ze gebaseerd op de logica van economische groei en technologische vooruitgang.

De verbeelding wordt verduisterd door aannames over haalbaarheid

Het is niet zo dat er per se sprake is van bewuste manipulatie. Vaak hebben keuzes volgens Hajer en Oomen domweg te maken met de institutionele routine en professionele normen waaraan we gewend zijn. Zo mag het wetenschappelijk klimaatpanel van de Verenigde Naties (IPCC) alleen 'beleidsrelevante' informatie aandragen. In de praktijk betekent het bijvoorbeeld dat computermodellen om de toekomst te 'berekenen' gevoerd worden met harde cijfers en data van bekende beleidsprocessen. Ze leveren consistente, vergelijkbare getallen op die voldoen aan de gevestigde manier van denken.

Zo wordt volgens Hajer en Oomen net gedaan alsof klimaat en milieu geen politieke thema's zijn. Want ze gaan ons allemaal aan. „De keuzes die we als samenleving maken, zijn per definitie politiek, net als de gevolgen van die keuzes“, aldus Oomen. „Om het apolitiek te houden is alle detaillering over een sociaalecologisch eerlijke toekomst eruit gehaald.“ Daardoor gaat het bij de veranderingen die nodig zijn onvoldoende over de sociale gevolgen en over de vraag hoe de pijn eerlijk verdeeld kan worden.

Maarten Hajer, die als oud-directeur van het Planbureau voor de leefomgeving (PBL) de beleidspraktijk van binnenuit kent, vult aan: „De milieupolitiek heeft de wereld van de internationale betrekkingen geïmiteerd. Dat begon al met de Conference on the Human Environment in

1972 in Stockholm. Daar werd de casus opgebouwd dat milieu en natuur heel belangrijke thema's zijn die op het hoogste politieke niveau moeten worden besproken. De wetenschap werd ingezet om in de toekomst te kijken en de politiek van de juiste feiten te voorzien.“

Het gevolg is dat de wetenschap zelf gepolitiseerd is, zegt Hajer. Tegenstanders van klimaatbeleid zaaiden twijfel over de zekerheid de wetenschap. Klopt het wel wat er allemaal wordt beweerd? „Wat wij zeggen is“, aldus Hajer, „dat die smalle benadering [van klimaatbeleid] een vergissing is geweest.“

Klimaatbeleid is tonnenjacht geworden

Hajer wijst op het begin van de jaren zeventig. „Toen was er een veel rijker, breder debat over wat voor maatschappij we eigenlijk wilden“, zegt Hajer. „Wij zien dat de taal van de natuurwetenschap inmiddels dominant is, gekoppeld aan beleid dat draait om de vraag hoeveel ton CO₂ er gereduceerd kan worden. Klimaatbeleid is een tonnenjacht geworden.“

Volgens Oomen komt dat door zowel een gebrek aan verbeelding, als door bewuste keuzes. In een poging om meer politieke invloed te krijgen, leunden ook milieuvan-activisten heel sterk op de natuurwetenschap. „Extinction Rebellion heeft lang als slogan *'Listen to the science'* gehad. Dat is het register van de waarheid geworden.“ De politieke context waarbinnen die specifieke waarheid opereert, wordt de enig mogelijke werkelijkheid. Er is geen ruimte meer voor andere toekomstbeelden.

Hajer en Oomen willen die alternatieven op allerlei manieren voorstelbaar maken. Als je burgers echt betreft bij het bedenken van toekomstscenario's, op een verdergaande manier dan een burgerberaad, worden die scenario's misschien wel sneller geaccepteerd dan de uitkomsten van experts die achter gesloten deuren hun modellen ontwikkelen. Hajer en Oomen willen ook impliciete aannames over 'groene' groei en technooptimisme in scenario's zichtbaar maken. Via tentoonstellingen of zelfs een soort *'living labs'* van kleine leefgemeenschappen die met alternatieve toekomst experimenteren, kunnen andere werelden voorstelbaar worden.

Oomen denkt niet alleen in CO₂-opslag of koolstofbelasting, het gaat hem om meer dan snelle oplossingen. „Ik denk eerder: hoe kunnen we hier een cultureel project van maken voor de komende dertig jaar“, zegt hij. „Dus je moet er niet te veel van mij hebben, dan gaat het allemaal te lang duren.“ We moeten voorstelbaar maken dat het beter en mooier kan, voegt Hajer toe. „Er is echt nog een wereld te winnen.“

Anthony Correia gaat op de schouders na de laatste competitiezege, zondag bij Volendam. FOTO'S SONNY LENSEN/ANP

PROFIEL ANTHONY CORREIA VOETBALTRAINER

Veeleisend, met lef en spelers op één: dankzij hem telt Telstar weer mee

Het vorig seizoen gepromoveerde Telstar, de club met de laagste begroting, heeft zich zondag verzekerd van een tweede voetbaljaar in de Eredivisie. Die prestatie is te danken aan trainer Anthony Correia. „Er zit vechtlust in hem.“

Davey Baak en Roland van Erven

AMSTERDAM

Als speler van ADO maakte Danny Bakker (28) zich tijdens busritten onderweg naar PSV weinig illusies. Eén punt is het maximaal haalbare, dacht de huidige Telstar-aanvoerder meestal. Alle keren verloor ADO. Nederlagen die volgens Bakker toch zeker deels kwamen door de lage verwachtingen. Toen Bakker 30 augustus vorig jaar als Telstar-speler naar Eindhoven afreisde, had hij een ander gevoel. Telstar, net gepromoveerd, had nog geen Eredivisiewedstrijd gewonnen, maar trainer Anthony Correia overtuigde hem en zijn teamgenoten ervan dat ze PSV „echt“ konden „pakken“. Niet zo zeer om wat hij zei, maar vooral om de manier waarop. Correia's woorden kwamen „recht uit zijn hart“. Het vertrouwen dat Bakker voelde, had hij niet eerder meegemaakt.

Correia's overtuigingskracht betaald de zicht uit: Telstar zorgde voor een sensatie door met 2-0 te winnen bij de landskampioen. Niet dankzij gelukkige momenten of een *off day* van PSV; Tel-

star was beter. PSV kreeg geen grip op Telstars onbevreesde en dynamische aanvalsspel. En ging een actie mis, dan zat de ploeg er meteen bovenop. „Ze hebben ons op alle vlakken afgetroefd“, zei PSV-trainer Peter Bosz na afloop. Correia wilde het succes niet te groot maken: „We spelen gewoon een normaal potje voetbal. (...) Daarbij moeten ze heel veel arbeid verrichten.“

De hechte ploeg die Correia (44) heeft gesmeed en het lef waarmee hij zijn team laat voetballen, vormen de basis van het sterke seizoen van Telstar. De handhaving in de Eredivisie is een bijzondere prestatie: voor het eerst sinds 1978 speelt Telstar op het hoogste niveau en de club heeft de kleinste begroting van alle Eredivisieclubs (8 miljoen euro). De meeste spelers hadden tot dit seizoen geen enkele Eredivisie-ervaring. In het bekertoernooi werd Telstar pas in de halve finale uitgeschakeld - door de latere winnaar AZ.

Correia heeft al langer succes: met VV Katwijk werd hij twee keer kampioen van de Tweede Divisie (het hoogste amateurniveau) en vorig jaar promoveerde hij met Telstar naar de Eredivisie. Zondag won Telstar met 2-1 bij

Met tactische aanwijzingen hield hij zich niet zo bezig

Richard van Heulen voormalig ploeggenoot bij Telstar

Volendam en verzekerde zich van een tweede jaar op het hoogste niveau. Zonder Correia, hij tekende vorige maand een driejarig contract bij FC Utrecht.

Hoe verliet het pad van de man die al dertig jaar rondloopt in Velsen-Zuid, maar nu wordt omschreven als een van de meest talentvolle trainers op de Nederlandse velden?

Warme familie

Correia wordt in 1982 geboren in Paramaribo. Hij is een kind van politieke vluchtelingen. Na de Decembermoorden - vijftien tegenstanders van het militair regime in Suriname worden vermoord - verhuist hij als baby met zijn moeder en broer naar Amsterdam. Zijn vader komt later over. Uiteindelijk belandt Correia in Velsersbroek, op steenworp afstand van Telstar. In dat dorp woont hij nog steeds.

Op 14-jarige leeftijd wordt Correia jeugdspeler bij Telstar. Oud-teamgenoot Richard van Heulen herinnert zich hem nog goed. Goedlachs, enthousiast, leergierig. „We vormden een groepje van acht nieuwe spelers. Eén jongen zei: 'Wij zijn eerstejaars, wij worden toch wissel'. Keek Anthony

gek van op. Toen hij na vier wedstrijden zijn kans kreeg, scoorde hij met een drie keer.“

Correia zit nog maar kort bij Telstar als zijn vader overlijdt. Een gebeurtenis die volgens Van Heulen „veel impact“ op hem heeft en waardoor zijn moeder en broer nog belangrijker worden in zijn leven. Van Heulen omschrijft Correia's familie als „heel puur“ en „warm“. „Ze nodigden mij regelmatig uit om te komen eten, ik ging zelfs een keer mee naar een show van [cabaretier] Jörgen Raymann.“ Dat Correia als trainer hechte groepen weet te maken van zijn teams, is volgens Van Heulen te danken aan een liefdevolle opvoeding.

Met een profcarrière houdt Correia weinig rekening; hij is al begonnen aan een hbo-studie commerciële economie als Telstar hem een profcontract aanbiedt. Die kans grijpt hij. In vijftien seizoenen voor Telstar speelt Correia liefst 356 competitiewedstrijden - negen jaar met Van Heulen.

Als spelers doen ze op 25-jarige leeftijd de trainerscursus TCI. Toch ziet Van Heulen dan niet per se een trainer in Correia. Aanvoerder is hij niet, hij roept vooral „kom op nou“ en „door-

Anthony Correia in karakteristieke pose voor de dug-out, zondag in Volendam.

gaan“ naar teamgenoten. Op het veld is Correia, zegt Van Heulen, vooral een voorbeeld door zijn „keiharde werken“. „Met tactische aanwijzingen hield hij zich niet zo bezig.“

‘Veel energie’

Zijn pad naar proftrainer verloopt stapje voor stapje. Al voor de cursus traint teams van Telstar. In zijn laatste twee seizoenen als speler (2014-2016) is hij hoofdtrainer van VVH Velsersbroek. Daarna volgen VV JIjuiden en HSV Odin '59, voordat hij in 2020 bij VV Katwijk terecht komt.

De kampioenschappen met Katwijk zijn volgens Robbert Susan, destijds aanvoerder, voor een belangrijk deel te danken aan fitheid. Vooral in het eerste kampioensjaar beslist Katwijk wedstrijden vaak in de laatste tien minuten. „Als het niet de blessuretijd was. We hadden zo veel energie.“

Die topconditie komt volgens Susan door Correia's hoge eisen tijdens trainingen. „Hij zei letterlijk: 'Zolang je niet staat te spugen of je benen helemaal volschieten met kramp, kun je nog doorgaan.'“ Als een speler afspraken niet nakomt, wordt Correia volgens Susan „goed boos“.

Tegelijkertijd prijst Susan Correia's betrokkenheid. Regelmatig belt hij met zijn spelers, ook op vrije dagen. „Dat ging ook over persoonlijke zaken“, vertelt Susan. „Dan vond hij het belangrijk hoe het met mijn vrouw en kinderen was.“

Al bij Katwijk zoekt hij naar creatieve manieren om zijn spelers te prikkelen. Susan refereert aan een verhaal dat Correia vertelde voor een wedstrijd, over een Zuidelijk Afrikaanse filosofie. „De *clue* van het verhaal was dat je nooit over 'ik' sprak, maar altijd over 'wij'. Dat je alles samen deed.“

Correia *trigger* zijn spelers ook met motiverende quotes. Hij houdt een database bij met daarin duizenden uitspraken, van onder anderen Usain Bolt, Michael Jordan en Nelson Mandela. Vlak voor iedere wedstrijd kiest hij een toepasselijke quote uit, zei hij vorig jaar tegen ESPN. „Het is leuk om te kijken: wat voor boodschap geeft je ze mee?“

Recht voor z'n raap

Terwijl hij amateurclubs traint, werkt Correia ook als assistent-trainer bij Telstar, waarvan drie jaar onder Andries Jonker. Correia houdt zich bezig met de tactiek - mede op zijn voorpraak gaan ze 3-5-2 spelen - maar Jonker herinnert zich hem vooral als een eerlijke, recht-voor-z'n-raap motivator. „Deed

een speler iets goed, dan riep hij 'mooi man!'. En dan straalde hij. Speelde het team slecht, dan zei hij: 'dit is slecht'. Dan keek hij teleurgesteld.“

Jonker, werkzaam geweest bij Bayern München en voormalig bondscoach van de vrouwen, benoemt Correia's professionaliteit. Hoewel hij hoofd- en assistent-trainer is, een master in coaching volgt aan het Johan Cruyff Institute en inmiddels vader is van twee zoons, is Correia met zijn gedachten altijd „100 procent bij Telstar“, zegt Jonker. „En er zit vechtlust in hem. Er zijn jaren geweest dat hij Telstar-FC Eindhoven speelde met vierhonderd man op de tribune en op zijn hoofd de ene stortbui na de andere. Hou je dat zo lang vol, dan moet je taai zijn.“

In 2024 wordt Correia hoofdtrainer bij Telstar. Eindigde de club het seizoen ervoor nog op plek negentien van de Eerste divisie, onder Correia promoveert Telstar direct. En door de knappe prestaties in de Eredivisie dit seizoen wordt de kleine club plots serieus genomen.

Ook Telstar-spelers benadrukken dat Correia hard werken eist, maar dat ze ook fouten mogen maken. Hij communiceert duidelijk en heeft tegelijk oog voor het individu. Aanvoerder Bakker vertelt dat Correia dagelijks in-formeert hoe de spelers zich fysiek voelen en dat zij tijdens tactische besprekingen hun eigen ideeën mogen inbrengen. Volgens Bakker laat zijn manier van coachen zien dat „hij niet boven je staat“.

Zijn werk- en speelwijze leveren hem de transfer op naar FC Utrecht. Normaal leeft Correia van dag tot dag, zegt hij bij zijn presentatie, maar vijf jaar geleden werd hij tijdens de opleiding Coach Betaald Voetbal gedwongen zijn ambities uit te schrijven. Na Telstar wilde hij nog een „club van het volk“ trainen. „In Nederland heb je een paar clubs die aan deze beschrijving voldoen, waaronder FC Utrecht.“

De stap naar van Telstar naar FC Utrecht is groot, vindt Jonker. Bij Telstar mag alles, zegt hij, bij FC Utrecht „wordt Europees voetbal verwacht“. Voor het eerst kan Correia serieuze druk ervaren van supporters en media. „De vraag is: hoe gaat hij daarmee om, zeker bij tegenslag?“

Tegelijk is Jonker ervan overtuigd dat Correia zich tot in detail gaat verdiepen in FC Utrecht. „Hij is een eerzuchtig mannetje.“ Jonker weet hij zeker dat 'Anthon' dezelfde persoon blijft. Jonker. „Als de bezelfde FC Utrecht er drie in schiet, gaat hij niet opeens iets anders roepen dan 'mooi man!'“

Als een spits van FC Utrecht er drie in schiet, gaat hij niet iets anders roepen dan 'mooi man!'

Andries Jonker oud-hoofcoach Telstar die Correia als assistent had

INTERVIEW MARLOES HOPPEN ONDERZOEKER

‘Je ziet al significante verschillen bij twee à drie kopballen’

Ook amateurvoetballers blijken na het koppen stoffen in hun bloed te hebben die duiden op acute hersenschade.

Roland van Erven
AMSTERDAM

Dat profvoetballers een verhoogd risico lopen op hersenletsel (en mogelijk op dementie), daar waren wetenschappers het al over eens. Schotse onderzoekers constateerden in 2019 dat voetballers een 3,5 keer grotere kans hebben op dementie. Tweede wetenschappers trokken in 2023 ook zo'n conclusie. En in Nederland werd één keer een oorzakelijk verband vastgesteld tussen koppen en hersenbeschadiging: bij oud-Spartaan Wout Holverda, die door de vele kopballen in leed aan ernstige dementie.

Toch was de *directe* link tussen koppen en hersenschade nog nooit gelegd. Ook wist de wetenschap weinig over amateurvoetballers. Tot nu: uit maandag gepubliceerd onderzoek van Amsterdam UMC blijkt dat amateurs meteen na afloop meer stoffen in hun bloed hebben die kunnen wijzen op acute hersenschade dan ervoor. 302 mannen werden tijdens een voetbalwedstrijd onderzocht, in totaal werden elf wedstrijden gespeeld.

Bewegingswetenschapper Marloes Hoppen, die het onderzoek coördineerde, had niet zo maar gerekend op schadelijke effecten. „Nu blijkt: al bij twee à drie kopballen zijn er significante verschillen. Hoe meer en harder kopballen, hoe groter de effecten.“

Waarom deze specifieke studie?

„Het is heel lastig voetballers hun hele carrière te volgen, wat nodig is om een direct verband te leggen tussen het aantal kopballen en het risico op dementie. Dus keken wij naar de acute effecten. We kunnen niet zeggen wat deze resultaten op de lange termijn betekenen. Maar dat we deze link hebben aangetoond, is belangrijk in het grotere plaatje waarin we proberen uit te zoeken of en hoe koppen bijdraagt aan onder andere dementie.“

Amateurvoetballers koppen gemiddeld minder vaak dan profs. In hoeverre is het onderzoek relevant voor het amateurvoetbal?

„Wij waren juist benieuwd: moesten we ons ook zorgen maken om amateurvoetballers? In ons onderzoek kopt een speler gemiddeld twee keer per duel. Omdat de effecten er al zijn bij twee à drie kopballen, gelden de onze zorgen misschien niet alleen voor profs.“

De Gezondheidsraad, een onafhankelijk adviesorgaan van het ministerie van VWS, pleitte op basis van internationale studies voor

veel minder kopballen, bij profs en amateurs. De Sportraad adviseerde daarop een kopverbod voor kinderen tot en met 12 jaar. De KNVB ging in nieuwe koprichtlijnen minder ver. De bond adviseerde teams vaker te trainen op een „verantwoordde koptechniek“ en een maximaal aantal kopballen per training - jeugdspelers niet meer dan 12.

Volgens de Gezondheidsraad bestaat er niet zoiets als een 'verantwoorde koptechniek'. Hoe kijkt u er na dit onderzoek naar?

„Wij keken niet naar hoe er werd gekopt en of dat op een 'juiste' manier ging. Het is ook niet wetenschappelijk vastgelegd wat dat dan zou zijn. Uit de praktijk hebben trainers er vast een beeld bij, maar het is niet duidelijk of deze koptechniek bijdraagt aan een verminderd risico op hersenschade.“

Julie deden dit onderzoek samen met de KNVB. Welke maatregelen zouden jullie adviseren?

„Een goed startpunt zouden aanpassingen in de spelregels rondom *high impact* ballen zijn: ballen die meer dan twintig meter afleggen door de lucht, zoals doeltrappen en corners. Die ballen niet meer koppen, helpt in het verminderen van risico op acute schade.“

„We denken na over een doeltrap die kunnen wijzen op acute hersenschade dan ervoor. 302 mannen werden tijdens een voetbalwedstrijd onderzocht, in totaal werden elf wedstrijden gespeeld.“

»»

Door alle studies bij elkaar, vallen de puzzelstukjes steeds verder in elkaar

Waarom richtte het onderzoek zich alleen op mannen?

„Een grootschalig onderzoek is toegankelijker bij de mannen, want er zijn meer spelers. We willen om een direct verband te leggen tussen het aantal kopballen en het risico op dementie. Dus keken wij naar de acute effecten. We kunnen niet zeggen wat deze resultaten op de lange termijn betekenen. Maar dat we deze link hebben aangetoond, is belangrijk in het grotere plaatje waarin we proberen uit te zoeken of en hoe koppen bijdraagt aan onder andere dementie.“

Welk verdere onderzoek is nodig?

„We willen graag beter weten wat de acute effecten inhouden voor de langere termijn. Daarom zouden we graag het verloop over een heel seizoen in kaart brengen. En je kan in het profvoetbal nog directer kijken naar de mate van blootstelling aan kopballen tijdens een carrière en het risico op dementie na hun carrière. Dat kan; in het voetbal wordt nu zó veel gefilmd.“

„Het echte causale verband gaan we waarschijnlijk nooit vastleggen. Het is onhaalbaar om kinderen die nu beginnen met voetballen tot hun overlijden te volgen en dan hun hersenen te onderzoeken. En om alle kopballen in hun leven bij te houden. Maar door de optelsom van alle studies, vallen de puzzelstukjes steeds verder in elkaar.“

Overleden

Y encontrarás una mañana pura
Amarrada su barca a otra ribera
Antonio Machado

Ad Beenhakker

is op reis gegaan naar het onbekende eiland

* Kloetinge 1 juni 1934

† Middelburg 14 mei 2026

Castricum: †Ida Wille-Beenhakker en †Gerard Wille
Amsterdam: Joris Wille en Yvonne Jansen, Yarre en Timo
Bergen op Zoom: Wouter Wille en Saskia de Roos, Loes en Joep
Gorinchem: Gideon Wille en Monique Balink, Isis
Amsterdam: Veronica Wille en Marten Jukema, Eliane en Roselie
Wageningen: †Adriana Meijboom-Beenhakker en Frits Meijboom
Wormerveer: Floor Meijboom, Minke en Olle
Wageningen: Maarten Meijboom en Joyce Meulebeek, Maggy
Zwolle: Mechelle Meijboom en Marco Ettema, Mila en Mano
Curaçao: Anna Rojer-Beenhakker en †Raymond Rojer
Curaçao: Zarja Rojer en Dito Garmers, Keenan, Kizane en Kaysan
Alkmaar: Maxim Rojer en Noël Schuijt, Dilaz en Riva

Correspondentieadres:

Gideon Wille
Cornelie Huygensstraat 5
4207 KH Gorinchem

De begrafenis vindt in besloten kring plaats.

Met grote verslagenheid hebben wij kennis genomen van het, toch nog plotselinge, overlijden van onze gewaardeerde collega

drs. Berend Johan Kampen RA

Bert

Bert is sinds begin 2011 met een korte onderbreking werkzaam geweest bij het Waarborgfonds voor de Zorgsector, eerst als Hoofd Risico Analyse en later als Relatiebeheerder.

Wij herinneren ons Bert als een geïnteresseerde collega die het WFZ, zijn klanten en collega's een warm hart toedroeg. Met zijn analytische vermogen en professionaliteit wist hij het verschil te maken. Wij zullen hem missen.

Wij wensen zijn echtgenote Saskia, ouders, zus en overige naaste familie heel veel sterkte toe met het verwerken van dit grote verlies.

Namens alle medewerkers,

F.F.J.M. Schaepekens
Directeur

wfz
Waarborgfonds
voor de Zorgsector

Na een intens en tot het einde toe gevuld leven is van ons heengegaan ons aller

Elly Westra - Vis

Bergen, 14 januari 1938

Zutphen, 13 mei 2026

Weduwe van Jan Roelof Westra † 2016

Anna Martijne Suers - Westra † 2021
Dirk, Eline

Carina Westra

Addie Sierksma - Westra

Petra Westra
Koen, Marieke, Fransien, Janne
Miró van der Meij

Alexander Westra

Dorinde van der Wel - Westra

Brita Westra en Auke Ditzel
Femke, Willemijn, Frederiek

En overige kleinkinderen, achterkleinkinderen en (schoon)familie

Correspondentieadres:

Vordenseweg 33
7231 PC Warnsveld

Het afscheid zal in besloten kring plaatsvinden.

*"Dierbaar aan mijn familie heb ik geleefd,
als jong meisje heb ik mijn leven teruggegeven.
Hier ben ik dood, en ik ben as, deze as is aarde.
Maar als de aarde een godin is, ben ik een
godin en ben ik niet dood."*

Rosalie Hoedjes

leerling van onze school uit klas 4, is tot onze grote ontsteltenis plotseling overleden. Haar sprankelende aanwezigheid wordt zeer gemist op school. Het citaat is een Romeinse grafinscriptie die Rosalie zelf vertaalde in de les Latijn.

Wij leven intens mee met haar familie en vrienden en wensen hen veel sterkte met dit grote verlies.

Leerlingen, medewerkers en bestuur
van het Stedelijk Gymnasium Leiden

Leiden, 10 mei 2026

Colofon familieberichten

Opgave van een familiebericht

Een familiebericht kunt u opgeven via nrcadverteren.nl/familieberichten of een e-mail naar familieberichten@nrc.nl

Afdeling familieberichten

Bereikbaar op telefoonnummer: 020-7553052 (ma t/m vr 08.30 uur - 17.00 uur)
of via e-mail: familieberichten@nrc.nl

Sluitingstijden

Dinsdag t/m zaterdag tot uiterlijk 14.00 uur op de dag vóór plaatsing.
Voor plaatsing op maandag uiterlijk vrijdag 16.00 uur.

Het extreemste klimaatscenario gaat nog altijd op voor de wereld

Het ernstigste emissiescenario lijkt van tafel, wat leidde tot opluchting in de media. Maar die opluchting is onterecht, schrijft *Gerrit Hiemstra*: want een wereld die veilig is bij een opwarming van 2 graden is óók onwaarschijnlijker geworden.

Begin deze maand brachten veel media het nieuws dat het IPCC, het klimaatpanel van de Verenigde Naties, het hoogste emissiescenario van broeikasgassen geschrapt zou hebben. Tussen de regels door was opluchting te lezen. „Klimaatwetenschappers nemen afscheid van extreme scenario's", kopte de NOS. „De meest extreme klimaatscenario's zijn niet langer realistisch", stond er boven het artikel bij NRC. En bij *de Volkskrant*: „IPCC schrapt rampscenario: opwarming hooguit nog 'maar' 3,5 graden in 2100."

Deze koppen wekken de suggestie dat het met de klimaatverandering wel mee zou kunnen vallen. Die opluchting is echter voorbarig. Voortbordurend op een Bluesky-post van Aaron Thierry (Cardiff University), de inspiratie voor dit opiniestuk: veel mensen realiseren zich niet dat we nog steeds een sterke opwarming van het klimaat kunnen krijgen, ook zonder extreem hoge emissies van broeikasgassen.

Het nieuws was gebaseerd op een wetenschappelijk artikel van het CMIP, een onderzoeksproject van het World Climate Research Programme (WCRP). Dat artikel bevat een voorstel voor een nieuw pakket van verschillende emissiescenario's van broeikasgassen. Deze emissiescenario's worden gebruikt als input voor klimaatmodellen. Met die klimaatmodellen kunnen klimaatwetenschappers inschatten hoe het klimaat reageert op toekomstige emissies van broeikasgassen.

Maar het klimaat reageert niet direct op emissies. Het klimaat reageert op het saldo van de energiebalans aan de bovenkant van de atmosfeer. Dat heet ook wel stralingsforcering. Is de energiebalans precies nul, dan is het klimaat stabiel, is de energiebalans negatief, dan koelt het klimaat af. Slaat de energiebalans door naar de positieve kant, dan warmt het klimaat op. Het saldo van die energiebalans is al lange tijd positief, er is dus een overschot aan energie en dat leidt tot voortgaande opwarming.

Het proces om van broeikasgasemissie naar stralingsforcering en vervolgens naar opwarming te komen, verloopt via een keten: van broeikasgasemissies naar broeikasgasconcentraties, naar stralingsforcering, naar klimaatopwarming en dan naar de gevolgen ervan. Dit kun je ook de opwarmingsketen noemen. Elke schakel in deze keten heeft zijn eigen onzekerheid. En deze onzekerheid is niet gunstig voor ons.

Het eerdergenoemde CMIP-artikel zegt alléén iets over de eerste schakel van deze keten: RCP 8.5, het oude, extreem hoge emissiescenario, is onwaarschijnlijk geworden. Dit is echter niet meer dan een logische update van het vorige pakket, op grond van wetenschappelijke overwegingen. Maar het wordt door veel media en klimaatseptica geïnterpreteerd als: het risico op hoge opwarming is van tafel. Dat klopt echter niet, want RCP 8.5 zegt alleen iets over de eerste schakel in de opwarmingsketen.

Een overstromde straat in Chalonnnes-sur-Loire in het westen van Frankrijk. FOTO SEBASTIEN SALOM-GOMIS/ AFP

De andere schakels in de opwarmingsketen pakken voor ons helaas niet zo goed uit. Te beginnen met de stap van broeikasgasemissies naar broeikasgasconcentraties in de atmosfeer. Naarmate de aarde opwarmt, absorberen bossen, bodems en oceanen steeds minder van de broeikasgassen die we uitstoten. Door terugkoppelingseffecten in de koolstofcyclus kan een lagere emissie van broeikasgassen nog steeds leiden tot hogere concentraties broeikasgassen in de lucht. Dus: lagere emissies door de mensheid, maar toch hetzelfde resultaat.

Deze terugkoppelingseffecten zijn nu al bezig. Voorbeelden zijn het ontdoeien van de permafrost en de bosbranden in het Arctisch gebied. Deze processen leveren nu al ongeveer een kwart van het koolstofbudget om onder een opwarming van 1,5 graden

Gerrit Hiemstra is meteoroloog en oud-weerpresentator van het *NOS Journaal*. Verder is hij actief als ondernemer en spreker.

Celsius te blijven. Deze processen gebeuren nu al, veel eerder dan de eerdere emissiescenario's veronderstelden.

Meer energie 'over'

Dan de schakel van broeikasgasconcentraties naar stralingsforcering. Uit recent onderzoek blijkt dat als we alle broeikasgassen meerekenen, de toename van de stralingsforcering momenteel het oude RCP 8.5-pad volgt, ruim boven die van de lagere emissiescenario's. Het blijkt dat het verschil tussen de uitgaande straling en de binnenkomende straling aan de rand van de atmosfeer steeds groter wordt, met als gevolg dat er steeds meer energie in de atmosfeer 'over' is en dat leidt tot meer opwarming en ook tot een versnelling van de opwarming.

De volgende schakel in de opwarmingsketen is het proces van stralingsforcering naar opwarming. Daarbij gaat

het om de klimaatgevoeligheid: hoe sterk reageert het klimaat op veranderingen in de energiebalans. Satellietmetingen van de energiebalans van de aarde laten steeds minder ruimte voor de mogelijkheid van een lage klimaatgevoeligheid. Dat betekent dat dezelfde stralingsforcering naar verwachting meer opwarming zal veroorzaken dan de eerdere lagere schattingen suggereerden.

Kortom: terugkoppelingen in de koolstofcyclus zorgen voor hogere broeikasgasconcentraties (bij dezelfde emissies door de mensheid). Stralingsforcering zit al op het niveau van het hoogste emissiescenario. En een lage klimaatgevoeligheid wordt steeds onwaarschijnlijker. Dit betekent dat sterke opwarming nog steeds tot de mogelijkheden behoort, ook bij lagere emissiescenario's dan het oude RCP 8.5-scenario.

Daarmee zijn we er nog niet want er is nog een laatste stap in het proces: die van klimaatopwarming naar de gevolgen daarvan. De spreiding van mogelijke gevolgen van een bepaald opwarmingsniveau is groter dan wat gewoonlijk wordt gecommuniceerd. Recent onderzoek naar extreem weer laat zien dat bij een opwarming van 2 graden de ergste scenario's voor droogte, extreme regenval en brandgevaarlijk weer overeenkomen met de gemiddelde gevolgen van een opwarming van 3 of 4 graden.

Ook de drempelwaarden voor 'tipping points' zijn aanzienlijk naar beneden bijgesteld. Er wordt nu geschat dat het smelten van de Groenlandse ijskap, het instorten van de West-Antarctische ijskap en het afsterven van warmwaterkoraalriffen al bij een opwarming van ongeveer 1,5 graden kunnen gebeuren.

Omdraaien

Het is de moeite waard om de betekenis van het woord 'onwaarschijnlijk' eens om te draaien. Het CMIP-artikel laat zien dat het oude RCP 8.5-scenario onwaarschijnlijk is geworden. Dat is mooi. Maar helaas lijkt het erop dat een wereld die veilig is bij een opwarming van 2 graden óók onwaarschijnlijker is geworden.

We kunnen dit op twee manieren interpreteren. Ten eerste: we hebben minder manoeuvreerruimte dan we dachten. Ten tweede - en dit is belangrijk: elke schakel in de opwarmingsketen is ook een schakel waarop we kunnen ingrijpen. Het verminderen van emissies heeft meer effect dan we dachten. Dat geldt ook voor het beschermen van carbon sinks (natuurlijke koolstofopslag). En ook voor het opbouwen van een veerkrachtige samenleving.

We zijn het extreemste klimaatscenario niet kwijt, we hebben slechts één theoretische route ernaartoe beperkt. Verschillende andere scenario's hebben een grotere bandbreedte gekregen. Maar de 'worst case' is nog helemaal niet opgelost. Het hangt af van wat we nu gaan doen. We kunnen nu altijd maatregelen nemen om de gevolgen aanzienlijk te beperken. En dat is wat zowel de critici als de doemdenkers gemist hebben.

BRIEVEN

FOTO REMMO DE WAAL/ANP

Gidi Markuszower overtroeft Wilders met retoriek

Het lijkt overmoed te zijn waarmee Gidi Markuszower, leider van de Groep Markuszower, de geweld daden afgelopen week van de anti-immigratiebetogers vergoelikt. („Ik begrijp het wel als mensen het heft in eigen handen nemen.“) (15/5) Hij lijkt te genieten van het effect van de woorden die hij hierover sprak tijdens interviews en het Kamerdebat. Hij troefde maar mooi zijn oude patroon Geert Wilders, leider van de PVV, af. De overmoed zit 'm in de oproep tot geweld, dat een oproep tot universeel gebruik van geweld is. Elk dossier dat politiek- en maatschappelijk gevoelig ligt kan zo

opgelost worden, is in wezen zijn boodschap. Kan hij nu nog wel het gebruik van geweld afkeuren dat eventueel in de toekomst gebruikt gaat worden door bijvoorbeeld boeren en activisten in de stikstofdiscussie, door windmolentegenstanders, WIA-uitkeringsgerechtigden, genietters van de hypotheekrenteaftrek omdat zij zich niet gehoord voelen door de overheid? Zijn overmoed heeft hem belet na te denken over de mogelijke consequenties zijn beleid.

Martien Heeremans Amsterdam

OORLOG IN OEKRAÏNE**Westerse steun**

De laatste zin in het commentaar van de krant (12/5): „Laat het een extra motivatie zijn om het land door dik en dun te blijven steunen“, is van groot belang. Het zit eraan te komen dat Europa, ten

opzichte van Oekraïne, in een minder urgente modus schiet, ervan uitgaande dat het land met zijn knappe militair-technische prestaties het verder zelf wel kan roeien.

De frontlinie, waar Oekraïne met onvoorstelbare dapperheid standhoudt, mag dan nauwelijks

veranderen, ondertussen blijft Poetin dood en verderf zaaien. Dat stopt alleen als de Russen kunnen worden verslagen door Oekraïne, waarvoor het niet de wapens krijgt. Hier en daar worden signalen verondersteld die erop wijzen dat Poetin wil stoppen met zijn agressie-oorlog, onder meer van-

wege binnenlandse ontevredenheid. Zo'n beslissing kan een dictator op ieder moment nemen, hoe onlogisch ook in het licht van eerdere verklaringen. Expliciete, voortgaande en grotere westerse steun voor Zelensky staat dat volgens (onder anderen) de Verenigde Naties en het Internationaal Gerechtshof sprake is (geweest) van genocide in Gaza. Niet de VN, maar een onderzoekscommissie van de VN constateerde dat er sprake was van genocide. Het Internationaal Gerechtshof achtte dat volgens een voorlopige beslissing aannemelijk.

ANTI-AZC-DEMONSTRATIES**Fakkels en bierflesjes**

Ik ben abonnee van het NRC omwille van de kwaliteit van de artikelen en in de hoop de journalisten een beetje te kunnen steunen in tijden dat de persvrijheid het wereldwijd nogal te verduren heeft.

Wie het ook te verduren hebben zijn de kwetsbare minderheden. Zoals de vluchtelingen en zij die deze vluchtelingen helpen. Het deed mij pijn dat jullie ervoor kozen om een dag na de terreur van extreemrechts in Loosdrecht, juist een demonstrant aan het woord te laten die met een knipoog de brandstichting en de bewuste blokkade van de hulpverleners ontkent (13/5). Een artikel waar opnieuw de demonstranten een podium hebben in plaats van zij die onzichtbaar blijven.

Door op de dag na de terreur een podium te bieden aan mensen die met doorgaans een bierflesje in de ene hand en een fakkel in de andere hand bij een azc demonstreren met geweld, in plaats van het woord te geven aan zij die zich achter de muren van het azc moeten verschuilen, wordt extreemrechts genormaliseerd en blijven de kwetsbaren onzichtbaar.

John Moonen Valkenburg aan de Geul

CORRECTIES/ AANVULLINGEN**Genocide Gaza**

In het opiniestuk *Nederland moet Gazanen met verblijfsrecht écht helpen* (12/5, p. 29) staat dat volgens (onder anderen) de Verenigde Naties en het Internationaal Gerechtshof sprake is (geweest) van genocide in Gaza. Niet de VN, maar een onderzoekscommissie van de VN constateerde dat er sprake was van genocide. Het Internationaal Gerechtshof achtte dat volgens een voorlopige beslissing aannemelijk.

Richtlijn

In *Nederland blijft achter bij bescherming tegen juridische intimidatie* (11/5, p. C2-3) stond dat Free Press Unlimited „honderden“ ongepubliceerde artikelen in zijn mailbox heeft uit angst voor juridische intimidatie. Dat moeten „tientallen“ zijn. Ook staat er een citaat van Birgit van Houtert over de Europese richtlijn: „Als blijkt dat de bescherming in de praktijk tekortschiet, kan Nederland alsnog worden gedwongen de wet aan te passen“. Dat had moeten zijn: „Als blijkt dat de implementatie van de Europese richtlijn in de Nederlandse wet tekortschiet, kan Nederland alsnog worden gedwongen de wet aan te passen“. En ter aanvulling: universitair docent internationaal privaatrecht Birgit van Houtert is verbonden aan de Universiteit Maastricht.

COLUMN
STEPHAN SANDERS*Omzichtigheid was in Loosdrecht afwezig*

En toen bood de burgemeester, die eigenlijk de waarnemend burgemeester is van Loosdrecht, dat eigenlijk weer valt onder de gemeente Wijdemeren, zijn excuses aan. De bewoners van Loosdrecht waren 'overvallen' door het snelle besluit asielopvang te regelen, „dat had anders gekund en anders gemoeten“ zei waarnemer Mark Verheijen.

Dat was een handreiking naar de 'boze, bezorgde burgers', zoals die inmiddels heten, ook als die bezorgde burgers kort daarvoor nog de brandweer wilden tegenhouden, die het vuur wilde blussen rond de opvang waar asielzoekers zaten. Brand lijkt me nu typisch zo'n situatie waardoor je wordt 'overvallen'.

Misschien hielpen die excuses van de waarnemend burgemeester in het kader van 'goed bestuur' en nog zo wat, maar je hoopt dat ook de rellende en muitende bewoners zich vervolgens hebben gebogen over het vraagstuk van 'goed burgerschap'. Brandende fakkels gooien naar een opvangplek hoort daar niet bij. Maar ik vrees dat die hand in eigen boezem achterwege is gebleven, en dat die excuses van de burgervader met terugwerkende kracht gebruikt worden om de eigen 'bezorgde' acties goed te praten. Toch gelijk gekregen.

Op 6 mei, een paar dagen voor de brandstichting, liep Kamerlid Markuszower (ex PVV) nog gezellig mee in de anti-azc demonstratie in Loosdrecht, en keuveld over 'omvolkt' worden. Ook Kamerlid Mona Keijzer (ex CDA, ex BBB) betuigde haar steun, evenals Lidewij de Vos (FvD). De Loosdrechtse boosheid had parlementaire dekking gekregen, terwijl de Spreidingswet nog steeds geldt. Kamerleden steunden de wetteloosheid.

Er wonen daar ook bewoners die er anders over denken, al worden die met gemak overstemd door de 'wij zijn Nederland'-roepers.

Toch denk ik, zelfs als je die 'onvrede' wilt begrijpen en het abrupte, gemeentelijke besluit tot opvang kan bekritisseren: is er dan niemand, die, op het moment dat de brandweer wordt tegengehouden, zich zo schaamt dat de mededemonstranten tot de orde worden geroepen? Schaamte is bij uitstek een sociale emotie, of, zoals de socioloog Goudsblom schreef, „schaamte is sociale pijn“. Goudsblom had het ook over een 'innerlijk waarschuwingssysteem', dat afgaat zodra we buiten de groepsnorm dreigen te vallen. Lost dat schaamtegevoel op in zo'n anti-azc demonstratie? Versterkt de saamhorigheid van zo'n fakkeloptocht juist de

schaamteloosheid, omdat de groep het grensverleggende voorbeeld geeft?

De bekladding van het nationaal monument in de nacht van drie of vier mei van dit jaar, met rode verf en de kreet 'genocide', was ook zo'n niet te rechtvaardigen actie; het lijkt me stug dat iemand in Gaza, Libanon of de Westelijke Jordaanoever ervan is opgeknappt. Maar de daders zochten de stilte van de nacht, ze opereerden sluiks en stiekem, omdat ze begrepen dat ze in het openbaar weinig steun mochten verwachten. Er stonden geen Kamerleden te applaudisseren.

Die omzichtigheid was in Loosdrecht volmaakt afwezig, wie schreeuwt: 'wij zijn Nederland' pretendeert in elk geval op massale bijval te kunnen rekenen. Maar niet iedereen bezit een villa te Loosdrecht, die wel eens een ton of twee in waarde zou kunnen dalen in de nabijheid van zo'n noodopvang. Niet iedereen wil Nederland 'blank' houden. 'Wij zijn Nederland' is een overschreeuwende kreet, die een minderheidspositie moet camoufleren.

Wie schreeuwt: 'wij zijn Nederland' pretendeert in elk geval op massale bijval te kunnen rekenen

Het ingewikkelde aan de asielkwessie is dat het opvangsysteem door verschillende kabinetten halfhartig is aangepakt, met als gevolg: noodmaatregelen, snelle, voorlopige oplossingen. Vroeger zeiden hele linkse mensen dat je niet zomaar tegen dit of dat moest protesteren, maar dat je het hele kapitalistische systeem moest aanpakken. Dat was zowat onbegonnen werk, dus lieten de meeste mensen het er voorlopig bij zitten.

Nu moet het migratie- en asielbeleid hoognodig heringericht worden, op 12 juni 2026 treedt het Europese Migratie Pact in werking, en tot die tijd kun je het 'Nederlandse systeem' nog in algemene termen als schuldige aanwijzen. Dat is behoorlijk anoniem en toch kritisch. Maar dat er asielzoekers zijn, die om dwingende redenen hun land van herkomst ontvluchten, valt moeilijk te ontkennen. En het zal aan 'het systeem' liggen, maar zo lang Europese landen rijker en veiliger zijn dan andere werelddelen, zullen die mensen hier proberen te komen.

Je kan ze op zee laten verdrienen. Je kan ze met grof geschut tegenhouden aan de buitenste buitengrens. Dan zijn we ook meteen verlost van Europa als waarden-gemeenschap.

Stephan Sanders schrijft om de week een column voor NRC

Commentaar**KEIR STARMER****Is dit waar de Britten op hoopten bij 'take back control'?**

Aan de zorgelijke instabiliteit van de Britse politiek, begonnen na het Brexit-referendum, volgende maand al weer tien jaar geleden, lijkt geen einde te komen. Aan het premierschap van Labour-leider Keir Starmer wel.

Al is het een coup in slow motion. Die niet gaat over de richting die de Labour-partij op is gegaan onder Starmer's leiding of specifiek beleid. Dat zou gezien de verkiezingsuitslag van begin mei verstandig zijn. Want hoe wel lokale en decentrale verkiezingen vaker een afstrafing zijn van kabinetsbeleid, verloor Labour ditmaal niet alleen zetels aan de traditionele conservatieve rivalen.

De partij verloor aan links (Greens, Scottish National Party, Plaid Cymru), ze verloor aan radicaal-rechts (Reform) en aan de centrumlinkse Liberal-Democrats. Labour verloor bijna 60 procent van de gemeenteraadsliden in Engeland. Ze verloor dramatisch in Wales, waar Labour sinds 1999 de meerderheid had en de premier leverde. En de partij verloor fors in Schotland.

De grote vraag voor Labour zou dus kunnen zijn: hoe houden wij ons als sociaal-democraten staande in een land waar kiesdistricten niet meer vanzelfsprekend één partijkleur hebben? Hoe verhouden wij ons tot een meerpartijenstelsel - dat het Verenigd Koninkrijk nu is?

De interne strijd gaat echter vooral over de impopulariteit van Starmer. Die, toegegeven, van interne crisis naar interne crisis lijkt te hopen, en het vertrouwen van het land duidelijk heeft verloren. Maar elke uitdager zal met een beter verhaal moeten komen dan 'weg met Starmer'.

Want Starmer was zelf de 'weg met de Tories'-kandidaat, die de oplossing voor jaren van stilstand onder de Conservatieven zou zijn. Zoals zijn voorganger Rishi Sunak een betrouwbare kracht zou zijn na de rampzalige 41 dagen van Liz Truss, die weer de chaos onder Boris Johnson zou oplossen, die zelf weer alles was behalve Theresa May. Die het stokje overnam van David Cameron, die na het Brexit-referendum opstapte.

De interne strijd gaat nauwelijks over hoe Labour zich staande moet houden in een meerpartijenland

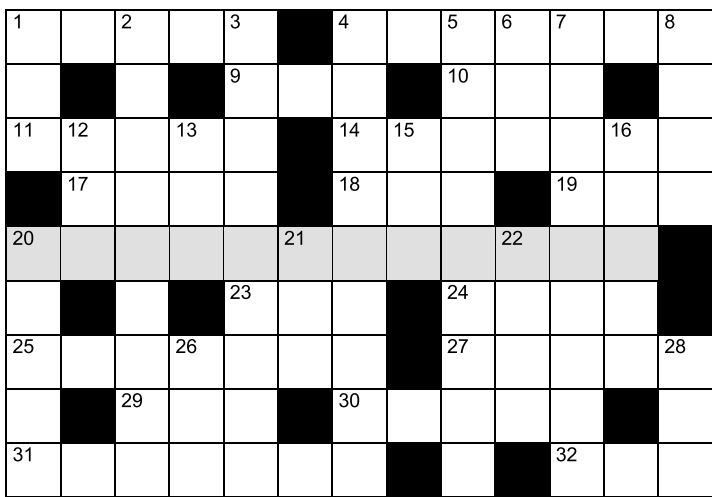
Nigel Farage, de man die de aanstichter daarvan was en nu opnieuw het discours in het VK bepaalt, is ondertussen de lachende derde. Controverses, zoals over een niet-gemelde donatie van 5 miljoen pond, blijven niet aan hem kleven doordat de aandacht naar Labour gaat. Het aantal zetels voor zijn radicaal-rechtse Reform blijft groeien.

De komende tijd zal opnieuw stilstand betekenen. De belangrijkste uitdager van Starmer, Andy Burnham, moet eerst een zetel in het Lagerhuis winnen bij een - nog niet uitgeschreven - tussentijdse verkiezing. De 76.000 kiezers van asieldistrict Makerfield waren in mei nog overwegend gearmeerd van Reform. En als Burnham wint, moet hij nog de steun van zijn parlementaire collega's krijgen, van wie sommigen ook partijleider willen worden.

Een kandidaat heeft vervolgens steun nodig van meer dan de helft van de binnen de partijstructuur invloedrijke vakbonden en van leden. Starmer kan onmiddellijk opstappen, maar dan wordt de strijd om het leiderschap nog ingewikkelder, met een interim-premier die het land leidt.

Is dit waar de Britten op hoopten toen ze tien jaar geleden voor 'take back control' stemden? Ironisch genoeg bevatte de troonrede vorig week talloze plannen over juist datgene waar zij zich zorgen over maken: woningtekort, energieprijzen, criminaliteit, migratie, defensie. Maar de woorden waarmee koning Charles het parlementaire jaar opende, vielen weg tegen de leiderschaps crisis die Labour zelf creëerde.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. Jazzstijl **4.** ___ in Rotterdam, begin schoonmaak en quarantaine bemanning' **9.** Winehouse of McDonald **10.** Brengt het ritme terug **11.** Kan groot en gemeen zijn **14.** Bouwplaats **17.** Surinaamse snack **18.** 'Euforie bij ___ door Champions League-ticket' **19.** ___ of base, Europop **23.** Vervoerder in de Maasstad **24.** Le ___, Belgisch dagblad **25.** Helemaal niks aan **27.** ___ voce, ingehouden **29.** Past na nar of straf **30.** Room(kleurig) **31.** Zat gevangen op Robbeneiland **32.** Europeaan

Verticaal: 1. De b van t.e.a.b. **2.** Naaien **3.** In je eigen woorden **4.** Slaapmiddelen **5.** Bloemen met zelfliefde **6.** Ltst. mnd. **7.** Onder de gewenste omstandigheden **8.** Etalagetekst **12.** Europese bankautoriteit **13.** Een hele poos **15.** Past na plan of prof **16.** Bepaald koersverschil **20.** Aardgeest **21.** Seydoux of Ypi **22.** Slaperig **26.** ___ Meier, game-ontwerper **28.** ___ kent ___

Oplossing puzzel 18 mei. Horizontaal: 1. OUDS 4. GEHAALD 9. OPPER 12. MIA 13. BEHALVE 15. BLUNT 16. EG 17. AA 18. SKA 22. ALE 23. DOKA 24. OK 26. GEPUF 27. ORIGAMI 29. ERE 30. RAPEN 31. SUP 32. NCTV **Verticaal:** 1. ONBEHAGEN 2. DOH 3. SPAAR 4. GRENSDORP 5. HOBBYKIP 6. AMUSE 7. LINKSOM 8. DATA 10. PLAYOFFS 11. EV 14. EGALER 19. REPEN 20. TORA 21. LAGEN 25. KIEV 28. ANC **In het midden:** HARRY STYLES

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

COLUMN

MARJOLEINE DE VOS

Jij zou dat ook doen als soldaat

Hoe moeilijk het is om je van jezelf voor te stellen dat je ellendige en gruwelijke dingen zou doen. Fouten maken, achteloos zijn, ruw zelfs, ja, dat kan, dat gebeurt. Onredelijk zijn ook. Maar wreed, moorddadig, mensen vernederen, pijn doen, doden misschien zelfs wel? Nee, denk je, daartoe ben ik niet in staat.

De Israëliëse soldaat die deelneemt aan de ontruiming van een Arabisch dorp, denkt dat ook. Hij wil dit niet, denkt-ie. Dat vindt hij niet zo sterk van zichzelf. 'Je bent ook zo'n slappeling.'

Hij en zijn maten drijven de dorpelingen die ze 'Araboese' noemen bijeen ('Het zijn geen mensen' zegt iemand van zijn eenheid) en als ze ze door de modder zien sjokken, zeggen ze 'Het zijn net beesten!' Ze vervelen zich, ze wachten, het is smerig, ze zijn nijdig op hun lot en uit nijd trappen ze iets kapot, schoppen een oude man, schieten op een hond.

De soldaat voelt zich ongemakkelijk, ja, natuurlijk, net als jij die dit leest. Niet dat je zulke dingen zou doen. Ook niet als het bevel daartoe was gegeven, met precieze instructies? Nou misschien, maar dan niet zo, maar vriendelijk, netjes. De instructies gaan daar ook van uit, die spreken over het 'zuiveren' van 'vijandige elementen' en de soldaat denkt: 'nu blijkt hoeveel goede, oprechte hoop erin werd gesteld dat de uitvoerders van de opdracht tot al dit „verbranden-opblazen-gevangennemen-inladen-afvoeren” uiterst welgemanierd, beheerst en juist beschaafd te werk zouden gaan'.

De soldaat in kwestie is de verteller van het boekje Het verhaal van Chirbet Chiz'a. Een lied van leegte, geschreven door S. Yizhar. Als je het leest ga je begrijpen hoe het kan - niet goedpraten! Niet rechtvaardigen! - dat soldaten zulke dingen doen. Deden. Altijd gedaan hebben en altijd zullen doen. Jij ook, als je soldaat was.

Yizhar schreef het in 1949, en het gaat over een actie in 1948, tijdens de Nakba, de grote verdrijving van de Palestijnen. Yiz-

har had zelf als soldaat aan zulke acties deelgenomen, hij wist, en volgens het na-woord van Nathan Thrall wist iedereen dat destijds in Israël heel goed, dat de staat ge- bouwd was op dit onrecht, op dat 'verbranden-opblazen-gevangennemen-inladen-afvoeren'.

Het boek verscheen in het najaar van 1949 en werd een veelgeprezen bestseller.

Het inzicht dat er sprake is van onrecht jegens de Arabieren, onrecht in het verleden en onrecht in het heden, dat de Joodse staat gebouwd is 'op de ruïnes van hun verlaten huizen' zoals een dagbladcriticus toen onomwonden schreef, geldt nu al gauw als antisemitisch. Toen was het een algemeen besef, waarover je niet moest zeuren.

Het inzicht dat er sprake is van onrecht jegens de Arabieren geldt nu al gauw als antisemitisch

Hoewel dat verschrikkelijk is, zit de kracht van dit kleine boek er vooral in dat je begrijpt wat het is om dader te zijn en dat je het kúnt zijn, ook al zie je heel goed hoe die mensen daar zitten, bijeengegreven onder een boom, sommigen berustend, anderen bang of wanhopig, of die ene vol goed vertrouwen, „een zo mooie eigenschap, die nu zo meelijwekkend en dwaas was geworden aangezien jij (als het ware als God in de hemel) wist wat hij nog niet wist."

Het boek is niet alleen waar, maar ook nog eens ongelooflijk goed geschreven, met een kracht en een schoonheid vergelijkbaar met die van Vassili Grossman (*Leven en Lot*), maar dan beknopt. Je zou het bijna uit je hoofd willen leren, dan zou je jezelf en de mensen beter zien - niet het woord 'begrijpen' gebruiken. „Waar kwam toch dat gevoel vandaan dat ik werd aangeklaagd?"

RODE CIJFERS

25 jaar geleden was ik in verband met nierfalen opgenomen in het Havenziekenhuis te Rotterdam. Aangezien ik handelde op de effectenbeurs waren destijds de koersen via de Teletekstpagina van de NOS te zien. Elke ochtend kwam de zaaldokter bij mij langs voor een medisch praatje en om mijn bloeddruk op te meten. Stoicijns keek hij op mijn beurspagina en hij zag dat er alleen rode cijfers te zien waren. „Zullen we de bloeddrukmeting maar overslaan meneer Bastiaans, ik denk niet dat het vandaag zinvol zal zijn."

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

Michel Bastiaans

FOKKE & SUKKE ZIJN KAMERLEDEN

HET MOET BEST ENG ZIJN VOOR ASIELZOEKERS IN AZC'S

SSST! KIJK UIT! STRAKS HOORT IEMAND JE!!!

RGVT

nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

6	1					9	8	
	5		2					
			8				6	3
5								
		9	4			6	7	
	6			2				5
			1		6	7		
						1		

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter Ritmeester PZZL.com Rechts: de oplossing van gisteren.

9	8	5	3	4	7	6	2	1
2	4	3	8	6	1	5	7	9
7	6	1	9	5	2	3	8	4
1	7	2	5	3	4	9	6	8
5	9	4	6	7	8	1	3	2
8	3	6	2	1	9	7	4	5
6	1	8	4	9	3	2	5	7
4	5	9	7	2	6	8	1	3
3	2	7	1	8	5	4	9	6

Achterpagina.

**Vanaf nu te beluisteren in
je favoriete podcast-app**

KOE KOEKS KIND

**Een dna-test zet het leven van
podcastmaker Cas Reijnders
en zijn familie op z'n kop: zijn
vader blijkt niet zijn genetische
vader. In de nieuwe NRC-podcast
Koekoekskind duikt hij samen
met Kim Bos in de wereld van
sjoemelende gynaecologen.**

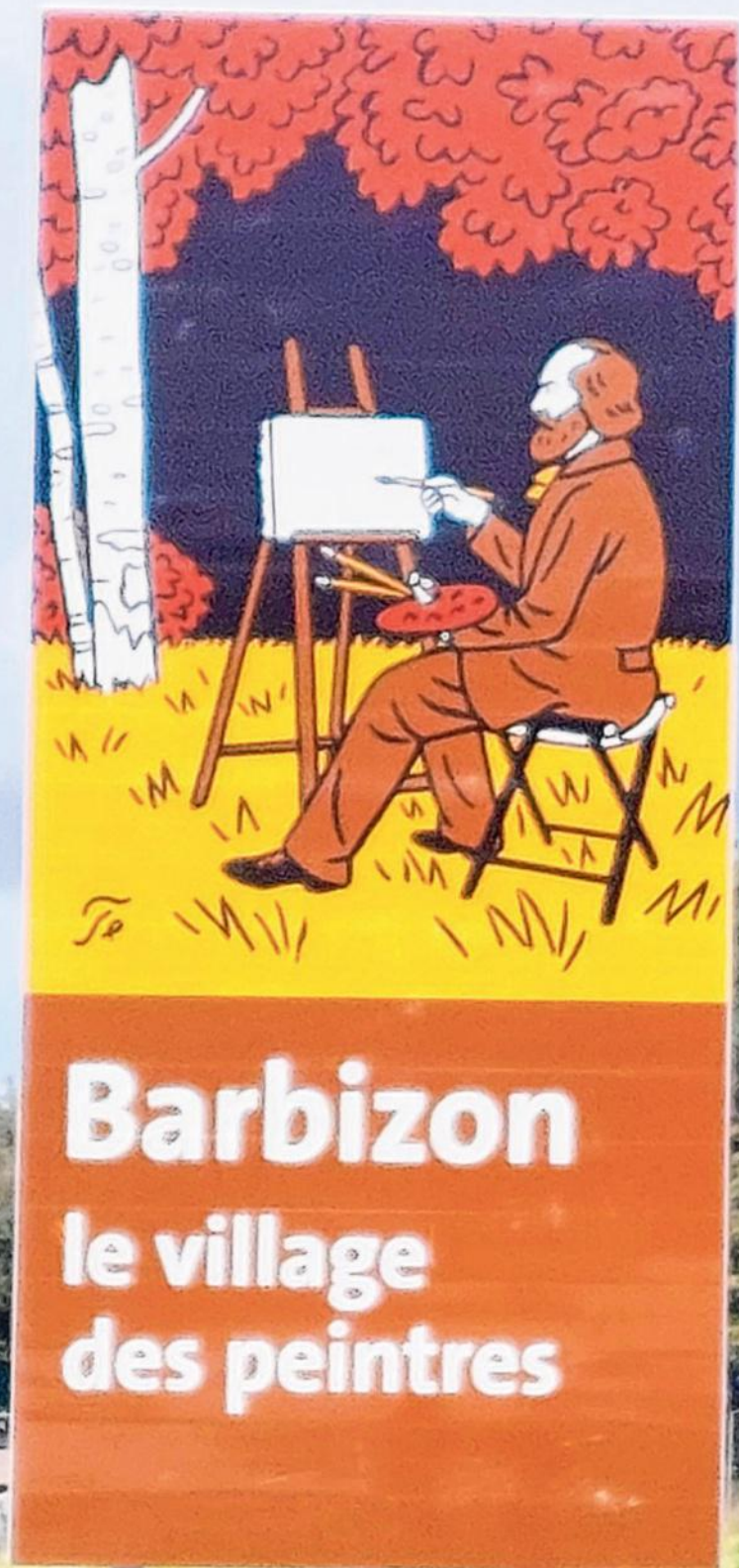
nrc >

Luister nu

De snelweg is Frankrijks grootste museum

PAGINA C5

Cultuur

CULTUUR & MEDIA

IN HET NIEUWS

ZAP

Maar ja, we worden omvolkt. Het is gewoon zo.

Tweede Kamerlid Gidi Markuszower in Nieuwsuur

Nieuwsuur maakte een dun verslag uit de regio

Het ging al de hele week over het Songfestival en over Loosdrecht. De *Editie NL*-verslaggever in Wenen omschreef de afwezigheid in alle eenvoud: „We zijn er niet bij, en dat is eigenlijk prima.” De kijkcijfers vielen tegen, Bulgarije won. Het leek ook Nederland zelf niet zo veel uit te maken dat we er niet bij waren, er moest immers gedemonstreerd worden. Terwijl Nederland Israël boycot op het Songfestival mocht Tweede Kamerlid Gidi Markuszower deze week gewoon lekker zeggen wat hij wilde. Zijn uitspraak over „maximaal geweld inzetten” tegen vluchtende Palestijnen werd nog wel veroordeeld aan bijna elke talkshowtafel. Dus trok hij naar Loosdrecht om daar onder gelijkgestemden te zijn. In een dagboekformat liep *Nieuwsuur* zaterdag de „zeer explosieve” anderhalve week in Loosdrecht door.

Het verslag uit de regio begon bij de vriendelijke bloemist Fred die voor- en tegenstanders voorziet van bloemen in deze moeilijke tijd. Romy komt vijftig witte anjers halen voor de 'rouwstoot voor het verlies van de democratie' die ze mede organiseert. Ze hoopt met de anjers „rust en vrede” te bereiken. Op dierouwstoot komt ook Gidi Markuszower af. Vanuit een kikkerperspectief wordt Markuszower stiekem gefilmd terwijl hij met een corpulente demonstrant staat te praten. „Er komen elke week duizenden mensen bij, het houdt gewoon niet op”, zegt Markuszower. Volgens de man wordt „Nederland helemaal omvolkt” maar mag hij dat woord niet gebruiken, zegt hij. „Van mij wel hoor”, fluistert Markuszower liefkozend terug. Breed grijnzend lopen de twee mannen naast elkaar in de stoet: „Maar ja, we worden omvolkt, het is gewoon zo”, zegt Markuszower tegen zijn kameraad.

Einde scène. De voice-over vertelt de onwetende kijker dat veel 'Loosdrechters' al dagen demonstreren. Zoals kapster Aline die nog een keer mag uitleggen waarom het hele dorp „echt heel boos is”. Romy, van de vijftig anjers, staat inmiddels met een brandende fakkel naast een met bloed besmeurde doods-kist. Dat een Tweede Kamerlid rustig over omvolking keuvelt moet de kijker verder zelf maar duiden. In de volgende scène, een vergadering van de gemeenteraad, komt dan eindelijk het hoge woord eruit. Raadsleden zijn bezorgd over de nationale en internationale extreemrechtse groeperingen zoals Voorpost en Defend Netherlands die verdeeldheid proberen te zaaien in hun gemeente. Volgens *Nieuwsuur* zijn de raadsleden bezorgd over „de verdeeldheid in het dorp”.

Hup, terug naar de demonstranten voor een interview met de ontwerper van het Defend-Loosdrecht-logo. Je zou een verband kunnen leggen met de extreemrechtse groepering Defend Netherlands maar daar wil de voice-over ons voor behoeden. De man zonder naam mag vertellen dat hij belasting betaalt en zich gewoon zorgen maakt. Hij ziet nu ook pardoos de gelijkenis met Defend Netherlands maar had van die groep nog nooit gehoord. „Echt niet?”, vraagt de verslaggever. Voordat de man antwoord kan geven zegt de verslaggever zelf al: „Nee.” De man vond Defend gewoon een „mooi en handig” woord. Zodat „hun”, de asielzoekers die in het gemeentehuis zullen vertoeven, ook begrijpen wat de boodschap is.

Terwijl de fakkels dinsdag richting het gemeentehuis vliegen krijgt de verslaggever eindelijk iemand voor de camera die wel kan duiden wat we hier zien. 'Demonstrant Bram' is „heel eerlijk”, gewoon voor de sensatie in Loosdrecht. Het ruim tien minuten durende regioverslag kabbelt voort. Er is nog een clipje waarin de burgemeester zijn excuses maakt. „En zo eindigt de week, waarin Loosdrecht het symbool werd van een verhit asieldebat”, sust de voice-over ons in slaap. Dat asielminister Bart van den Brink al voor het fakkelwerpen de inlichtingendienst AIVD had ingeschakeld om te onderzoeken of er „sprake is van georganiseerd geweld” is het vermelden niet waard, vindt *Nieuwsuur*.

Emma Vos

Zwak dansvlees strijdt om aandacht van hard motorstaal in 'Radio Vinci Park'

DANS In een vervreemdende dans verbeelden de hooggehakte François Chaignaud en motorrijder Cyril Bourny het einde van een toxische relatie.

Francine van der Wiel

UTRECHT

De smartphones gaan de lucht in zodra de deuren van de Werkspoorkathedraal opengaan en het publiek binnenloopt. *Radio Vinci Park* wordt overal gespeeld in enorme ruimtes, meestal parkeer-garages, maar de oude fabriekshal waar stalen bruggen, treinen en trams werden gemaakt is wel erg fotogeniek met zijn glazen achterwand. Daar, in het gele schijnsel van drie lichtbalkjes, speelt Marie-Pierre Brébant al een serie barok-composities en Mozartsonates op haar klavecimbel.

Als het licht aangaat boven de motorrijder (Cyril Bourny) die roerloos aan het einde van de hal staat, is dat het startsein voor een vervreemdende verleidingsdans, de uitkomst van een toxische relatie. De opkomst van de neuriënde François Chaignaud, geschoold zanger, danser en acteur, lijkt op die van een bokser, maar in feite is hij de zwakke partij. Met zijn om-

wikkelde handen in defensieve stand, hoodie over het hoofd en geblancket gelaat is hij, op ijzingwekkend hoge hakken en in wit tui-niekpak, de tegenpool van de gehelme motorrijder in zwart leder.

In de ring van dranghekken ontspint zich een ritueel van aftasten, uitdagen en verleiden, een gevecht van mens tegen machine. Als een toreador benadert Chaignaud met omtrekkende bewegingen de roer-loze motorrijder, waarbij zijn ghungroos (enkelbellen) elke stap rinkelend markeren. Met elegante bewegingen, hier en daar een iconische balletpose, een welgeplaatste flamenco zapateado en zijn mooie zangstem probeert hij het object van zijn liefde terug te winnen („return to me”, klinkt het klaaglijk).

Klimmen over de zwarte figuur

Steeds uitdagender worden de bewegingen, potsierlijk soms ook als hij gehurkt rond de motor dribbelt. Op die hakken dus! Die hebben het sowieso te verduren; Chaignaud laat ze piepen en krijsen in zijn verlangen naar aandacht. Zingend met zijn welluidende kopstem („I am an unusual thing” van Michael Nyman) beklimt hij uiteindelijk de motor, over het stuur, om zich in pietàhouding tussen de armen van de zwarte figuur te draperen, over hem heen te klimmen. Nu en dan trommelt hij met zijn lange nepnagels ritmisch op de helm. Bourny, en de motor, blijven er onbewogen onder.

Pas weerloos op de vloer wekt hij de interesse, en het woedende gebrul van de gemotoriseerde liefde. Die op zijn beurt hem omcirkelt, rakelings passeert en uiteindelijk - beetje flauw - tussen de gespreide witte benen tot stilstand komt. Het wegduwen en vervolgens wanhopig vastklampen vormt de ultieme aanwijzing dat *Radio Vinci Park* in wezen de apotheose verbeeldt van een toxische relatie, waarbij psychische mishandeling en emotionele afhankelijkheid een giftige mix vormen.

Chaignaud, die zich 'freischwebend' in het man-vrouwspectrum beweegt, is afwisselend aandoenlijk, potsierlijk, irritant en geestig. Motoren zijn wel vaker in dansvoorstellingen te zien geweest, maar hier valt de symbolische tegenstelling tussen het zwakke vlees en het harde staal uitstekend op zijn plaats. Bij het applaus is de strijdbijl overigens neergelegd, met zijn drieën maken Brébant, Bourny en Chaignaud een eerdere ronde op het stalen ros.

Het SPRING Festival in Utrecht duurt t/m zaterdag 23 mei.

Recensie Dans

Radio Vinci Park door François Chaignaud/Théo Mercier. Onderdeel van SPRING Festival (t/m 23/5). Gezien: 17/5, Werkspoorkathedraal Utrecht. Info: springutrecht.nl ●●●●○

FOTO ERWAN FICHOU

De Malinese band Tinariwen tijdens het Music Meeting Festival in Park Brakkenstein in 2015. FOTO FLIP FRANSEN

VEERTIGSTE EDITIE MUSIC MEETING

Festival Music Meeting zoekt naar nieuw publiek in de Nijmeegse binnenstad

In 1985 begon Music Meeting met muziek uit alle windstreken. Nu is het festivallandschap veranderd.

Leendert van der Valk

NIJMEGEN

Werkgroepen, daar draaide het begin jaren tachtig allemaal om in het politiek-kultureel centrum O42 in Nijmegen. Er was een werkgroep derde-wereldcultuur, een werkgroep improvisatiemuziek en een 'kollektief' dat de serie 'Dansen op Nivo' programmeerde, met Afrikaanse muziek, salsa en funk. Die drie samen organiseerden in 1985 met enig bombast de *First Multicultural Dance and Improvised Music Meeting*. Al snel werd het simpelweg Music Meeting. Het festival is inmiddels aan zijn veertigste editie toe.

„Destijds noemden we het nog derdewereldmuziek”, zegt mede-oprichter Wim Westerveld een beetje beschaamd. Het festival bood daarnaast plek aan jazz, improvisatie en avontuurlijke projecten. Terwijl vergelijkbare festivals en podia zoals Festival Mundial, podium Rasa en het Tropentheater

ten onder gingen, bleef Music Meeting overeind, steeds zoekend naar een nieuw concept.

Want inmiddels is de niche-muziek waar het festival in specialiseert deels ook te vinden op grotere mainstreamfestivals. In op-nieuw een poging om meer en jonger publiek te vinden, gooit Music Meeting dit jaar het roer nog eens om. Na ruim twintig jaar in de openlucht keert het festival terug naar locaties in de Nijmeegse binnenstad, waar het ooit begon. Sophie Blussé, sinds 2020 directeur van het festival, wil met die terugkeer groeien van 5.000 naar 6.500 bezoekers. „De formule van het park had zijn beste tijd gehad. We hadden steeds meer moeite om nieuw publiek naar het park te krijgen. Daarom komen wij nu naar het publiek toe. En doordat global muziek ook elders wordt geprogrammeerd, werd het voor ons moeilijker om de echt grote acts te boeken.”

Telefonische afspraken

Daarnaast biedt de nieuwe aanpak ruimte voor een andere programmering. Zo staat in de Stevenskerk een nacht vol raga, Indiase klassieke muziek, op het programma. Westerveld: „Het gaat om muziek die bij zonsondergang gespeeld moeten worden, tot in de nacht. Dat kon niet in het park. Nu kunnen we tot drie uur 's nachts door.” „Het aanbod was overweldig-

gend in die eerste jaren”, herinnert Westerveld zich, die tot 2022 bij het festival betrokken was. „Er was veel aandacht voor Afrikaanse muziek, bijvoorbeeld Youssou N'Dour en Khaled, maar ook flamenco, tango, fado. We haalden groepen uit Myanmar of Cuba. Er was ruimte voor muziek die niemand nog kende.”

Managers waren er nog nauwelijks, alles ging via via. Om de Senegalese zanger Baaba Maa naar Nijmegen te krijgen, moest een leeraar Frans uit de werkgroep bellen met een contactpersoon in Parijs. De ster uit Senegal werd geboekt met de telefonische toezegging dat hij zou komen. En voilà, zo geschiedde. Keurig op tijd, geweldig concert.

„Later kwam er meer structuur, en de fax, wat ons werk makkelijker maakte.” In het nieuwe millennium veranderde het speelveld. Het nieuwe was eraf. „Met de komst van internet en social media werd alles dichtbij en bereikbaar. De slogans die we gebruikten konden we steeds moeilijker waarmaken: 'Parels, primeurs en projecten', of 'De beste muziek die je zelden ziet.'”

Dansmuziek of luistermuziek

Het festival trok naar buiten, naar Park Brakkenstein, aan de rand van de stad. Daar was ruimte voor groei. Na een moeizame start trok het in het Pinksterweekende uit-

eindelijk weer de vier- of vijfdruizend betalende bezoekers van voorheen, plus veel gratis bezoekers die een deel van het festival konden meemaken. „Scholieren, studenten, gezinnen. Vaak de kinderen van ons stampubliek.”

„Mensen dachten: o, dat zijn hippies die dansen op Afrikaanse muziek

Wim Westerveld Mede-oprichter

Zelfstandig programmeur en agent Francis de Souza, niet gelieerd aan Music Meeting, bezocht het festival voor het eerst in 1992 en zag daar een „fantastisch concert” van de Malinese zangeres Oumou Sangaré. „Music Meeting is een van de weinige plekken in Nederland waar je nog onbekende global artiesten kunt laten spelen.” Dit jaar kon hij hier bijvoorbeeld de Colombiaanse elektronica van het Colombiaanse Romperayo en de West-Afrikaanse griot-muziek van Guitari Baro op het programma zetten.

Ook De Souza ziet al jaren dat de aandacht voor global muziek minder wordt. „Dansmuziek lukt wel, maar vooral luistermuziek is lastig. Je trekt er niet gegarandeerd veel bezoekers mee en er is

steeds minder subsidie. Als je de niet-westerse muziek niet kent, zul je het ook niet snel zelf vinden. Dan ontdek je ook niet dat er bijvoorbeeld in de Iraanse klassieke muziek veel vernieuwing plaatsvindt. Global music festivals zijn daarin cruciaal.”

Aan verwante festivals als Le Guess Who? in Utrecht en Rewire in Den Haag, beide succesvol, denkt Westerveld juist te zien dat er misschien meer ruimte voor avontuurlijke muziek is dan voorheen. „De grootste uitdaging voor Music Meeting was vooral het imago-probleem dat rond de term 'wereldmuziek' hing, een woord dat we overigens zelf nooit gebruikten. Mensen dachten vaak: o, dat zijn hippies die dansen op Afrikaanse muziek. En misschien was dat ook een tijdlang zo.”

Wim Westerveld herinnert zich van de eerste editie hoe de salsadansers direct na avantgardistische impro-jazz kwamen en dat de stoelen uit de concertzaal moesten voor de 'gouden stem uit Afrika', Salif Keita. Wat dat betreft is het dit jaar niet zoveel anders. Vrijdag begint met Afrikaanse dansmuziek in Doornroosje, de dagen erna klinkt er van alles: van K-pop en cajun tot jazz en gnawa.

Music Meeting, 22 t/m 25 mei op verschillende locaties in Nijmegen. Info: musicmeeting.nl

FOTO KARIN JONKERS

Duiken, glijden en dansen in de stugge klei

PERFORMANCE In *Klei* ensceneren theatermaker Boukje Schweigman en kunstenaar Zoro Feigl een intense ontmoeting tussen mens en klei.

Shira Keller

UTRECHT

Gezond in blauwe capes („We lijken wel leden van een sekte”, fluistert iemand) wordt het publiek een grote, witte koepelent in geleid, die op de parkeerplaats van een tuincentrum in Utrecht is opgebouwd. In het centrum van die tent: een grote, ronde bak vol klei. Tien ton erin, lees ik op de website, plus nog vijfhonderd liter wa-

ter. Als publiek val je door de capes (ter bescherming van je kleding, zo zal blijken) bijna weg op de kobaltblauwe tribune, die in een cirkel rondom de bak is opgesteld. Een felle lamp (lichtontwerp Julian Maiwald) maakt kloksgewijs rondes rondom de kleibak. In de klei: twee performers.

Hij (Sjaïd Foncé) lijkt door het materiaal te willen worden omhuld. Onvermoeibaar duikt hij erin, althans, dat lijkt de intentie, maar de klei is stug en weerbarstig, zijn landing telkens abrupt. Zij (Godafkauskait) heeft in de klei een waterpoeltje gevonden, waarin ze zich wentelt. Hier heeft het materiaal een andere consistentie, het laat zich traag met een arm doordringen, we zien het glimmen, horen hoe het sopt en zuigt en klotst. Minuten later, de twee zijn zich steeds uitbundiger tot de

stugge massa gaan verhouden, zijn er in de roterende schijnwerper opeens twee onderbenen zichtbaar, die uit de klei omhoog steken. Ze horen bij performer nummer drie (Niels van Heijningen). De klei trilt en schokt.

De bewegingsroutine waar de drie zich vervolgens aan overgeven is buitengewoon krachtig en het lukte me niet dat besef van me af te schudden - loodzwaar voor de performers. De drie klampen zich aan elkaar vast, buitelen over elkaar heen, tussen elkaar door, dwars door dat waterpoeltje heen, alsof ze zelf van klei zijn gemaakt en door een onzichtbare hand worden rondgekneet.

De klei gedooft

We zien hoe ze de klei in hun shirt en op zich meestersen, het als een zware pruik over hun hoofden dra-

peren, er een geslurfd masker van kneden. Hoe ze er, opgezweept door een live uitgevoerde compositie van Gemma Luz Bosch (gespeeld door slagwerkgroep HIIIT) in dansen, aards, diep door de knieën, terwijl stoom van hun lichamen damp, als een voorwereldlijk ritueel. We zien hoe deze mensenlichamen al hun krachten aanwenden om de klei te manipuleren - er wordt mee gesmeten, tegen geslagen en gestompt - en, vooral ook: hoe onverschillig dit de klei laat. Want jawel, het spul geeft mee, maar met mate. Het gedooft, meer dan dat het actief meespeelt, als de ouder die, de aandacht elders, het kleine kind wat laat stoeien.

Het is geen wonder dat dit loge, trage materiaal aan de performers zo'n krachtige, bijna agressieve energie weet te ontlocken:

hoe anders breng je het in beweging? En toch vraag ik me onwillig af hoe de ontmoeting met de klei eruit zou zien wanneer er (ook) brozere lichamen aan worden blootgesteld. Zou de klei zich, bij gebrek aan tegenkracht, ondoordringbaar tonen? Of zou het materiaal, geconfronteerd met fragiliteit, behoedzaamheid, tederheid wellicht, misschien eerder, of anders, geneigd zijn zich te voegen?

Recensie Theater

Klei door Schweigman&. Concept: Boukje Schweigman en Zoro Feigl. Gezien: 15 mei op SPRING Festival, bij Tuincentrum Steek, Utrecht. Aldaar nog te zien t/m 27 juni. In augustus te zien op Theaterfestival Boulevard. Info: schweigman.org ●●●●○

Musical 'Tombola' tackelt gentrificatie, maar waarom op een ijsbaan?

Recensie Musical

Tombola van Luxor Theater Rotterdam en Wilminktheater Enschede. Gezien: 15/5, Ijsbaan Twente, Enschede. Te zien t/m 21 juni. Info: wilminktheater.nl ●●○○○

Elisabeth Oosterling

ENSCHDE

Eerst was het een arbeiderswijk; nu noemen ze het een getto. De buurt moet plat en alle bewoners worden uitgekocht, maar Aad wil niet verhuizen. Hij is hier opgegroeid, wil hier sterven. Ondertussen staat de havermelkete trappelen om de buurt - na een bouwkundige transformatie - over te nemen.

Om een fenomeen als gentrificatie dichtbij te brengen, zoomt musical *Tombola* in op één woonkamer die binnen twee weken tegen de vlakte gaat. Daar woont Aad

Scène in 'Tombola'. FOTO WILLEM VAN WALDERVEEN

(gespeeld door John Buijsman) samen met zijn beste vriend, een verwarde verslaafde (Justus van Dillen). Vrouwvriend is vertrokken, maar zijn kleindochter (Zippora Peters) komt wel over de vloer. *Tombola* is een coproductie van het Luxor Theater in Rotterdam en het Wilminktheater in Enschede. In beide steden zijn er verloede-

rende wijken, die na vernieuwing een andere (rijkere) samenstelling krijgen, waardoor oude gemeenschappen verdwijnen. De voorstelling speelt dan ook niet in een regulier theater, maar op locatie om 'het thema van wijksloop en stedelijke verandering extra urgentie [te geven]: decor en omgeving vallen samen'.

In Enschede is van die wisselwerking weinig te merken. *Tombola* speelt op een ijsbaan tussen de universiteitscampus en een voetbalstadion. De hele bewoonde wereld voelt ver weg, zeker een knusse volkswijk.

Regisseur Leopold Witte haalt alles uit de kast om gevoelens van nostalgie en samenhang op te roepen. Een legertje amateurspelers zingt en voert wat danspjes uit en livemuzikanten gooien er haastig nog een nummer in waarin wordt herhaald wat al is gezegd. In het script van Peer Wittenbols worden maatschappelijke thema's angetikt (eenzaamheid, gastarbeiders, verslavingsproblematiek), maar we duiken ook in Aad's liefdesleven en zien zijn vriend aftakelen. *Tombola* is rommelig en overvol.

Als iemand van de gemeente (leuke rol van Gonca Karasu) Aad een som geld biedt om op tijd zijn woning te verlaten, lijkt het even interessant te worden. Maar Aad roept meteen 'nee!' en iets over dat ze hem moeten wegdragen

tussen zes plankies - wat hij al heel vaak heeft geroepen en nog heel vaak zal roepen.

Dat *Tombola* toch te pruimen is, komt door John Buijsman. Hij speelt een rol die hij vaker heeft gespeeld, en waarin hij floreert: de kerel met de grote mond en het kleine hartje. Hij is scherp en geestig, speelt relaxt en weet óók nog iets van drama in een plotselinge sterfscène te brengen.

Daar tegenover staat Justus van Dillen, die worstelt met de rol van doordraaiende junk. Met een lichaam van elastiek suist hij over het toneel. Hij foetert en zuipt, rukt een shirt van zijn lijf en duikt onder de dekens. Het is ook een onmogelijk personage, dat stereotiep aanvoelt in een voorstelling die zegt een waarachtig beeld van een veranderende wijk te willen geven.

Als de sloopkogel dan tegen de gevel knalt, is de grootste vraag opeens of Aad niet lekker met zijn nieuwe liefde mee moet gaan naar Zuid-Spanje. 'Torremolinóóóó', schalt het koorje.

De bruine borden en route vormen Frankrijks grootste museum

SNELWEGKUNST Franse snelwegen zijn uitgegroeid tot een groot openluchtmuseum met borden van kunstenaars die de culturele rijkdom van het land tonen - nu ook met podcasts.

Paul Steenhuis

FRANKRIJK

Dat Frankrijk met het Louvre in Parijs al jaren het best bezochte museum ter wereld heeft, is bekend: ruim 9 miljoen bezoekers kwamen er in 2025, aldus *The Art Newspaper*. Maar het land heeft ook een opmerkelijk openluchtmuseum dat nog meer bezoekers trekt: de autoroutes.

Ruim een halve eeuw staan langs de Franse autosnelwegen grote chocoladebruine borden - *panneaux marron* - die je met beeld en bijschrift wijzen op cultureel erfgoed en natuurparken in de omgeving.

Kunstenaars en striptekenaars van naam worden tegenwoordig door de Franse overheid en snelwegbeheerders ingehuurd om de afbeeldingen te maken, op borden van 6 meter hoog en 3 meter breed. Ze verwijzen naar cultureel erfgoed dat je passeert - kastelen, kloosters, historische monumenten, maar ook de romige kaas uit Langres of de wijngaarden in Bourgogne. De borden kun je zien als kunst om niet bij stil te staan.

Inmiddels staan er meer dan 2.500 van zulke borden langs de Franse snelwegen. In 2024 passeerden zo'n 70 miljoen auto's de Franse snelwegtoortjes, volgens de gezamenlijke snelwegbeheerders ASFA.

De claim dat de snelweg Frankrijks meest bezochte museum is (*L'auto-route, le musée le plus visité de France*), volgens de APRR, een van de beheerders van de Autoroute du Soleil) snijdt dus wel hout.

Vader van het bruine bord

Afgelopen februari overleed Jean Widmer, de artistieke vader van de Franse culturele snelwegborden op 96-jarige leeftijd. De Zwitsers-Franse ontwerper ontwierp begin jaren 70 de eerste borden.

Toen in 1970 de nieuwe snelwegverbinding tussen Parijs en Marseille, de Autoroute du Soleil klaar was waren er zorgen bij het Franse ministerie van Transport en de Zuid-Franse autoroutes-beheerders. Was die autoroute, en al die andere snelwegen die Frankrijk na de oorlog had aangelegd - niet te monotoon? Hoe kon je de aandacht van de autorijders blijven prikkelen zodat er geen ongelukken zouden gebeuren?

Het ministerie wilde absoluut geen reclameborden langs de snelweg, zoals in de VS. Het idee ontstond om de snelweggebruikers te wijzen op de culturele rijkdom van de Franse regio's die ze doorkruisten.

Toen Jean Widmer werd gebeld voor advies zei hij dat hij in Mexico „borden met pijlen en pictogrammen [...] voor ongeletterden had gezien", vertelde hij in een interview in 2023. Volgens hem de ideale vorm om met de snel voorbijrijdende automobilisten en hun inzittenden te communiceren.

In 1973 verschenen langs de Zuid-Franse snelwegen A7 (deel van de Autoroute du Soleil) en A9 de eerste pictogramborden die naar culturele hoogten in de regio verwezen: witte vormen op een bruine achtergrond - bruin om ze te onderscheiden van de normale blauwe en groene borden. Er werd gekozen voor onderwerpen uit de toeristengids van Michelin. Met zijn vrouw, de ontwerpster Nicole Sauvage, bezocht Widmer de plekken zelf. Ook werden er pictogrammen gemaakt aan de hand van foto's.

Ansichtkaartborden

Widmer liet zich inspireren door Egyptische hiërogliefen; hij wilde geen perspectief in de culturele pictogrammen. In de drie seconden die je had om een bord te bekijken als je er met 130 km per uur langs reed, zo meende hij, had je geen tijd dat allemaal in je op te nemen. De ontwerpen van de vijfhonderd culturele pictogrammen die hij tot 1980 maakte zijn inmiddels erfgoed: ze zijn opgenomen in de collectie van het Centre national des arts plastiques in Parijs.

Het succes van de borden bleef niet beperkt tot Frankrijk. In verschillende Europese landen staan ze tegenwoordig langs de snelwegen. Ook in Nederland zijn mondjesmaat sinds 2008, op initiatief van de ANWB, tientallen bruin-witte erfgoed- en regioborden langs snelwegen verschenen, ontworpen door Willembart Savelkoel van de Nationale Bewegwijzeringdienst.

Widmers originele borden zijn niet meer te zien langs de Franse snelwegen, vanaf midden jaren tachtig werden ze vervangen door nieuwe. In plaats van de oorspronkelijke witte pictogrammen maakte tekenaar Philippe Collier fotorealistische afbeeldingen, uitgevoerd in verschillende tinten bruin - een commerciële en ansichtkaartachtige aanpak, volgens critici. Hij ontwierp zo'n 900 borden.

Musea en andere culturele instellingen langs de wegen hebben baat bij de borden, weggebruikers waarderen ze.

Vernieuwingscampagne

Sinds een jaar of tien zijn de overheid en wegbeheerders met een artistiek ambitieuze vernieuwings- en uitbrei-

Een van de nieuwe Franse bruine snelwegborden. BEELD APRR EN FORICHON

dingscampagne van de borden begonnen. Daarvoor zijn jongere, gerenommeerde kunstenaars en striptekenaars gevraagd, die in hun eigen stijl, en met hun handtekening onder hun ontwerp, de nieuwe borden mochten ontwerpen. Het gaat om onder meer *Le Monde*-illustrator en striptekenaar Olivier Balez, strip- en *The New Yorker*-tekenaar Flo'c'h, striptekenaar Loustal, illustratrice Zoé, mode-illustrator Matthieu Forichon en de Nederlandse illustrator Fred van Deelen.

Ze kregen allemaal hun 'eigen' snelweg in verschillende regio's toegewezen, waarvoor ze tientallen borden maakten. Om eenheid te scheppen in die artistieke diversiteit is hun palet be-

perkt tot een keuze uit vier van de voorgeschreven bruintinten, zoals karamel en kastanjebruin. En, meldt het voorschrift, het gebruik van chocoladebruin (standaardkleur Pantone 464C) is 'obligatoire'.

Om de culturele aantrekkingskracht van de nieuwe borden te verhogen, is snelwegbeheerder APRR/AREA begonnen met podcasts die aansluiten bij de verschillende thema's. Ze gaan onder meer over schrijfster Colette, beeldhouwster Camille Claudel, de jonge jaren van mode-ontwerper Coco Chanel. Acteur Denis Podalydès sprak de verhalen in, die je kan beluisteren als je langs de plaatsen rijdt waar de kunstenaars woonden.

Jonny Greenwoods pop/klassiek overtuigt niet

POP/KLASSIEK

Radiohead-gitarist Jonny Greenwood was te gast in de NTR ZaterdagMatinee met een nieuw vioolconcert, net als zijn collega Aart Strootman.

Radiohead-gitarist Jonny Greenwood FOTO: SIMON VAN BOXTEL

Joep Stapel

AMSTERDAM

Radiohead-gitarist Jonny Greenwood is een wereldster in de alternatieve popmuziek. NRC omschreef hem en Radiohead-zanger Thom Yorke zelfs als „de Lennon en McCartney van deze tijd”. Daarnaast is Greenwood actief als componist van orkestmuziek, vooral voor films (*There Will Be Blood*, *One Battle After Another*). De NTR ZaterdagMatinee vond in hem dan ook de perfecte gast voor een programma rond kruisbestuiving tussen pop en klassiek. Dirigent Hugh Tieppo-Brunt leidde het Radio Filharmonisch Orkest in de Nederlandse première van Greenwoods nieuwste werk, het vioolconcert *æþm* voor solist Daniel Pioro. Op papier was het een topmid-

dag, met een aantrekkelijk symmetrische opzet. Want er was nog een componerende gitarist die een vioolconcert presenteerde: Aart Strootman schreef *Chimes of Freedom* in opdracht van de ZaterdagMatinee voor soliste Diamanda Dramm. Bovendien traden Greenwood en Strootman allebei ook zelf op, met geweldige solostukken voor elektrisch gitaar en tape van Steve Reich en Bryce Dessner.

Liefhebbers, zoals ik, verknukelden zich bij het vooruitzicht van zoveel talent, premières en gitaren.

Reichs *Electric Counterpoint* is een hypnotiserend gelaagd weefsel van vooraf opgenomen elektrische gitaren en één live-gitaar. Greenwoods uitvoering was verdienstelijk, en toch voelde zijn belichaming van de kruisbestuiving als een wat ongemakkelijke dans

op een breuklijn. Het laatste wat iemand wil is dat Jonny Greenwood in een net pak de klassieke concertgitarist uithangt, maar zijn karakteristiek onrustige performance, wiebelend en ietwat neurotisch, detoneerde hinderlijk met de precieze, haast rituele sereniteit van Reichs minimalisme. Nee, dan Aart Strootman, als uitvoerder van Dessners *Garcia Counterpoint*, een dansante pendant van het stuk van Reich: warme, diepe, heldere gitaartoon met donzig randje, sublieme voordracht.

Dat contrast zette zich door in hun eigen composities. Strootmans *Chimes of Freedom*, geïnspireerd op Bob Dylans gelijknamige protestsong, ontvouwde zich beheerst en ingetogen. Filmisch aandoende harmonieën droegen de ijle flageoletten van Diamanda Dramm's viool. Pas in haar solocaden, met fiddle-achtige *blue notes*, schakelde de muziek in een hogere versnelling. De finale met buisklokken was daarna vlekkeloos mooi, zonder echt vleugels te krijgen.

Dwingend en onontkoombaar Greenwood daarentegen schuwde de grote gebaren niet in *æþm*, waarvoor zijn vergelijkbare vioolconcert *Horror vacui* (2019) als

blauwdruk diende. Soms schurkte hij aan tegen de romantiek, om de zaak dan gauw weer uit het lood te trekken met chromatiek en clusterakkoorden die affiniteit met Penderecki en Ligeti verrieden. Zo omhulde het orkest de druistig-expressieve soloviool met imposante klankgolven en -zwellingen, in een keten van losse tableaux. Knap, lekker; maar ook wat lukraak. Veelheid leidde tot eenvormigheid: nog een eruptie, nog een spervuur van violarpeggio's. Als ieder moment alles kan gebeuren, verdampen spanning en noodzaak. Het sterkst was een centrale sectie waarin de violen een sirene imiteerden; er kwamen zware basen bij, hoge solofiguren; met toenemende intensiteit bouwde Greenwood een dwingende, onontkoombare muziek.

Recensie Klassiek

NTR ZaterdagMatinee. Radio Filharmonisch Orkest o.l.v. Hugh Tieppo-Brunt, m.m.v. Jonny Greenwood & Aart Strootman (elektr. gitaar), Daniel Pioro & Diamanda La Berge Dramm (viool). Gehoord: 16/5 Concertgebouw A'dam; terugluisteren via npo-klassiek.nl ●●●○○

ELLEN DECKWITZ

Koester wat je aan komt waaien

Toch leuk om voortaan met een eerbare man het bed te delen”, zei de bruid, waarop de bruidegom zo straalde alsof hij net uit een kuip met cognac was gevist. Afgelopen week, na meer dan een kwart eeuw samen („We bestaan langer dan Google!”), besloeten ze te trouwen. Het werd een knalfeest met champagnefontein en speeches langer dan een rol wc-papier. Net terwijl ik mezelf op de dansvloer belachelijk aan het maken was, trok iemand me naar de kant.

„Kom”, fluisterde mijn pasgetrouwde vriendin, „tijd voor een pauze.”

We slopen weg, zo onopvallend mogelijk als maar kan wanneer een van de twee een parasolbrede hoepelrok draagt en al redelijk teut is. De cateraar grinnikte toen we de keuken betraden en beoefde ons kamillethee en blarenpleisters.

„Ik had niet gedacht dat jullie ooit nog in het huwelijksbootje zouden stappen”, zei ik, terwijl ze op een bierkrat plaatsnam en haar hakken uitschopte. „Ik ook niet. Maar het is een mooie doorstart”, zei ze.

Ja. Het ging een tijdlang minder. Er was niets ergs gebeurd, geen diepe crisis, geen ander. Ze waren elkaar, door drukte en familiegedoe, gewoon even kwijtgeraakt.

„Het was een tijdje op”, zei ze, „de vonk was weg.” „De meeste stellen zouden uit elkaar zijn gegaan”, zei ik.

„We hebben dat wel overwogen”, mompelde ze, „ook omdat we zo jong waren toen we verkering kregen. Wisten wij veel.”

Ze ontmoetten elkaar als tieners en kenden de liefde alleen nog maar uit de verhalen van anderen, uit liedjes en uit films. Er was een buitenwereld met al haar suggesties en voorschriften: zoals dat je als geliefden alles samen moest doen, dat je je wilde haren kwijt moest raken voor je de ware tegenkwam, dat de Serieuze Liefde altijd met een hoop drama gepaard zou gaan. En er was het idee dat uit elkaar groeien een hint was dat je er maar mee op moet houden.

„Geen van ons had ook maar enige relatie-ervaring”, peinsde ze. „We konden dus ook niet inschatten hoe groot het cadeau was dat we zo op onze vijftiende in de schoot kregen geworpen.”

Ze draaide aan haar gloednieuwe ring, bewoog het kleinood met haar vingertoppen van links naar rechts alsof het een kluisslot was. Toen pakte ze mijn hand.

„Mensen hebben soms de neiging om niet al te zuinig te zijn op wat hen komt aanwaaien. Het is de truc om ook dat te koesteren.”

Haar ogen glinsterden, als een wolkbreuk brak een glimlach door.

Ellen Deckwitz is schrijver en dichter. Ze schrijft één keer in de week een column.

OPGEVOED

Elke week legt *Annemiek Leclaire* een lezersvraag voor aan deskundigen. Deze week: kun je je oppaskinderen op de mond kussen?

Kus je als oppas andermans kinderen op de mond?

Oppas: „Kus je andermans kinderen op de mond? Ik heb de afgelopen jaren tijdens mijn studie veel opgepast en sommige kinderen zag ik vanaf hun eerste levensjaar meerdere dagen per week. Dat zorgde voor diepe banden, waarin het geven van kusjes voor hen heel normaal was - soms op de mond. Ik heb het nooit geïnitieerd, maar vond het wel lief: ik hield ook echt van die kinderen. Maar ik heb het gevoel dat het de laatste jaren steeds minder normaal is.”

„Sterker nog, ik krijg de indruk dat het net zo'n *no go* is als het dragen van

wit op andermans huwelijk. Nu krijgen steeds meer vrienden in mijn omgeving kinderen en vraag ik me af of het een gesprek is dat je moet voeren. Daar voel ik me op voorhand wat ongemakkelijk bij, dan maak je het zo groot. Tegelijkertijd is het laatste wat ik wil over hun grenzen heen gaan.”

Naam en woonplaats zijn bij de redactie bekend. De rubriek *Opgevoed* is anoniem, omdat moeilijkheden in de opvoeding gevoelig liggen. Wilt u een dilemma in de opvoeding voorleggen? Stuur uw vraag of reacties naar opgevoed@nrc.nl

Voorbeeld geven

Stijn Sieckelink: „Juist omdat u oppas bent, zou ik hier erg mee oppassen. Dat kinderen mondkussen zelf initiëren omdat ze het gewend zijn in het gezin, wil niet zeggen dat je dit als iemand 'van buiten' moet overnemen. Veel ouders kennen het *awkward* moment waarop hun eigen of andermans kind zoentjes gaat geven waar je ze niet verwacht. Kan gebeuren, staat geen straf op, maar is niet aan te moedigen.”

„Anno 2026 kunt u niet verwachten dat het zoenen van kinderen op de mond pedagogisch, positief of professioneel kan zijn. Enkele centimeters naar links of rechts zit de wang en ook een aai over de bol is oké. Waar u aan gewend bent geraakt, vormt een inbreuk op de integriteit van kinderen in hun eigen thuisomgeving die zo veilig mogelijk moet zijn.”

„Als kinderen die niet van jou zijn het zoenen initiëren, biedt dat een uitstekende gelegenheid om hen zonder schaamte te leren dat het oké is om nee te zeggen als je iets niet wilt. Van uw voorbeeld gaan ze nog een leven lang plezier hebben.”

Respecteer privacy

Marga Akkerman: „Laat u niet gekmaken door die kusjesmode. Niet kussen is geen afwijzing van de ander, maar het bij voorbaat respecteren van iemands lichamelijke privacy. Overleggen hoeft niet, die beslissing neemt u

gewoon zelf.”

„Hoe gaat het in het gezin: als ouder zou je een wollig baby'tje wel overal kusjes willen geven. Voor zo'n kleintje voelt het als gekieteld worden, en dat levert veel intimiteit op met elkaar. Hoelang je daarmee doorgaat, regelt zich normaal gesproken vanzelf. Een kleuter wordt te groot om overal kusjes te geven. Dat besef hoort bij een psychologisch gezonde ontwikkeling van de ouder, omdat die respect heeft voor de eigenheid en de groei van het kind. Daarnaast gaat de kleuter in de gaten krijgen dat een kus op de mond voor de partner is, en iets romantisch is.”

„Lippen zijn van kleins af aan gevoelig voor aanraking en aanraking geeft informatie. Door die kusjes zelf te geven kan het kindje via de mond een stukje wereld verkennen. Begrens dat, zoals je ook oplet wat het in de mond steekt. Het is een fase.”

„Die gevoeligheid van de lippen geldt ook voor volwassenen. Je moet er niet aan denken dat die kusjes op de mond van het kind gaan ervaren als iets dat seksuele prikkels geeft.”

„Geef ook als oppas een kind van kleins af aan duidelijkheid over wat wel en niet qua kusje wenselijk is. Veel kinderen willen überhaupt die kusjes niet, van wie dan ook.”

Stijn Sieckelink is opvoedfilosoof en lector jongerenwerk aan de Hogeschool van Amsterdam. **Marga Akkerman** is niet-praktiserend klinisch jeugd- en kindpsycholoog.

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur: Patricia Veldhuis
Algemeen directeur: Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties? Mail naar redactie@nrc.nl of ga naar nrc.nl/contact. Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v. rubriek, redactie of persoon. T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar opinie@nrc.nl. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**, E: sales@nrc.nl, W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3052**, E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar NRC te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur. W: nrc.nl/service, T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang

persoonsgegevens Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Afmelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2026. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●● zeer goed
●●●●● goed
●●●○○ matig
●○○○○ zwak

Advertentie

Stel je vragen aan onze correspondenten!

Dinsdag 2 juni
Pakhuis de Zwijger

NRC CORRESPONDENTEN-AVOND

Eens in de twee jaar komen de ruim twintig correspondenten van NRC tegelijk naar Nederland. Ter gelegenheid hiervan organiseert NRC een bijzonder programma in Pakhuis de Zwijger in Amsterdam. Wil je weten hoe onze correspondenten verslag doen over landen waar journalisten niet welkom zijn? En hoe je als journalist opereert in een wereld die bol staat van de desinformatie? Stel je vragen aan onze correspondenten.

Koop nu je tickets op nrc.nl/correspondentenavond

nrc

Weekdeals

GELDIG T/M 24 MEI 2026

Bekijk
alles

SANGEAN Noodradio

ADVIESPRIJS FABRIKANT
149,-
99,-

MET FM EN DAB+

- › Opladen via handslinger dynamo, zonnepaneel of USB-C (stroom)
- › Instelbare LED-zaklamp (3 standen en SOS-morsecode)
- › Werkt ook als powerbank voor opladen mobiel apparaat

SANGEAN Noodradio

ADVIESPRIJS FABRIKANT
189,-
129,-

MET FM, DAB+ EN BLUETOOTH

- › Opladen via handslinger dynamo, zonnepaneel of USB-C (stroom)
- › Instelbare LED-zaklamp (5 standen en SOS-morsecode)
- › Werkt ook als powerbank voor opladen mobiel apparaat

NEDIS Noodradio

ADVIESPRIJS FABRIKANT
129,95
69,95

MET FM EN DAB+

- › Opladen via handslinger dynamo, zonnepaneel of USB-C (stroom)
- › Instelbare LED-zaklamp (3 standen, SOS-morsecode en leeslampje)
- › Werkt ook als powerbank voor opladen mobiel apparaat

SANGEAN Draagbare radio

ADVIESPRIJS FABRIKANT
169,95
99,95

MET FM, DAB+ EN BLUETOOTH

- › Werkt op (oplaadbare) batterijen
- › Geavanceerde batterijlader met detectiefunctie voor defecten
- › Met hoofdtelefoonaansluiting en LCD-display met achtergrondverlichting

